

60.

ORAS

Sm. Lenini pilt elavatest illedest
Ülewenemaalisel wäljanäitusel

№ 5-6

1923

WÄLJAANDJA:
PROLETAARSETE KIRJANIKKUDE RÜHM „ORAS“

KUULUTUS.

RAHWA RAHANDUSE KOMMISSARIAAT

teatab, et 10. septembrist s. a. määratakse 2-se Riikliku Wiljalaenu obligatsioonide müügihinnad järgmiselt kindlaks:

1~	RAIOONI	JAKS	70	RBL.	PUUD
2~	"	"	100	"	"
3~	"	"	160	"	"

Need hinnad on makswad kuni ante hindade muutmiseni, millest aegsasti teada antakse.

RAHWA RAHANDUSE KOMMISSARIAAT

teatab kõigile, et Rahwakommissaride Nõukogu otsuse põhjal 22. augustist s. a. kõik 22 a. väljalaske liikvel olevad rahamärgid, nende hulgas ka stempelmargi tüübilised ja W. S. F. N. W. 10.000 rublalised ilma protsentideta kohustused 1922 a. väljalaskest, kui tarwitusest ära wõetawaid, ei anta saajatele kassadest välja, waid wõetakse ainult maksudena ja wahetusena 1923 a. rahamärkide vastu piiramata arwul kindlaks määratud wahekorras vastu (1 rubla 1923 a. rahamärkides = 100 rbl. 1922 a. märkides) kuni järgmiste tähtaegadeni:

- 1) maksudena kuni 30. septembrini 1923 a. ja
- 2) 1.—31. oktoobrini 1923 a. ainult wahetusena.

Pääle punkt 1. ja 2. tähendatud tähtaega ei wõeta ülaltähendatud märke ja W. S. F. N. W. kohustusi, kui makswusetuid, ei maksudena ega wahetusena enam vastu.

Rahwa rahanduse kommissariaadi kolleegiumi liige *Tumanow.*

Waluuta walitsuse juhataja *Jurowski.*

Rahamärkide osakonna juhataja *Tugarinow.*

OPRAS

KIRJANDUSE, KUNSTI JA TEADUSE KUUKIRI

№ 5—6 — 1923

SEPTEMBER—OKTOOBER

I. aastakäik

Fr. B. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

R 2692

SP 5739 12064

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

MAAPIND KÕIGUB

Jaapanis kõigub pind. Kõigub kohutavalt.

Linnad langewad waremeteks. Meri tõstab oma kohisevad lained jõudude kõrgusele ja weeretab nad nagu altilma furmarulli üle maa, kõiki hävitades, mis teel ette sattub: inimesi, hooneid, loomi, wiljapõlbusid. . .

Saared kaovad merepõhja ja uued tõusevad jäält nähtawale. Mäed ja merealadad muundawad oma fuju.

Inimeste kätetöö tugewomad ja kaunimad tunnistajad langewad pilbasteks puruts wõi warisewad filmapilgul waremeits.

Sajafid tuhandeid langeb inimesi ohwriks looduse jõudude mõllawale mängule, miljonid sattuwad seisukorda, nagu oleksid nad emahust tulnud. Ja ümberringi häwitus, häwitus, häwitus: aastasadade töwwili on kas jäljetult pühitud wõi waremetesse maetud.

Kohutawalt kõigub maapind — isegi Jaapani kohta, kus aastast keskmielt umbes kaks maapinna kõikumist iga kolme päewa pääle tuleb.

Nastafajad ei ole see altilma wärawate ümbruskond näinud seesugust häwitaft. . .

* * *

Jaapanis kõigub pind. Kõigub kohutavalt.

Nastafadade wältel kaswanud ja kangenend ühistondliised ehitused wõnguwad hädaohhtlikult ja ähwardawad waremeits warisjeda otsekui juured mitmekordsed kimmimürakad Tokio südalinnas, oma rusude alla mattes elu ja wara.

Purjakuulutawalt awanewad ja laienewad praod nende põliste müüride wõlwidest ja alustes.

Meeleheitel haarawad nende õudsete wõlwaluste ifandad hädakella:

Karauun!!

Korealased!!!

Jaapani tsaaril ja tõuswa päitese maa mustafajalistel ei ole juuta, talle kallale saata rüüstamife

lainet, kui see rahwahulkade wihast tõustes ähwardab häwitawalt woogada wastu walitsejate lossimüüriksid.

Aga neil on — korealased. Nad purustafid Korea iseseiswuse, häwitaftid rahwa wabaduse, ofalt majandusegi. Ja kui nüüd Korea töwwahulgad omale suutäit otfiwad Jaapani tööstuses, siis märifed Jaapani wõimumeestel süda, nagu teerõwritel, kes neis waitiwates korealastes alati näewad oma kohtumõistjaid. Ja rahvuslist wihawaenu õhutades ässitawad nad Jaapani töwworje oma Korea klassiwendade häwitamifele.

Häwitage korealasi!

* * *

Kui tuttaw on see „häwitage korealasi“!

Seft ammuks see oli, kui üle Wenemaa käis must, jälk jopane rüüstamifehüüd: Wei shidow!

Wõi ammuks oli see, kui samane wiis lordus teiste sõnadega: maha sakslased! Wõi kui Kaukaasias tihutati wastamifi häwitama üksteist armeenlasi, perslasi, grusiinlasi. . .

Itka ja alati seesama: walitsewad fihid püüawad klassiwihha wälkufid rahvusliste pitsewarraste kaudu endist mööda juhtida.

Pekste korealasi!

Ja nagu ei oleks afi weelgi küllalt selge, toob telegraaf teate;

Iga rewolutsioonilist töwwlist tembeldatakse — korealases.

Ja walitsejate rüüstamifeaparaat — politsei — annab eeskuju: „korealasi“ peksetakse, topitakse maalustesse wangikongidesse, tapetakse ilma pilema jututa.

Jaapan annab hülgawalt effami oma — „Euroopa kultuuris“.

Rewolutsionääride juht Sakai, kes kohtuotsufe põhjal wangist lahti lasti, wõeti kohe jälle uuesti

finni ja wiidi Tokiosse. Teel lasti ta maha — kui ta „põgeneda tahtis“.

Ja, ja — see on „Euroopa kultuur“.

* * *

Uga Jaapani tsaaride ja tsaaritsulaste põlweid mõdisewad oma kestaegsetes mõlwalustes rüüstamisi organiseerides. Sest nad tunnewad, et — maapind kõigub.

Ei wähene tumedad tõuked jalgade all, hoolimata revolutsiooniliku töörahwa werest, mida walitsewad ringkonnad rahutusetu kustumiseks ohtralt walawad.

Oma pidulossides näewad nad wiirastusi Bel-fatsari tulistest sõrmedest seinal ja kuulewad kommunistitõendi sammude sahinat. Ja meeleheitel wehklewad nad käte ja jalgadega, eemale tõrjudes kõike, mis nende haiglaste ajude kujutusel wiits tulefädemeid lähendada diinamiidi tüümile nende jalgade all.

„Lenin“ filmapiiril!

Mis sellest, et see on ainult laew ja toob toiduaineid nälgiwale Jaapani rahwale. Kuid ta tuleb Wenemaalt ja ta nimi tuletab meele seda, kes kehastab terve ilma proletaarlist revolutsiooni. Sellepärast:

„Wälja!“

Kommunistitõetu kohutaw nägu hirmutab Jaapani walitsejate haigetele ajudele wastu ifegi Wenemaalt toodud wiljast, riidest, arstirohtudest.

„Wälja! Wälja!“

Kommunisti jalg, kes Wenemaa abi tuues piiritu wiletsuses wingerdawatele Jaapani töölistele puudutaks Jaapani pinda, ahwardab walitsejate ettekujutuses kohutawamalt purustada jalgealust kui muinaslooline hüglaelewant, kes Jaapani wanausu järele maa all maawärisemisi sünnitab.

Wälja! Wälja! Wälja!

Ja et maailm ei saaks teada, mis sünnib tõusewa päikese maa orgudes ja mägestikkudes, sulutakse piirid ja pannakse werise sõjafääduse all waitima kõit lehed, traadid, raadiod.

Üle wägivalda hauawaituse aga tajab ametliku sõwahi ühetasane hääl:

„Jaapanis on kõit waitne!“

* * *

Seda enam ragiseb wana Euroopa.

Ka siin kõigub pind. Wahemereft käiwad wapustused läbi, mõdisewad wana tulemägede ringkonnad Prantsusmaal.

Uga kes paneb seda tähele pöörases pöörises, mis läheneb revolutsioonipitses ja mille eelkäiwad hood juba pühivad raskelt üle maa.

Maapind kõigub ka Euroopas. Wanguwad ja pragunewad käriseedes aastafadade igase kodanlise ühiskonna alusmüürid. Ja ei juuda seda seisma panna töörahwa hullade weri, mida walatakse siingi. Ei, see aina õhnestab weel enam müüride alust, mis wanguwad ja wajuwad.

Juba terkiwad revolutsioonileegi tulekeeled Kesk-Euroopas. Itka tugewamini tunduwad maaalused tõuked.

Meeleheitel wiskleb siingi kodanlus sinna-tänna, tabuhirmul põlwitades oma eilase weriwaenlase ees. Ta on walmis ohwerdama kõit: oma au ja häbi, oma isamaa ja iseisemuse — ainult, et pääseda kommunistitõendi puuastest laelustusest.

Uga see ligineb — loodusefääduse paratamatusega, mida ei jaks wäärata fogu ilma wastupanek soitsiaalidemokraatia äraandlitust jahkerdamisest ja pettusest kuni fascistide alasti wägivaldadiktatuurini.

* * *

Ja uppumisel haarab kodanlus finni õletõrrest: Korealased!

Fascism, see lunastaja, sipleb ise ristisambas, aga ta hingewaakumine ei rahusta kodanlust. Nagu põetud pääga Simson tahab ta oma wastaseid hukutada, aga langemate waremete all ootab teda ennast hukatus.

Fascism pillub tulelontifid ilma. Jõuetu fise-mist rahutust ifegi kõige metsikuma wägivaldaga waigistama, õhutab ta sõjatuld, et rahutuselaineid rahwuslise hullustuse õliga waigistada.

Marokkos, Tunises, Greetamaa ja Itaalia, Itaalia ja Jugo-Slaawia, Jugo-Slaawia ja Bulgaaria wahel — igalpool sõhwiwad sõjawälgud läbi tagur-luse õöpimeduse. Fascism püüab nendega eemale peletada kommunistitõetu.

Meeletud! Nad läidawad tuleriita oma jalge all.

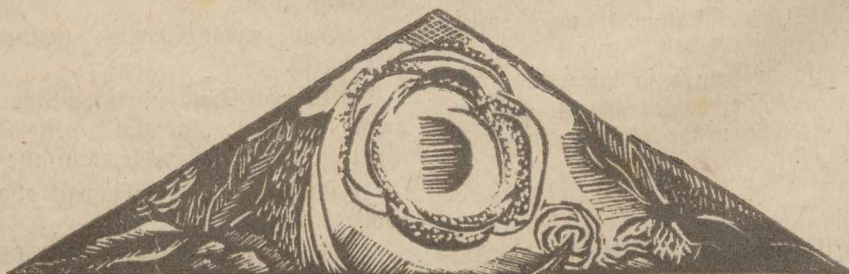
Itka tugewamaks lähewad maaalused tõuked.

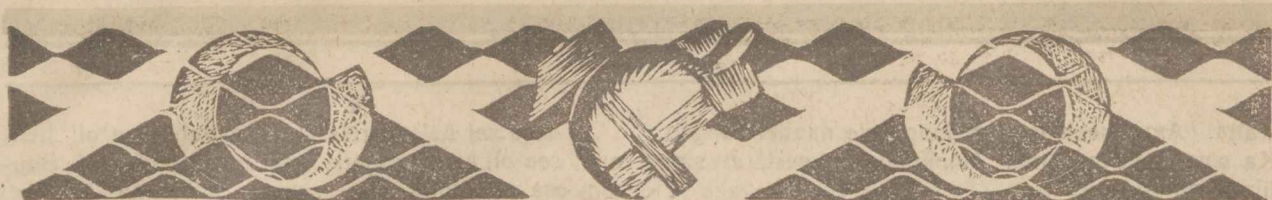
Wana maailm wangub. Kes julgeks weel kõneldagi waitusest Siptal?!

Ei teegi.

Sest kommunisti päew algab kõne ja pitsega.

H. P.

PUNANE NÄDAL

Franz Jung'i romaan. Tõlkinud W. Rätsepp

5

Õhtuks kutsuti kõik võõrastemaja saali kokku. Keegi linnast pidi säääl kõnelema. Tööliste nõukogus piirdusid arupidamised sõjawäelistes küsimustes. Kuhu veel salku paigutada võiks, kui tugew pidi kaitse olema, üksikajad sidemete loomises linnaga ja muud sarnased. Kahjuks otsustatakse kogu asi linnas arwatawasti nüüd, ütles üks, ja meie ei saa säääl juures olla. Seda ei kuulnud häälmeel. Siin otsustatakse ka, ütles Karl ja teised. Karl oli täiesti neile omaseks saanud. Meil on siin wõim juba käes. Seda rõhutasid nad eriti. Lõpuks rääkis saalis wäike kahwatu. Näo järele ei saanud seda otsustada, kui wana ta oli, oleks wõinud kergesti paarikümne aasta wõrra eksida. Kõik olenes täiesti sellest, kuiwõrd ta oma lihakseid pingutas. Ja tema nägi õieti wana wälja. Ta ei olnud tööline, seda nägid nad kohe esimesel pilgul. Need wäikesed walped käed ja kogu wiis, kuidas ta seisis ja rääkis, — neil oli veel liig palju enesega tegu, olid veel liig ärritud, muidu oleks nad õelnud, ta ei meeldi neile. Seejuures rääkis ta asjust, mida nad kõik teadsid. Iseenesest mõista kukutawad nad kapitalismi ja kihutawad ettewõtjad minema. Tööline ei tohi enam palgaori olla. Töö ja ühiskond, see kokku annab wabaduse. See ei olnud uudis. Nad tahtsid teada, mis wäljas sünnib. Kuna see nii kaugele jõuab, kas ei seisnud nad eelwahikohal, kus olid teised, ja mis oli nüüdsama, see on täna ja homme nende hääks teha. Mõned hakkasid juba nurisema. Oodake, ütlesid teised, küllap ta seletab seda ka: Et teie ka inimest rääkida ei lase. Keegi urises, see räägib just samuti, nagu keegi aasta eest siin, noh, ja mis oli selle järeldus. Ja temal oli õigus. Sest wäike läks nüüd partei pääle üle. Proletariaat peab töölisteklassi wäljendajaks olema. Tööliste klassiteadwus ei olo veel küllalt tugewasti arenenud. Partei on ritw, mille ümber klassiteadwus kujuneb. Töölisteklassi kogumispunkt. Sõjariist kurnajate wastu. Kahekordselt, kolmekordselt tuleb veel jõudu pingutada. Meie oleme sellest veel kaugel, karjus ta kõigest jõust. Ta rääkis waimustuseta hulgale. Nad põrnitasid talle wastu. Mingit kontakti ei olnud enam, ja ta oli ometi hää kõneleja. Aga edasi. Tema jatkas edasi. Tema paljastas seisukorda maal. Mõlemad parteid, suurokodanluse ja wäikekodanduse oma, wõitlesid wõimu pärast, nagu see juba sagedasti oli sündinud. Töölisteklass seisab nende wahel, et puruksmuljutud saada. Praegu näib see jälle nii olewat. Walitsust oli wahetatud, wõitlus hoowas

weel edasi, aga kusagil ei tõusnud töölisteklass enese eest üles, olles ainult teistele weokõieks. Ainult üksikuis kohtis, ka siinses sadamas, sünniwad katsed sellest üle saada. Säääl wõideldakse weel. Meie ei tea, kuidas säääl lugu seisab. Õppige sellest. Märkige seda enestele üles. Tehke partei tugewaks. Meie ei taha seda kuulata, karjus üks waljusti. See oli signaaliks. Kus on partei. Meie ei tea siin midagi parteist. Meie wõitleme siin kogu nädal ja ilma parteita. Parteid ei ole säääl, kus teda aineti tarwis on. Kogu aasta ei näita ennast keegi. Meie, töölised, wõtame asja eneste kätte. Meie oleme kõik töölised ja kui meie ainult tahame, siis see läheb. Kõik karjusid läbiseigi. Teie tahate meid ära anda, karjus üks teistest üle. Tõusis õudne lärm. Aga wäikene oli wisa. Tema löi läbi. „Selleks, et teie koos terwikuna löökjõulised oleksite, on partei,“ karjus ta nüüd. „Tema loob töölise sõjawäe kodanlaste sõjawäe wastu.“ See rahustas neid jälle. See on õige, mõtlesid nad, nii peab see olema. Partei ühendab meid, kuulsid nad jälle. Aga nüüd segas ta jälle. Ja nüüd, ja nüüd — karjusid nad. Ikka tugewamalt. Karjujaist sai juba terwe koor. Kõneleja tahtis nüüd trumbi wälja mängida. Ta oli jälle kakskümmend aastat noorem. Kuid sõna jäi tal nõnda ütelda kurku kinni. Massiga tema ees ei olnud enam naljatada, nad olid walmis teda maha kiskuma. See heidutas teda küll wähe, aga selle massi ilme, mida ta nägi — meeleheide, wihkamine, häda, wiletsus, wiletsus, wiletsus, mis tema ees seisis hiiglasuurena allasurutud inimsuses, mis abi, nagu oma elu järele karjus — see käis tal üle jõu. Ta oli ainult inimene, ta elas nendega ühes, ta tahtis nendega ühine olla kõiges, siis ei wõinud ta ka ütelda: organiseerige parteid. Ta neelas selle alla. Süda seisatas. Siis hüüdis ta: wõidolge nüüd, jumalale tänu. Parem juba hukkuda. Nüüd kuulsid nad seda sõna. Lärm hoogas weel siia-sinna ja kustus siis. See mõjus inimestesse hästi. Nad olid töötanud aasta aastalt. Neil ei olnud seda, mida wäikekodanlane mõnuseks nimetab, mida enesele sisse tõmmatakse, sisse imetakse. Ainult igatsust wabaduse järele oli neil, aga see piinas ja oli mõnikord kibedam tööst. Andke meile nüüd õnne. On weel üks kiwine tee. Säääl saawad weel tuhanded paremaid langema. Mitte ainult kuulide läbi. Eneseohwerdamise jõust. Wabanemisewõimaluse kinnipidamisest. See on raskem, kui wabaduse pääle tormi jooksta. Jõudusid hoida ja kaswatada, enne kui nad meeleheituwad ja ennast weristawad ning sellest koorib end põhigrupp

wälja. Ärge meeleheituge, kuigi teie naaber langeb. Ka sina saad langema. Hoolitse selle eest, et sinu ülesanne täidub.

Koosolek wenis pikale, keegi ei nihkunud kohalt. Üksteise järele tõusid nad üles ja rääkisid oma lihtsaist töekspidamistest.

Töekspidamistest. Wastu pidada, wõidelda kuni wiimseni. Meie seisame mehe eest wäljas. Mõned ei rääkinud seda wälja, aga neil oli tunne, et nemad üksinda saawad olema. Neid jäetakse hädasse. Aga nad ei rääkinud sellest. See tunne andis nende sõnadele aga metsiku julguse. See oli ühe klassi tõrkus ja uhkus, kes wõidelda ja surra oskab. Töölisteklass elas. Igal sõnal sündis ta uuesti. Ja kaswas ning säras heledalt, kui hiilgawad tähed taewawõlwil. Nad laulsid enestele isg kangelaselaulu.

Ärge mõistke kohut. Inimene on inimlik, nagu sinagi, kuigi ta eksib. Ta elab nagu sinagi ja tahaks sinuga koos ühiskonnas elada. Tema armastab sind, ära mõista teda hukka. Tõuse üles ja ohwerda ennast, siis mõista kohut.

VII.

PÜHAPÄEW — SELGUB, ET KÕIK OLID PETTUS

Õösel pidid need neli linna tagasi minema. Oli juba esimene hommikutund. Niipalju kui ka selle üle ei räägitud, asi jäi ikka samaseks, keerles ainult ühe punkti ümber. Nad ruttasid. Nad pidid kohe minema. Wäike tahtis aga igal tingimisel jääda. Meie peame siin oma kohust täitma, ütles ta. Tema tahtis neile siin tõendada, et nad kõik ühine perekond, ühiskond olid. Aga neil oli kohustusi linnas. Ka säääl oli wõitlus, ka säääl lootsid seltsimehed, et nad nende keskele jääwad. Meie ei tohi oma hääksarwamisel eneste ülesandeid wahetada, ütlesid talle teised. Nii sõitis ta siis nendega kaasa. Ta töötas aga tagasi tulla. Wanker sõitis pikka ja ettewaatlikult külast läbi. Mõningad jooksid weel tükk maad ühes. Oli õõ ja tuul.

Tuul, mis pilwi enese ees ajas. Ta rullis ja töötas raskesti, ähkiwail tõugetel. Kuni aga musta kera laiutas ja sellest lõngasid arutas. Kuni kogu wõrk, millega kera kaetud, kiiremalt hõljus ja wälja sirutati idasse, kus agu tihenes ja heledamaks läks ning kumendas. Tuul pühkis üle maa, ilma wastupanekut leidmata. Ta heldis, mängis ja soojenes. Siis tõusis päike üles. Ja korra juba tõusnuna' weeres ta ikka kiiremalt ja kiiremalt. Ta ujutas oma kiired laiali. Eelkewade. Maa awab end, kuid kahtleb weel. Inimlik töö ja armastus annab sellele tõuke. Esimene soe piirab majasid. Mis kiirgama hakkawad, liikwele tahaks pääseda ja kewadtuulega mängida. Weel ahwardawad raagus puud, kuid seda ainult naljatades. Pea saab kõik teiseks muutuma, kui seda ainult inimesed tahawad. Wõiwad nad siis weel kaua loodusele vastu seista, ei ole nad ise üks osa sellest? Önneline saabumine. Olge jälle kaswad, tuul ja päike, siis saab inimsugu jälle ühine ja önneline olema. Ja olge weel enam: olge teadlik ühiskond. Wõidelge surmani.

Kes sel õöl paariks tunniks puhkama oli heitnud, see oli kindlasti jälle wara hommikul jalul. Suurem osa ei olnud aga sugugi puhkama heitnud. Sõjawäeline kaitsetöö oli täies käigus. Kõik klappis hästi, inimesed said kõigest aru, igaühel oli oma ülesanne, mis talle nagu loodud. Päike paistis heledalt. Ta soendas juba tõsiselt. Raudteejaamast tulewat teed mööda liikus salk inimesi. Waenulised ei näinud nad igatahes olewat — nad tulid käe alt kinni ja laulsid. Halloo, mis see tähendab, mõnel neist olid püssid seljas. Nüüd peeti nad eespool kinni, sest wahid olid oma kohtadel. Mütsid lendasid õhku, elagu hüüded. Siis marssisid nad külasse, mehed ja noored poisid, nii umbes wiiskümmend meest. Nad olid ühest kaugemast külast, mille pääle sel silmapilgul keegi ei mõtelnud. Meie oleme ainult sawikoja töölised, ütlesid nad, kuid meie arwasime, et meid ehk siiski siin tarwitada võib.

Kuni weel küsiti ja päriti, terwitati ja käsa suruti, teatati inimestesalga lähenemisest, kes läbi wõsa kogukonnakülast tuli. Tuli umbes kolmkümmend talupoega, nemad tõid enestega ühes sõjariistu ja lõbusaid nägusid. Nüüd peate, karjusid nad, meid ka kaasateha laskma. See oli alles rõõm. Nad jutustasid, et nemad eile salga sõduritelt sõjariistad ära wõtnud ja nad wangistanud olla. Need istuwad nüüd tuletõrjajate hoones. Nüüd peame koos töötama ja nad noogutasid päid. Tuttawad ei suutnud endid jällenägemise rõõmus koguda. Karl ei suutnud ennast pidada ja hakkas kõnet. Kuidas nad säääl kõik õues ja tänawal seisid, see oli pidulik. Ja kui Karl lõpetas, laulsid nad täiel rinnal sooja päiksepaistesse tööliste Internatsionaali. Waata ometi, korraga wõisid nad kõik laulda.

Säääl kõlas esimene pauk.

Neetud, pragu.

Siis tuli teine pauk. Rutem, siis wilistas see läbi õhu. Aha — schrapnellid.

Wahepääl olid mõned ettepoole jooksnud. Seesolijad tormasid wälja.

Siis tuli keegi jookstes. Nägu werine, ta oli paar korda maha kukkunud. Tulewad, tulewad — oli üks eelwahtidest, eelpool metsa.

Rahu, karjusid mõned, pidage korda. Kes wälja kohtade pääle ei ole määratud, need mingu majadesse. Ei ole weel midagi. Säääl lõhkewad jälle need neetud schrapnellid.

Ja, kuidas see siis on, kus nad wõiwad olla, kuidas siis linnast — nii surises läbisegi. Enamus ei lahkunud tänawalt. Puljud jooksid silla juure kohtadele.

Juhatus oli nõutu. Kuigi nad näod tegid, nagu oleks seda kõike oodata wõinud. Miks meie omad ei lase, karjus keegi. Nad lasewad ju, karjus teine. Nüüd algas kuulipriit tegewust, üle tiigi paremal pool. Aha, sääält poolt siis, ütlesid nad, kohe rahunedes. Nüüd algas teine. Rahuneti jälle. Hää, et seda oli. Selle aja jooksul wõib mõtteid koguda.

Kahjuks läks aga teisiti. Mõni minut oli wai- kus. Üksikud paugud. Kohalolijad ei saanud enam

teateid. Paljud seisisid veel wõõrastemaja juures, tubades, salkus koos. Siis pühkis üks 7,5 cm. üle küla ja lõi põõsasse. Wõis näha liiwapilwe üleskerkimist. Siis veel üks. Nüüd jooksid mõned. Järgmine lööb wõõrastemajasse, karjus keegi. Silmapilkse kahklemise järele jooksid veel mõned wõõrastemajast välja. Väljas —

Nüüd tärisesid ka teistel kuulipriitsid.

Kuulid jooksid risti üle välja, mõned põõsasse. Siis kerkisid kaitsjate ahelad esile. Jooksid veel enam läbisegi. Paugud. Esimesed teras kiiwrid olid juba wõõrastemaja juures. Katsid uulitsalaiuse ja tungisid edasi. Ikka enam.

Seejuures wõis ka tükk uulitsafronti kuradile minna. Armutalt läbi lüüa, seisis uue walitsuse telegrammis, keda alles praegu töölised päästnud olid. Veel õhtul säeti plaan kokku wastuhakkamise pesade ümbruse puhastamiseks. Öösel marssisid wäeosad juba välja. Nad peeti wastupaneku tõttu, mis neid üllatas, sest neil ei olnud küllalt selgeid teateid, mõni minuti kinni. Kuni suurtükid kohale toodi.

Wõõrastemaja ees peatus staap. Meestesooit elanikud aeti maja taha aeda kokku. Wahisalgad otsisid iga maja läbi ja tirisid kohale, kes aga jooksta suutis. Ka Homann rebiti woodist välja. Woodis lamada, seda tuntakse juba. Kaitsekraawides

Eesti keskasutuste juhatajad Moskwas

Istuwad: G. Walno (Rahwahariduse kommissariaadi Eesti osakonna juhataja), S. Allermann (Rahwusajade rahwakommissariaadi Eesti osakonna juhataja), J. Aibel (Põllutöö kommissariaadi agri-kultuur osakonna juhataja), A. Pintsil (W. K. P. keskkomitee Eesti seksiooni sekretäär). Seisab: Traugott (instruktor).

Wäljas lasti veel. Eelkohtadel oli wist keegi tagasi waadanud. Siis katkes, nagu oleks keegi selgroo purustanud. Ühe löögiga katkes. Waikus. Siis rahu. Metsa poolt tungiti lähemale. Soomusautod murdsid külla. See oli waewalt kümme minutit kestnud.

See oli kahjuks koguni lihtne.

Asi seisis nimelt selles, et walitsuse kriis lahendatud oli, eilse päewa jooksul oli igal pool rahu wõimuga jälle jalule säetud, lubadused ja lootused ei maksnud siin midagi. Naabruses olewas sadamalinna lähematel tööliste ülestõusmise katse juba idus. Paar pauku ja barrikaadid olid purustatud.

olijad wiskasid sõjariistad käest ja tõstsid käed üles, kui nad nägid end seljatagant ümberpiiratud. Õige wähesed said minema, nende hulgas ka madrus. Need jooksid hää õnne pääle. Kummalgi pool ei olnud kaotusi. Sõjariistad lamasid hunnikus maanteel. Staap pidas nõu. Siis jagati inimesed kümne wiisi salka. Nad lasksid seda kõik rahuliselt sündida. Nad ei rääkinud ainust sõnagi. Enamjagu waatas maha. Mõned aga waatasid trotsiwalt üles. Kõik olid aga ärritamatud. Nende käest ei küsitud midagi, üldse ei räägitud sõnagi. Sõjawäge oli tugevasti oma kolmsada meest. Wangisid seisis umbes sada kuni sadakakskümmend. Mõlemad sõdurid,

keda keldris wargis oli peetud ja nüüd wabastati, näitasid juhtijaid ehk õigemini neid, keda nad selleks pidasid. Kümme meest eraldati salka, nende hulgas ka Karl ja Paul. Aga oli ka neid, kel ühtegi sõjariista ei olnud, ega neid puutunudki ei olnud. Ei räägitud ainult sõnagi. Keegi ei nurisenud, keegi ei wõtnud waewaks ainust häältkki teha. Üks kuuliprits säeti aeda üles. Täna oli ju ammugi sulutud, naistel majadest wäljatulek keelatud. Juhtidesalk eraldati teistest ja wiidi küüni seinä ääre. Nad säeti üksikult üles, näoga seinä poole. Komandeeriti. Kõik tõstsid, nagu juba nii sagedasti, käed üles. Jälle möödusid mõningad minutid. Siis astus üks

salk lähemale ja andis nende kümne pääle kogu-paugu. Nad kukkusid kõik. Mõningad karjatused, kuid mitte kõik. Üks ohwitser läks nende juure ja luges nad üle. Ta laskis weel oma browningi tühjaks, siis möödus jälle tükk aega. Teised sada seisid weel. Nii hästi kui see läks, liikumatult. Nii kadus terve tund. Siis lahkusid wäesalgad. Tugew wahisalk jäi aga kohale. Ta saatis wahid igale poole wälja. Siis lasti töölised üksikult jooksta. Järgnewal ööl lahkusid ka mahajäänud salgad. Seekord ei laulnud nad enam. Tasa hillisid nad kui wargad minema.

(Lõpp)

Ö Ö

(Etüüd)

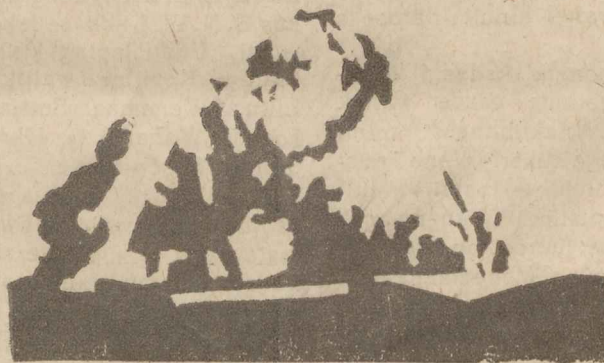
Öhtu hell.
Nagu seinakell
wedrudel
raugenud,
eha eel
kaugenud,
maha
käind,
soo ja
metsa taha
looja
läind
sooja
tooja
suine
päike —
kui me
wäike
gaas-
silm
kustund.
Taas
ilm
mustund.
Kattund,
mattund
pilwi
filmi
oreool,
kiirtenool.
Nagu wöö
päewaseid
teid
piirab öö.
* * *
Papp palwel.
Peni walwel:
kõmises
trotuaar.
Jõmises
sala hää.
Auto pääl
kaaki
kanti
kommunaar.
Klõks!
Haaki
pandi
uks.

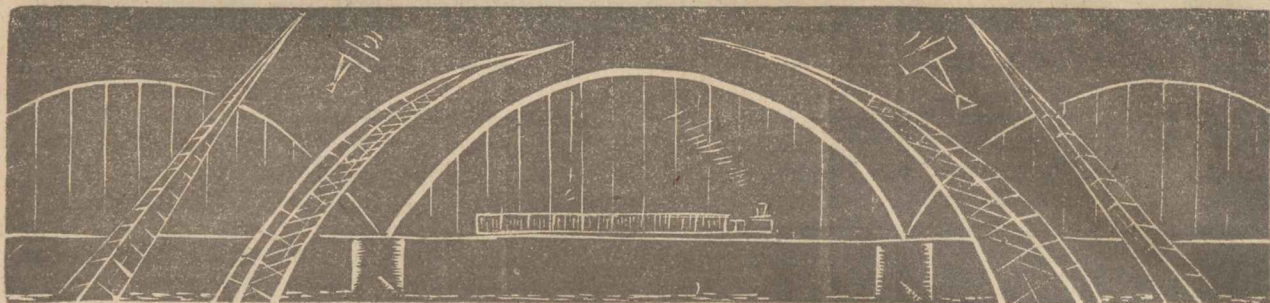
Woodi
toodi
tütarlaps noor.
Hoor?
Ei!
Politsei
ohwriks toodi.
Tiirasust joodi.
Kirenäljas
wägistati,
Wangis, wäljas
kägistati.
Käratseti,
märatseti.
Werepulmi peeti.
Waewat wange weeti,
Lahingpüsse laeti.
Ketti
aeti
117.
Seitse neist
eraldeti.
Surmasõlmi loodi.
Wõlla poodi
neli:
tütarlapse weli —
agitaator
materialist;
idealist,
kel sihiks wist
Elu ekwaator;
wabameelne,
tormieelne
terrorist
ja — wahwa
orjarahwa
oraator.
Kolm
äraandjat
lipukandjat
peitis tolm
aga
auto taga
kiwiteel.
Neil weel
juutöö
eel
kuni öö.
Wiimne waatus —
saja kümne saatus.

Need
seltsimehed
tabas
kuul:
nagu tuul
rabas
koltund lehed
kasepuul
sügiskuul.
Hooblt lasti
maha.
Müüri taha
mullakasti
ühte aeti.
Jäljedki kaeti.
Pidusaalis
kees
julm
werepulum:
wõimumees
praalis.
Seina taga —
üle kohutawa weretöö
aga
aegutas otsatu õudne öö.
Ringi lasus
sein.
Sütta asus
lein
Keha
pures
siin
Eha
mures
piin.
* * *
Waewa
lisa
taewa
isa
tõi:
südame tuimaks
lõi,
põlluala kuiwaks
jõi,
leiwapala
sõi.
Katku kanges
wiie lapse ema.

Tema abiandja (kleidikandja wäike)	pölesid vihas, wõi saagihäs. Peatas pidulaua juures.	Ent enne weel kui teel hinge mattis, hääle kattis surmaling, pähe löi lämmastaw wing, —
päike mustus hanges ja kustus.	Uuris mitte kaua kui teatas:	hämmastaw ajaring salguse mõtte
Kolm neist koolsid kodus — linnaraja puumaja katuskambris	Tere raisapere. Tahan osa wõtta, wõi — tulge sõtta!	tõi, alguse wõtte andis, walguse kiiri kandis maailma silma- piiri.
Nr. 13. Wiimane langes frondil.	Kuid raisku oli laisku ja mannetuid.	Sõudis sõjalaew ja jõudis. Waew kogus jõu.
Kondil käsi, nälg — wiletsuse jälg — ei wäsi:	Ükski polnud sõjahoos. Kõik läksid koos korjuse mant ära, tõstes waid kära.	Kärgatas Kõu. Wälgatas Tuli.
Kaasa wiis siis abikaasa —	Üksi jäi sant, silmis fosforsära: risu äratas isu.	Wanajumal, rumal, sülitas: Messias tuli, tülitas
wisa perekonna isa. * * *	Jõuetus, nöuetus waldab; maldab kuni	Issandat ja isandat; kaasa tõi tugewa tormi, maailma kaunima wormi ja töö, — päewaks löi öö.
Tänawal wait. Wärawal mait.	silmad surwab, ilmad surwab Uui.	Walgus, Ao algus ja Töö —
Raisakullid karjas tulid. Kaasa tõid jõlewihas näljakisa.	Kao Walgus, Ao algus ja Töö — ju öö.	* * *
Toidulisa korjuslihast sõid.		
Kuskilt tuli tänowalle nähtawalle		
inimene imeline: silmad kui tuli		

Oskar Kullerkupp

SOTSALISTLIKKUDE NÕUKOGUDE WABARIIKIDE LIIT

Tsaaririik hoidis omas küüntes kuuendiku kogu maakera kuiwast pinnast kümnendiku maakera elanikkudega. Tsaaririigis käsutas suurwene aadel ja kodanlus poolesaja muu rahwuse üle, — umbes $\frac{3}{5}$ wäkerahwustest riigi alamaid pidid end $\frac{2}{5}$ suurwene rahwuse „tahtmise“ alla painutama. Tsaariwalitsus suurwenestas kõiki muid wäkerahwuseid wägijallaga ja iga abinõuga.

Kaheksa kuud kodanluse walitsemist 1917 a. päästis wallale igasugused demokraatilised püüded ja tahtmised ka rahwusküsimuse alal. Ja kui palju siis ei räägitud rahwuse enesemääramise õigusest ja muudest ilusatest asjadest! Tekkisid „rahwuskogud“ Baltimaal, Kaukaasias, „raada“ Ukrainas, „kurultai“ Krimmis, Baschkirias jne. Aga rahwusküsimus jäi ikkagi otsustamata. Kerenski lubas küll isegi waba kokkulepet kas wõi kõikide rahwuste wahel, kuid kõige harilikumal wiisil ei saanud, häit., wäkene Soomemaa suure Wenemaaga mitte kuidagi kokku leppida, kuna wärsked Ukraina iseseiswuslased sirutasid tulewase suurriigi loomisega oma käpad kohe üle Musta mere ja Balkanite. Iga rahwuse kodanlus algas jalamaid wõidujooksu „wõõra“ kapitaaliga vastu. Sellepärast jäi igasugune püüe mingisugust ühist „elamiswiisi“ leida elu ja surma pääle wõitlewate kapitalistlikkude gruppide wahel ainult näreuseks unistuseks.

Alles oktoobrirewolutsiooniga kadusid lahk-püüded endise tsaaririigi üksikute osade wahel. Seesama Soomemaa, kelle „sõnakuulmata“ seimi Kerenski walitsuse agent Gegetshkori Wene püsitiikkude abil laiali ajas, ühines Oktoobrirewolutsiooni päiwil kohe kommunistliku Wenemaaga; ja kõige tähelepanewam selle juures on see, et nõukogude Soomemaa ühinemine Wenemaaga sündis just selsamal ajal, kui Wenemaa nõukogude walitsus oli igale rahwusele õiguse kuulutanud Wenemaast täiesti lahku lüüa ja iseseiswa riigi asutada. Ka kõikide teiste riigiosade proletariaat ruttas ühinema enamlise walitsusega. Proletariaadil ei ole mingisugust põhjust ega tõukejõudu omawaheliseks kisklemiseks ja sellepärast ei saa proletaarlises riigis ka riiklisi lahk-püüdeid tekkida.

Tööraha nõukogude walitsus näitas õige tee, kuidas iga rahwuse töörahas peab oma riiki

ehitama wõitluses imperialismi vastu. Endise Wenemaa pinnale tekkis paarikümne arwuline iseseiswate oblastite ja wabariikide ühendus, kes, sellepääle waatamata, et nõukogude keskwalitsus kõikidele oma alla kuuluwatele rahwustele täieliku enesemääramise õiguse kuni iseseiswa riigi asutamiseni oli annud, siiski wabatahtlikult ühinesid Nõukogude Wenemaaga ühiseks — Sotsialistlikuks Föderatiwseks Nõukogude Wabariigiks (PCФCP).

WSFNW tekkis lahingu mõllus. Siis ei olnud proletariaadil aega rahwuslikkude piiride ja üksikute osade riiklikkude wahekordade pääle suurt rõhku ega tähelpanu pöörata. Kui aga hiljem Läänega diplomaatlikud ja kaubanduslikud läbikäimised algasid, tekkis päewakorrale ka küsimus üksikute nõukogude wabariikide juriidiliselt, sääduslikult ühise kaitsemise ja wäljaastumise asjus. Genua konwerentsi päiwil oli see juba põlew küsimus. Kõikide iseseiswate Sotsialistlikkude Nõukogude Wabariikide kongressil 1922 a. lõpul otsustasid — ühist nõukogude riikide liitu luua.

* * *

Esimine Sotsialistlikkude Nõukogude Wabariikide Liidu (C. C. C. P.) kongress oli 30. detsembril 1922 a., kus S. N. W. Liidu sellekohane deklaratsioon wastu wõeti, Liidu leping kinnitati ja ühine Kesktäide-saatew Komitee waliti. Lepingu järele astusid Liitu: Wenemaa Sotsialistlik Föderatiwne Nõukogude Wabariik*), Ukraina Sots. Nõukogude Wabariik, Walge-Wene S. N. W. ja Tagakaukaasia S. F. N. W. (**). Ainult nõukogude walitsus suudab kaotada vähemate rahwuste tagakiusamist suuremate poolt ja üleüldse rahwuste õõrumisi; teisest küljest sunnib rahwuswahelipe kõikuw seisukord ja uued sõjaahwardused nõukogude riikisi ühinema, et koos ja ühel jõul end wäliselt kindlustada ja oma sisemist majandust jalule säada. Seda kuu-

*) W. S. F. N. W. hulka kuuluwad paarkümmend autonoomset wabariiki ja oblastit, keda majandusliste ja territoriaalsete tingimiste pärast ei saa killustada W. S. F. N. W. küljest.

**) Tagakaukaasia hulka kuuluwad: Gruusia, Armenia ja Aserbeidshani Sots. N. Wabariigid; 12. III. 1922 a. ühinesid nad Tagakaukaasia S. F. N. W.-ks.

lutas Liidu I kongress oma deklaratsioonis. Liit on täiesti wabatahtlisel alusel loodud. Igal Liidu liikmel on täieline õigus oma tahtmise järele Liidust wälja astuda ja niisama on ka igale uuele nõukogude wabariigile Liidu liikmeks astumine waba. Kongressil wastuõetud deklaratsioon ja leping said aluseks Liidu põhisäädusele.

Liidu põhisääduse järele on Liidu ülemaks wõimuks Liidu nõukogude kongress. Kongresside waheajal walitseb riiki Liidu Kesktäidesaatwa Komitee. Wiimane seisab koos õieti kahest esitusest: Liidu Nõukogu (kuhu iga wabariigi nõukogude kongressid oma rahwaarwu suuruse kohaselt esitajaid waliwad) ja Rahwuste Nõukogu (kuhu iga wabariik 5 esitajat ja iga iseseisew maakond wõi oblast ühe esitaja saadab). Kõik säädused on makswad ainult siis, kui nad on mõlemate Nõukogude (s. o. Kesktäidesaatwa Komitee) poolt wastu wõetud.

Kõik rahwuswahelised läbikäimised, sõjakuulutamised, rahutegemised, Liidu riigipiiride muutmise wõib sündida ainult Liidu kõrgema wõimu kaudu. See tähendab, et nõukogude wabariikide Liit saeb ennast wana kapitalistilise ilma wastu mitte ainult ideeliselt, waid ka tegelikult, kui ühine tööliste ja talupoegade wõim. Nüüdsest pääle peawad kodanlised riigid mitte üksikute töörahwa wabariikidega, waid kõigi sääduseparagraafide järele loodud ühise wõimsa nõukogude üksusega arweid õiendama.

Liidu rahwakommissaride nõukogu (walitud Kesktäidesaatwa Komitee poolt) juures on 10 kommissariaati. Nendest on wiis (nimelt: wälis- asjade, sõja- ja merewäe, wäliskaubanduse, teede ja posti-telegrafi kommissariaadid) täiesti ühised kõikide Liidu wabariikide jaoks, kuna teised wiis (nimelt: kõrgem rahwamajanduse nõukogu, raha, warustuse, töö ja töolis-talupoegade inspeksiooni kommissariaadid) on ainult ühendatud ja walitsewad iga wabariigi wastawa kommissariaadi kaudu.

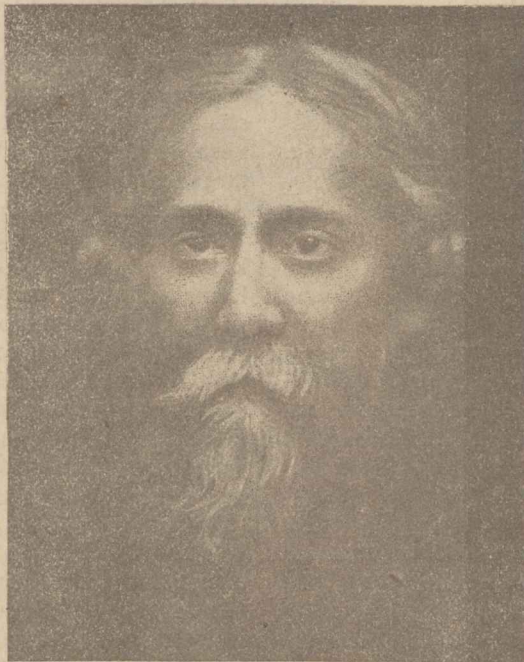
Niisuguse riigisüsteemiga on kõikide liitunud töörahwa wabariikide huwid kõige paremini kaitsud. Kõikide wabariikide punawägi allub ühisele sõjawäe juhatusel. Läbikäimisi (lepinguid jne.) kodanluse riikidega talitatakse koos. Kogu Liidu piirides on ühine rahasüsteem ja ühine eelarwe, rääkimata ühisest postist, telegraafist, raudteest, ühisest majandusliku elu korraldamisest.

Rahwahariduse, põllutöö, terwishoiu, ühiskondlise kindlustamise, siseasjade, kohtu, rahwasjade

kommissariaadid on igal wabariigil iseseiswad. Nad toimetawad küll keskwalitsuse üleüldiste näpunäidete järele, kuid koha pääl walitsewad nad täiesti iseseiswalt nii, nagu seda maa ja rahwa huwid nõuawad. Sellega on igale wabariigile tema kommete, wiiside, sisemise elu asjus niisugune iseseiswus wõimaldatud, mida ükski kodanline riik vähemate ja teiste rahwuste kohta teostanud ei ole ega kunagi ei teosta.

Niisugune on S. N. W. L. põhisäädus, mille S. N. W. L. Kesktäidesaatwa Komitee 6. juulil 1923 a. kinnitas ja maksma pani. Selle põhisäädusega on ühendatud wabariikide ja nende Liidu kõrgemate asutuste wahekorrad kindlaks määratud. Kodanlise maailma ees seisab enam kui 130 miljoni elanikuga ja umbes 20 miljoni ruutkilomeetri maaalaga ühinenud rakkuskäte riik, kes mitte ükski organisatsiooniliselt ei ole ühinenud, waid kellel ka ühine püüe ja tahtmine on proletariaadi wõimu maksma panna terwes maailmas.

* * *

Rabindrat Tagor
silmapaistwam India rahvuslik luuletaja

tamatult iga teist rahwust, häwitab wäkerahwuste iseseiswuse täiesti. Niisama „ühendab“ Prantsusmaa omaga wõõraid rahwuseid, neid werisele kapitali altarile risti lüües. See rahwuste „liitumine“ on kapitalistlik. Niisugune riigisüsteem on õieti kodanluse loodud rahwuste türm riigi piirides, kus kõiki rahwuseid wennalikult ja ühetasaselt nülitakse.

Lähemast minewikust on ajalugu oma kolikambrisse weel ühe huwitawa näituse heitnud, mis „haritud“ maailma wägewate arwates kõige demokraatlisem riikide liit olla olnud. Ma mõtlen Tagakaukaasia riikisi. Kaukaasia sotsid (Tshheidse, Tshenkeli, Zeretelli ja t.) põgenesid Oktoobri rewolutsiooni eest Kaukaasiast pelgu ja ühes tagurlastega ning schowinistidega asutasid nad sääl 9. aprillil 1918 a. n. n. „Tagakaukaasia Seimi“

ning kuulutasid selle Wenemaast rippumatuks*). See Seimi walitsus pidi olema kõige demokraatlisem terwel maakeral. Ta pidi olema ainukene riik, kus majasteediks rahwas ise. Nii seletasid kõik kodanluse targad riigimehed ja säadusetundjad. Nii seletasid ka sotsialistid ise. Sest — Taga-kaukaasia Seim oli ju 2. (kollase) Internatsionaali meeste walitsus. Päälegi oli sellel Seimil ühine kohutaw waenlane — enamlus, kelle wastu Seim Kaukaasia tagurluse ühise wäerinna löi. Kuid kõige selle pääle waatamata ei jõudnud see liit kuigi kaua püsida. Just poolteist kuud pääle oma sündimist lagunes ta kolmeks „iseseiswaks“ wabariigiks (Gruusiaks, Armeeniaks ja Aserbeidshaniks) ning weel hiljem (1919 a.) hakkasid need demokraadid ja sotsid üksteise kõrist kinni — puhkes lahti Armeenia-Gruusia sõda, algasid rahwuslikud pogromid. Nõukogude walitsus aga ühendas need samad riigid uuesti kindlaks ja püsiwaks föderatsiooniks ilma ühegi wastuoluta.

Niisugune on juba kodanliste riikide päripatt, et nad rahuliselt kõrwti kuhagi elada ei saa. Isegi siis mitte, kui neile ühine waenlane (proletaariline rewolutsioon) hirmujudinad pääle ajab. Ka lahus elades ja „iseseiswad“ olles ei saa nad rahu pidada. Meie küljealused (demokraatlik Läti, kõige demokraatlikum Eesti jne.) on kogu oma olemasolemise ajal selle tõenduseks.

Tõsiasi eitada on lapsik ja rumal. Tõsiasi on aga see, et S. N. W. L. on kogu maailma ajaloos esimene kümnete rahwuste riiklik kooselamine, kus lahkpüüded ja wastolud puuduwad. Nõukogude wabariikide ees oli algusest pääle walida: kas ühineda oma õiguste kaitsemiseks, wõi jääda iseseiswateks ja siis imperialistide käpa alla sattuda. Pääle selle ei ole proletariaadi riikidel niisuguseid majanduslikke huwisid, mis üksteisele waenulised oleksid. Wastupidi. Proletariaat on huwitatud kogu maailma riikide liitumises ühiseks suureks majanduslikuks organisatsiooniks.

*) Enne seda wandus Tshenkeli Moskwas riigi nõupidamisel, et nemad — s. o. Kaukaasia esitajad — kõik selleks teewad, et jaotamatu Wenemaad alal hoida.

Tagurlased näewad S. N. W. Liidus ainult endise Wene riigi ümberloomist Ameerika eeskujul, wõi nad leiawad ainult, et Wenemaa imperiumis olla renessansi (uuestisündimise) ajajärk. Ka geniaalne kodanlane Lloyd George seletas kord, et Nõukogude Wenemaa on ainult endise Wene riigi uuendatud kuju ja ajajooksul muutub ta jällegi kapitalistlikuks riigiks. Ükski kodanlane, ka ükski demokraat ega sots ei mõista seda wahet, mis eraldab S. N. W. L. u wanast tsaaririigist ja igast kodanluse riigist. Rewolutsioon tõstis proletariaadi walitsuse tüürile. S. N. W. L. on tööliste ja talupoegade walitsus, kes ise majanduslikku ja poliitilist elu korraldab ilma kapitalistideta.

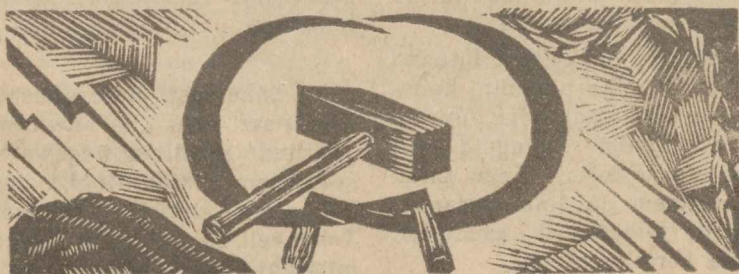
Kui nüüd, nõukogude walitsuse kuuendama aasta lõpul, mõned põialriikide iseseiswuslased (Eesti töögid, näit.) häkitselt kiitma hakkawad, et S. N. W. L. „säeb tuhahunnikule korda uut elu“, et möödaläinud kuue aasta jooksul „on siiski midagi suurt ja põhjalikku muutust olnud“ jne. jne., siis ei tähenda see mitte põrmugi, et mõne wäikese „iseseiswa“ neegririigi ninamehed oleksid targemaks saanud maailma kuningast Lloyd Georgest. Asi seisab ainult selles, et S. N. W. L. annab oma wäikestele küljealustele „iseseiswatele“ naabririikidele wäga walusalt tunda, et ka nende ees on lõppude lõpuks walida: kas jääda „iseseiswateks“ ja siis imperialistide käpa alla sattuda wõi... wõi liituda riigiga, kus tõsiselt ülesehitawat rahulist tööd tehakse, kus uut majanduslikku korda luuakse, keda ükski kodanluse jõud häwitada ei jaksa. Päälegi teawad ka põialriikide ettenägijamad ninamehed, et otsustawa lahingu korral wana ja uue riigikorra wahel ühtegi keskteed walida ei jää.

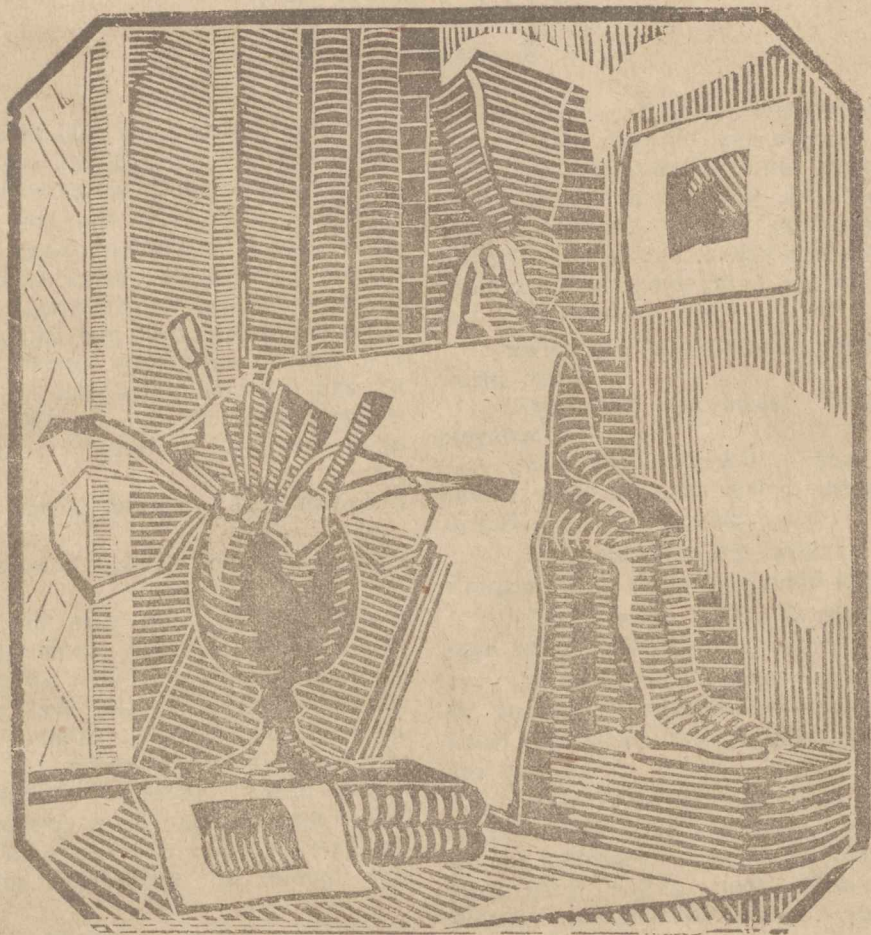
S. N. W. L. — see on hiiglasuure trusti suur ja wägew peremees (töörahw), kelle wõim alatasta kaswab ja paisub. Paisub mitte üks Euroopa piirides, waid kogu maakera majanduse piirides. Ja seejuures jääb ta ikka ja alati kestwaks Sotsialistlikkude Nõukogude Wabariikide Liiduks.

Selles on S. N. W. L. tähtsus ja sisu.

S. N. W. L. eesmärgiks on — kogu maailm nõukogudeks.

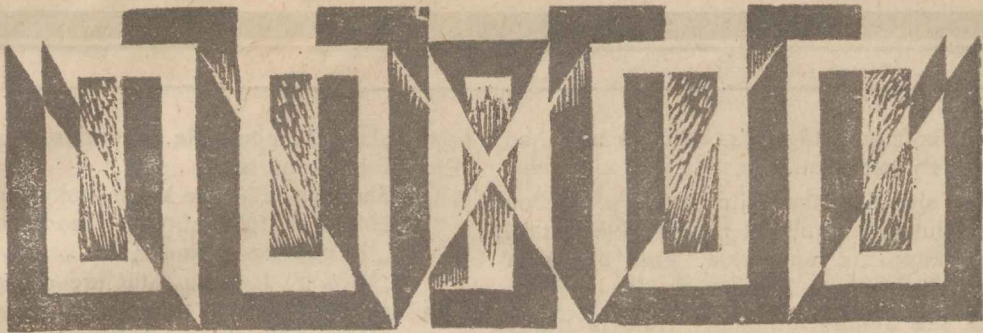
R. Wakman

A. Wettik

Paulöge

INWALIID

L. Seifullia. Tõlkinud R. W.

Kui Saschkal kõht täis, jutustas ta kõigile häämeelega enese üle lugusid. Palju muidugi luiskas. Kolmeaastase westmise järele unustas aga isegi, mis tõsi, mis wale. Kõike oli olnud. Elati ju Wenemaal aegu, mil kõike wõis juhtuda. Ja miks ei peaks inimesi westega lõbustama? Westes on suur jõud. Näituseks niisugune juhtumine: korra uulitsal määris Saschka end punawäelasele Swistunowile külge ja — korter ning moon oli prii. Mis sa ütled! Ja see oli tükki asja. Saschkal läks see aga üsna lihtsalt. Käega oma rābaldanud mütsiloti äärt puudutades lähenes ta Swistunowile ja päris:

„Seltsimees, ega sa juhtumusi Tambowi poolt pole?“

„Ei, Samaarast. Aga mis sul sellega pistmist?“

„Samaara pool elab minulgi onu. Jõukas kommunist. Kolm lehma, kaheksa hobust, puuda kolmsada wilja, ja eit teeb kanadega sehwti.“

„Meie külas lasti niisugustel kommunistidel magu maha. Kommunist — see on popsnik. Mina ise, ütlen otsekohe, tahaks ennast kommunistiks sissekirjutada. Miks? No mõtle: kodus on mul wiis suud jahwatamas, moonaga aga muretse muudkui mina üksi. Wanamees on seitsmekümne ligidal ja ainult üks hobusekont. Ja lehmgi pole suur asi.“

„Noh, seda'p minagi — mis kommunist sihuke on! Täis burshui! Kui punawäega sinna jõuate, tuuseldage teda mehe moodi. Kas te, na ühekandi mehe poolest, mulle wilka keeramiseks wāhe tubakat ei laenaks?“

„Sa oled mul, nagu nāha hakkaja mees! Mis sa linna mõõda luusid? Wana oled?“

„Kuusteist, seltsimees.“

„Seda ma nāen: kaswult nagu alles kaheistkümneme, õlgade ja sihverplaadi järele aga anna kas wōi kaksikümme. Kus töö on oled?“

„Mis tööd nüüd, wōih? Olen kirjaoskamatu. Oleks himu punawākke astuda, aga loetakse täsinwaliidiks. Mis te naerate? Es te nāe ise: paremat kätt tarwitada ei saa — puruks peksid. Rinnus korin. Sattub aga mõni töö ette, āra ei ütle. Eila, nāe, puhastasin ühel kolmanda kate-

gooria mehel, papp Krestowosdwishenskil, uulitsat. Tema pikale mantlile see ei passi, kommunistid need aga walwawad: uulits puhtaks, pikalaka-mees! No mina pūhkisin siis tema eest ja teenisin söögraha. Wāhest katsun ka sehwti teha. Hullasin ühe eidega kodanlikes abielus, kūpsetas teine mulle pirukaid, mina aga mūüsin. Himu sai täis. Wana eit! Tegin sääred.“

Swistunow lōi hāameele pärast omale peoga wastu puusa.

„No, oled aga mees! Eide juurest panid plagama?“

„Eila tegin wehkat. Täna pole aga iwagi hamba alla saanud, sooled māngiwad marjast. Ja pāāsi — suitsu nālg.“

„Nah sulle, keera wilkat. Oled aga osaw manguma! — Kuhu sa's nüüd kōmbid?“

„Teid saadan. Tōöd ju ajuti pole — jatkub aega kōndimiseks.“

„Minu tunnid, wennas, aga on loetud. Meil on distsipliin, logelemiseks aega ei anta. Siruta koiwi, kui tahad minuga kaasa tulla. Kes sa ise aga oled?“

„Olen proletaarlane. Ema suri minewal nādalal tūufusse, isa aga langes Moskwas nōukogu wōimu kaitsedes. Pāā kommunist oli. Nāgi Leninit nāost nākku, nagu mina teid siin nāen. Wōttis tsaari Nikolkat wangi. Hurjutas teist: oled sa küllalt mu werd imenud!“

„Wat sulle, aga mis see wastas?“

„Sisises kui hiir nurgas. Tahtis midagi wastata, aga muud suust ei tule, kui ainult susinat — nagu ussil. Wat, millega temagi au ja uhkus lõppes.“

Nii Swistunowiga juttu ajades jõuti kasarmu. Ja kasarmusse Saschka jäigi. Korra tuli aga ülemusega sekeldus — jäi jalgu.

„Et su hulguse haisu siin enam ei oleks! Olete aga kontwōōra kroonu leiwale leidnud.“

Teised punawāelased wāhele ka ei astunud. Aitab juba ta lobisemisest. Otsigu omale koht. Andsid talle siiski kollase wateeritud soldati kurtka, wildid ja mütsi. Siiski parem kui pastaldes ja suwekuues. Kūlm see wāhet ei tee: oled sa pro-

letaarlane wõi kolmas kategooria. Wõta kust tahad, aga mässima ennast pead.

Kõmpis siis Saschka Ufimskajat... see on, nüüdset Rewolutsiooni uulitsat pidi, lonkis täiturul, katsus wähe kaupasid takseerida, kuid üks külamees koorma otsas tõstis kisa:

„Ajage see hulgu minema. Käib ja nuhib. Käed taskus, säääl aga on ainult tühjad augud. Hei, tädi, hoi a silmad lahti!

Saschka wihastas, hakkas külamehele wasta:

„Mis nuhkur sina õige oléd? Ise müüb hõlma alt jahu, tungib aga proletaarlastele kallale? Wat, kui kutsun miilitsamehe, küll see näitab, kuidas hõlma alt jahu müüakse.“

Talumees näitab rusikat:

„Kutsu aga, litapoeg! Las' ta siis sindki wähe tuuseldab.“

Üks eit segas end riiusse. Saschka sai peksa. Rahwas waatas päält. Niipea kui aga miilits ilmus, jooksid kõik laiali. Saschkagi.

Tont selle miilitsaga! Nõuab igaühelt dokumente. Missugused wõiwad aga olla dokumendid Saschkal, koduta inwallidil?

Inimesed, uulitsal on tusaste nägudega: tõttawad korwide, kelkude ja kottidega, kõigil wahib silmist ahnus. Raske on leiba muretseda. Need aga, kes hobustega ja mappidega on, kihutawad kui tulekahjule. Nendega sa juba sõna rääkida ei saa.

Mööda läks lambanahas pihtkasukas härrasmehe mütsiga mees. Waatas läbi prilliklaaside Saschkat tähepanelikult, aga mitte põrmugi kurjalt. Rääkima siiski ei hakanud. Saschka läks talle järele. Sel inimesel oli hää waade. Prillidega pihtkasukaga mees läks treppi mööda alla keldri. Säääl oli kohwik alles jäänud. Peab seda mingisugune artell. Kogu uulitsa kohta on üksainus järel. Magasinides on kroonu ladud, elawad sõdatid ehk jälle asuwad töökojad, keldris aga kaubeldakse.

Saschka waatas ringi, nagu otsiks mõnda tutawat. Waatas ühte peegliklaasist magasinianasse. Inimesed askeldawad sinna-tänna. Küll on aga aeg! Ükski ei istu paigal, kõik rühiwad. Saschka ohkas, lasi wähe wilet ja hakkas trepist alla astuma. Kohwikus jäi ukse juure seisma. Pihtkasukas mehe leidis kohe üles. Ja mis säääl leida õngi, kui laudade ääres ainult kaks, kolm, neli inimest istub.

Kohwiku seinad on rõsked ja rāpased; wahariided laudadel määrdunud, raswased. Kohwi antakse kruusidega. Wõileiwa wiilud on õhukesed, õhukesed. Wilets on inimese elu rewolutsiooni ajal! Pihtkasukas mees lõpetab aga juba teist leiawiielikat ja küsib enesele weel kruusi kohwi. Kaks korda heitis pilgu Saschka pääle. Korra isegi nagu muigatas, ehk muidu häätahtliselt. Pool wiltu nihutas Saschka end tema laua lähedusse.

„Kuulge, seltsimees, ehk jätaksite mulle ka natuke leiba. Kas wõi ühe hamba alla.“

Pihtkasukas mees muigas wastuseks:

„Ühe hamba alla, wennas, on sulle wähe. Ei saa maikugi suhu. Istu.“

Saschka sai terwe kruusi kohwi ja kanika leiba.

„Miks sa tööd ei tee? Tead ometi: kes tööd ei tee, ei pea ka sööma?“

„Mina'p see õige tööline olengi. Mis tööd aga annaksite, kõike teen.“

„Hää küll, tuled kohe minuga kaasa puud laduma. Kust sa aga tulid? Kus siiani tööl olid?“

Saschka algas jälle oma harilist luiskamist, teine aga wahtis läbi prilliklaaside otse Saschka kawalatesse pilusilmadesse, nagu oleks üdini läbi puurida tahtnud.

Saschka läks segamini ja jäi wait. Wõttis hiljem uuesti julgust:

„Aga kes te ise oiete? Kas kommunist wõi?“

„Kommunist. Ja kutsutakse mind Iwan Aleksejewitshiks.“

Kutsus siis Saschka enesega kaasa raamatukogusse. Tuli minna suurde majasse, ülemisele korrale.

Eestkojast nägi Saschka teises toas laudu ajalehtedega, kappisi raamatutega, inimesi, kellele üle madala wõre raamatuid wälja anti. Kohmetas ja kõhatas, ise mõtles: kas mitte parem pole jalgalasta? Kuid juba ütles Iwan Aleksejewitsh naisterahwale, kes riidewarna juures istus:

„Anfissa Mahlowina, warsti tuuakse puud, see poisijõmm siin aitab nad teile kuuri laduda.“

Saschka ei saanud eidega weel juttugi alata, kui puud tulid. Kandis kähku ja lõbusalt suurte sületäitega. Kiirustas Anfissatki; tundis, et oma inimene oli.

„Nu, nu, lase kärmemini! Elu nüüd nõukogude ajal nii peenike, et katsi aina peost suhu, sina aga üht ümarik eest kui takka. Oled aga enese täis toppinud. No liiguta, liiguta konti!“

Küünis katsus isegi wastu seinä litsuda. Anfissa aga andis rusikaga tugewa lataka wastu kõrwu.

„Ennäe kutsikat! Enesel kõrwatagused alles märjad!“

„Waata, wurrudki ju tulemas,“ püüdis Saschka ennast kaitseda, hakkas aga kohmetanult kogelema: „Maa... nii... muidu... tahtsin sulle nalja teha...“

Kohe aga tundis Anfissa wastu usaldust ja aukartust ja hakkas teda „tädiks“ kutsuma.

„Näe, pane sinna, tädikene! Ära's minu pääle wihane ole. Olen ju koduta ja wanemateta, muuga kokku ei puutu kui aina libudega. Kus meiesugune ka õiget paesterahwast näeb. Olete ise lesk wõi mehega?“

„Mees on soldatiks. Warsti tuleb käima. Ma ei wihasta, aga jäta see lipitsemine, kannä puud ära ja lähme theed jooma.“

Anfissa juures jõi ta tammeteru kohwi, soi musta hāganaleiba ja māngitas Anfissa kolmeaastast poega. Petjuschkaga sai kohe sõbraks. Ja Saschka nagu läks hoopis teiseks. Parema silmi ei kõõritanud enam, sügawad kortsud otsaesisel ka-

dusid, harilise itsitamise asemel naeris nüüd täie rinnaga.

„Si-le-dat teed pidi, kün-kaid mööda, kün-kaid mööda!“

Anfissa läks wöörusse, kuid waatas tihti tuppa, et lõbutsejaid waigistada.

„Tasemini, möllajad. Siin on müra tegemine keelatud.“

Petjuschka wäsis ja uinus Saschka sülle magama. Saschka wiis ta ettewaatlikult sängi, kattis rätiga ning jäi sängi ääre seisma. Waatles last. Nägu muutus lapseliselt selgeks. Kohmetas kui Anfissa tuppa tuli.

„Tädikene, ma armastan väga lapsi. Neis ei ole mingit kawalust.“

Anfissa kaastundlik naissüda tundis wõltsimata tuska ja kurbust Saschka sõnades. Istus toolile ja päris:

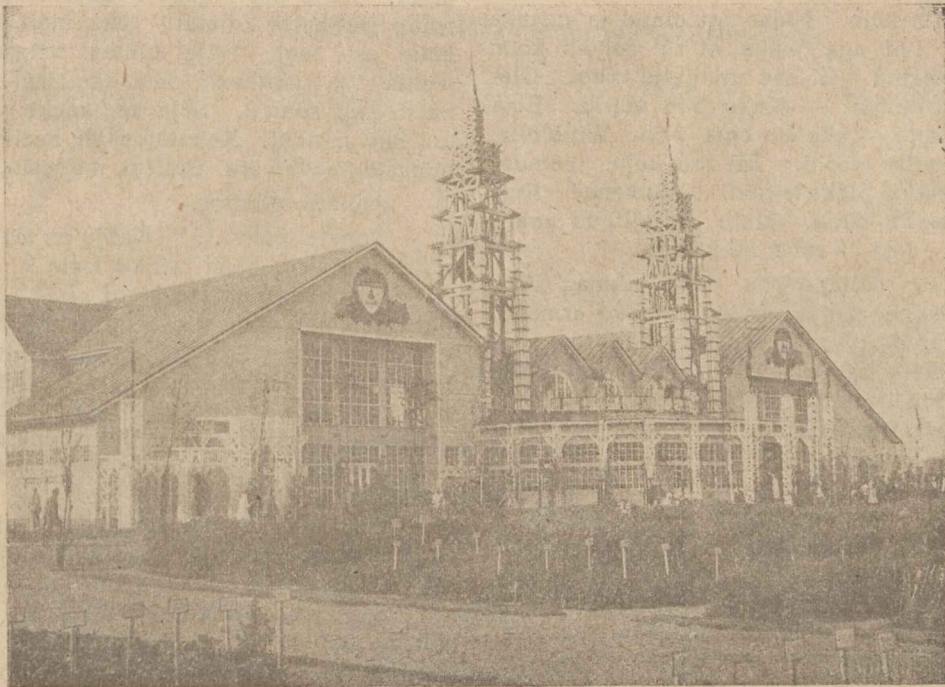
„Ema sul ju ometi oli?“

„Kesse's nüüd saab ilma emata... Ema sünnitas... Ah, ei taha rääkidagi... Sa liigutasid mu südant lapsega, ma aga pole harjunud inimestele kõike enesest rääkima.“

„Mulle aga siiski räägi wälja, mul on sust kahju.“

„Ema see oli mul linnas litsiks. Nälg wõi kiimalus mis ta sinna ajas — mis sest nüüd enam arutada. Mina aga wõtsin kätte ja sündisin. Ema ei olnud lõbumajas, waid ajas oma korteris äri. Lõbumajas oleks mind ema käest lihtsalt ära wõe-

S. N. W. Liidu põllumajanduse näitus Moskwas

Keskühisuse ja kub. ühisuste pawiljon

„Waat, kui wõtad naise, tulewad omad, küll siis willand saab!“

Saschka laia kollase näo üle langes tume wari. Pigistas huuled kokku nagu tahaks ohket tagasi hoida:

„Tädikene, mina olen koduta wõõraslaps, laiale teele läinud. Iga töö läheb mul warsti igawaks.“

„Wõi igawaks läheb? Süüa aga tahad küll?“

„Ilma selleta ei saa. Aga ma ütlen sulle, tädikene, tõtt; päris inimene on ikka ainult see, kel kodu ja omaksed; minuga aga on lugu nii: üks tõstab käe — sillitab, teine tõstab käe — annab kuklasse. Keegi pole minuga pikemat aega tegemist teinud.“

tud, kaswatusmajja antud ja sellega lori otsas. Ema muud kui tööta endist wiisi edasi. Kodus polnud kedagi wõtjat. Emal enesel aga oli kahju. Jutustas pärast ise: tahtsin sünnitusmajja wiia. Sääi seisis kast, kuhu lapsed sisse wisati. Juba liiale läks nende kägistamine, sellepärast pandigi kast wälja. Läänud siis öösil korteri perenaisega seltsis. Jääwad nurgal seisma ja ootawad millal waht kasti juurest eemale läheb. Kui see näeb, annab tagasi: oled ema, siis toida. Wiiakse veel kohtussegi. Oli talwe aeg. Waht oli soojas kasukas, mina räbalates. Ema nutab — kardab et külm ära wõtab. Kahju ka. Perenaine aga õssitab: oskasid sünnitada, siis oska ka minema saata. Mis sina temaga teed? Riitlesid. Lasksid niimoodi wahi kaks korda mööda. Perenaine sülitas, tahtis minema minna. Ema löi risti ette ja just

nagu äkki ülepääkaela wette sulpsatades, tormas ta kasti juure. Pistis mind auku. Kast oli nagu koera kuut, katusega. Lasksid siis mõlemad perenaiselega jalga. Waht ei näinud. Kast aga oli nii tehtud, et kui laps sisse pannakse, hakkawad otsekohe sünnitusmajas kellad kõlisma. Hääpärest muidugi: et lapsed talwel ära ei külmaks. Nii wõeti siis mindki sisse. Mis sääl edasi sündis, ei mäleta muidugi. Ema see ka ei näinud. Süda aga hakkas tal pakitsema. Piim wõi mis see talle südamesse löi. Kaebab aina: ei jõua enam kannatada — tuleks ometi surm! Perenaine hurjutab: eks ma öelnud, ära imeta; kui ära tahad wisata, siis ei tohi imetada! Sina aga jootsid kolm nädalat. Sellepärest nüüd süda walutabki.“ Wiis päewa waewles eit niimoodi, siis pani nais-tekliiniku: andke tagasi! Minu oma! — Missugune see sinu oma on? Kust teda weel leida? — Jutustas siis kõik, kudas osi olnud ja misuke laps oli. No tuli aga wälja, et sel ööl oli kolm tükki kasti wisatud. Ei see nii palju olegi. Olewat olnud enambki. — Kaks olid poisid. Ema leidiski oma kätte — eks ole oma weri. Wõib olla, olimegi teine teist moodi. Tõi mu koju, rõõmistas, nagu kullatüki oleks leinud. Lollikene! Küll sai minuga waewa näha. Mehi ei sallinud enam silma otsaski. Aga — raha oli tarwis.

Mõtles siis külasse õe juure minna. Aga tead ise, tädikene, külas on ainult need armsad, kel raha wõi wõimu; aga kes tema taolisest hoolib! Suwel weel salliti, kui tööd oli, samuti sügisel kuni tööd jatkus. Talwel aga sõid wälja. Meestel talwel külas midagi teha pole, hakkasid külge lööma. Emal aga polnud lusti ja kartis naisigi. Külas juba midagi salaja hoida ei saa. Lubas siis tädile minu eest kostiraha maksa ja läks tagasi linna. Kui õigust rääkis, siis ei olewat enam litsi löönud — oli kusagil nõudepeseja koha saanud. Aga pahad jutud liikusid ikka edasi. Kui wahest külas mind waatamas käis, hoidsid korralikumad inimesed temast eemale.

Niimoodi kaswasin kümne aastani. Peksa sain tublisti! Sest polnud aga wiga. Kel hing wisa sees, sel paranewad kõik muhud. Ema see helkus aga asjata külla. Tuleb, suudleb, kaelustab. Hale oli teisest, aga teiste ees oli häbi. Sõimasin teda litsiks ja andsin talle halbu sõnu. Tema aga nutab ja nuutsab. Tema järele käidi külas minugagi ümber. Tädi poeg Wanka warastas korra tädi tagant wiis kopikat ja ajas süü minu päale. Sain wallamaja juures peksta. Kes wanemad olid, need said kodu, mind aga kui wõõrast last, pekseti wallamajas. Süda sai täis, söötsin tädi lehmale peeneks tambitud klaasitükka sisse. See kärwaski ära. Tõendus küll minu wastu ei olnud, kuid tädi aimas kes süüdi. Kihutas oma juurest minema. Aga kuhu sa lähed? Tuli siis ema. Tahtis mind teise külla wõeraste juure saata, sääl aga nõuti raha ette. Temal niipalju ei olnud. Oli siis nõus sepaga kokku elama. Talwe aeg, kus seda teha. Teised said elumajades ruumi;

Poisse-tüdrukuid lastakse sisse, naisemeest wõeraga aga ei! See ei kõlba! Tuli siis rehealuste õlgedega leppida, kuid sinna sattus sepanaine päale. Rahwas kogus kokku, ema sai peksta . . . Oh, küll aga pekseti! Lõpuks tehti taguots paljaks, seelik tõmmati ülepää ja köideti sõlme, tassiti suruajale ja seoti ühe joodiku haua päale risti külge kinni. Sinna jäetigi. Hommikul leiti säält surnult.

Sest ajast, tädikene, läksin siis päris hukka. Palgati mind karjasele abiks, mina aga müüsin baschkiiridele lambaid. Hiljem saatis papp mind linna waestelaste warjupaika. Sääl ma alles õppisin tükka tegema. Hakkasin hoowi pääl plikasi häbistama. Kolm tükki narrisin ära. Hästi läks — kinni ei wõetud. Ja plikad olid ka . . . Üks ta puha, kaswawad suuremaks, hakkawad ikkagi seda ametit pidama. Ja osawalt õppisin wale-tama. Mind peeti kõige wagusamaks. Hiljem kui tsaar minema kihutati, läks meil warjupaigaski kõik asi segi. Nälg tüütas wiimaks ära, tegin wehkat ja hakkasin oma käe pääl elama. Sain naistegagisehwiti. Sõja aeg mehi wähe, ei põlatud siis mindki. Köhutäide oli hooletu. Wiimaks tüütasid jõledad ära. Sullegi, mõtlesin, on tarwis . . .

Anfissa wõdises.

Õnetu poiss . . ! Kahju on sinust, aga wae-walt sust weel hääd nahka loota on.

Saschka jutustuse algul oli Anfissa ohanud, wahest mõne sõna sekka ütelnud, hoiganud, hiljem aga nagu ära tardunud. Nüüd wast äkki ärkas, tõusis pikkamööda pingilt ja lähenes Saschka-le. Oleks nagu midagi öelda tahtnud, aga ohkas ainult ja läks wälja. Minuti pärast tuli tagasi.

„Mine! Jwan Aleksejewitsh kutsub. Ja ära asjata lobise!

Saatis teda hoolitsewa naise ning walwawa ema pilguga, meelega karmilt järele hüüdes:

„Säe särk korda!

Saschka korraldas särki, silitas kämlaga kukalt ja tõmbas korraga nagu maski ette. Huultel tardus libitsew naeratus, parem silm pilutas endiselt, käed asetusid püksi palistuse ääre.

„Puud kantud?

„Walmis. Raske küll oli, kuid tehtud sai“.

„Palju siis töö eest tuleb?“

„Püüdsin teile tööd teha — antke kudas arwate“.

„Olgu siis harilik päewa palk. Enam ei wõi: kroonu raha“.

Saschka wõttis raha, kuid ära ei läinud. Silmitses ringi. Pika laua taga lugesid paar poissi raamatuid.

„Kas lubate istuda, raamatut lugeda?“

„Ole häa, sääl on kuukirjad, loe.“

Ja läks . . . Saschka ohkas nohisedes, waatas piltisid kuukirjas ning silmitses alt kulmu teisi. Koik loewad. Wõib olla, on piltide waatamine keelatudki? Tarwis lugeda! Tõmbas õredad hallid kulmukarwad kokku, awas piltideta lehekülje ja põrnitses tähelepanelikult lehe keskkohta. Istus liigutamata mitu minutit. Waatas ringi — Iwan

Aleksejewitsh tuli. Uuesti sihtis pilgu leheküljele. Iseäralik waate nüridus tõmbas Jwan Aleksejewitshi tähelepanu.

„Miks sa ei loe?”

Saschka pilgutas süüdlaselt silmi ja tunnistas otsekoheselt madala häälega:

„Ei oska. Õpetati küll, kuid tähed olen ära unustanud.”

„Eks ole wõrukael! Miks sa siis raamatut küsisid?”

„Mõtlesin, et ehk ei tohi siin olla kui lugeda ei oska; mina aga tahaks siia jääda.”

Iwan Aleksejewitsh hakkas naerma. Siis aga muutus tõsiseks ja küsis:

„Aha. Tähendab, sul pole kuhugi minna? Hää! küll, wõid öö siin lugemise toas mööda saata. Homme näeme mis edasi saab.”

maka 8-aastase tüdruku trepist alla. See kukkus maha, sai haiget ja hakkas suure häälega kisen-dama.

Saschka tuli, puhastas palitu ära ja sõnas kurjalt:

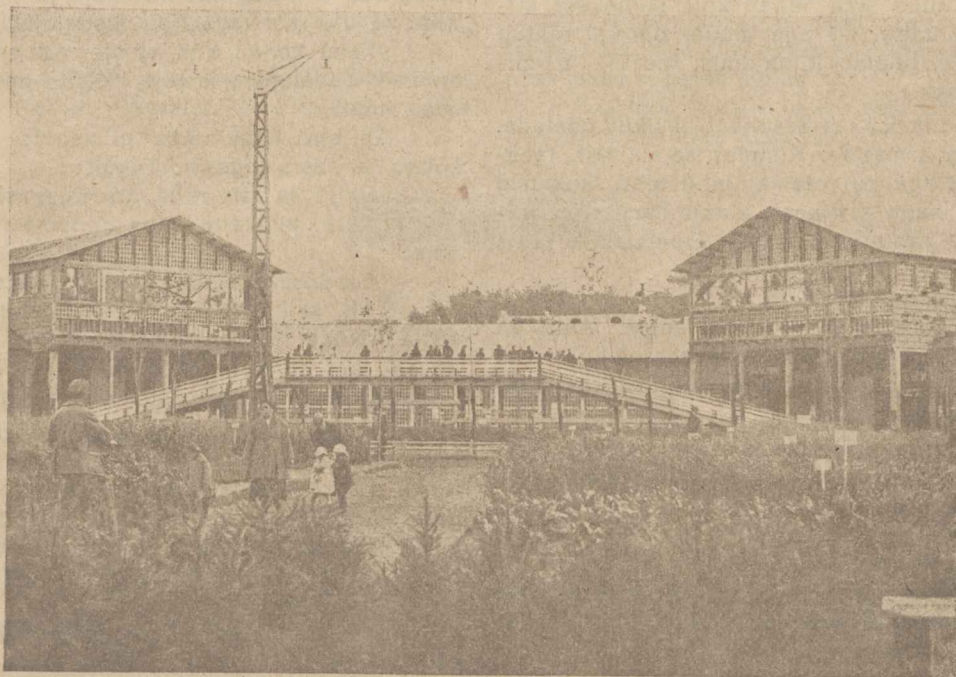
„Ära kisa! Ega sa uulitsal ei ole! Kes sind lükkas?”

„Näe-e, Schurka Siharew! See kakleb alati. Ah wõi kakleb? Me talle päitame. Wot sulle . . . sa kurat!”

Haaras Schurka kinni, litsus wastu põrandat, istus talle kaksiti selga ja hakkas rusikatega peksma. Kisa pääle jooksid kokku Iwan Aleksejewitsh, Anfissa ja kaks raamatukoguhoidjannat. Kiskusid Saschka eemale. Iwan Aleksejewitsh trampis jalgu wastu maad:

„Kuidas sa tohid!”

S. N. W. Lüidu põllumajanduse näitus Moskwas

Põllumajanduse ja taimekaitse pawiljon

Anfissa kuulis Iwan Aleksejewitshi korraldust, ei rääkinud midagi wastu. Kui aga raamatukogu kinni oli pandud ja Iwan Aleksejewitsh oma tuppa läinud, ütles ta Saschkale karmilt:

„Jää siia. Kuid hoia sa poiss! Mull on sinust tõsiselt kahju, muidu ei oleks ma niisugust ilmahulgust kunagi siia jätnud.”

„Saschka wõeti teenistusse. Pandi raamatukogu lasteosakonna wahiks, siiasamasse täiskaswanute osakonna kõrwal. Kisawas parwes lendasid hommikuti lapsed raamatukogusse. Wõõrus oli täis kisa, naeru, nuttu ja laste elawat kõne suminat. Kogu linnas oli üksainus laste raamatukogu. Igapäew oli raamatute tahtjaid pikk saba. Enamasti kõik koolilapsed. Saschka esimesel walwepäewal lükkas üks kaheiteistaastane poiss koh-

„Miks ta siis wäikestele liiga teeb?”

Saschkat minema küll ei kihutatud, kuid anti kõwa käsk kätele mitte woli anda ja mitte sõimata. Saschka kuulas pika õpetuse ära ja nohises ainult alandlikult. Öhtul aga ütles Anfissale:

„Mis õppus see ka on ilma peksuta?”

Terwe kuu elas Saschka raamatukogus. Küt-tis ahjusid, pühkis põrandat, kandis kirju ja pak-kisid, kõik wabaaja aga saatis Anfissa pojaga hul-lates mööda.

Algul Anfissa ainult naeris, hiljem aga ütles tihti:

„Mine waata, kas su hoolealune wast pole midagi teinud.

Anfissaga juttu ajades imestas Saschka wahest:

„Tädikene, ei usuks nagu isegi, et õiget teed lähen. Juhtub wahest ennemgi, et elasin niimoodi päewa, paari, ja jälle tuli tusk. Nüüd pole aga midagi. Lobus elu.

„Hää küll! Ära edasi märatse, ja waata saadki kõrralikuks inimeseks. Juhtub sedagi.

Ja rõõmustas ühes Saschkaga kui sellele päalmised püksid ja pesu anti.

Nüüd teeni riiete raha. Wõta wana särk seljast, pesen õhtul ära.

Õhtuti kogusid raamatukokku kirjaoskamatud. Anti käsk neid õpetada. Iwan Aleksejewitsh käskis ka Saschkat tundi tulla. Esimestel õhtutel talle tunnid meeldisid, siis aga hakkas aigutama nii et lõuapärad ragisesid, nihkles rahutult toolil edasi-tagasi. Kaheksandal päewal hakkas Iwan Aleksejewitshi paluma:

„Wabastage mind tundidest:

„Mis! Miks!

„Halb pää, ei wõta kinni. Oleks weel noorelt saanud, nüüd aga läheb kõik silme ees kirjuks! Wahin tähti, ise aga mõtlen päewal nähtud inimeste pääle, tuletan jutujamisi meele. Ei minust õppijat saa.“

Õpetajanna katsus Saschkat üksikult õpetada. Jutujamist ta armastas. Kõneles ise elawalt, tabawalt. Niipea aga kui raamat lahti tehti, kustusid silmad, nagu nagu kiwines, ainult käed need liikusid suures rahutuses laual. Õpetajanna jättis järele:

„Waimliselt arenematu.“

Iwan Aleksejewitshil polnud aega. Alati oli ta kas raamatukogus ehk jälle koosolekul. Lõi käega. Saschka wabastati tundidest. Rõõmsalt jooksis ta Anfissa kambri:

„Kiitusekirjaga lõpetasin eksami: wälja pukseeriti! He-h, Petjuschka, roni põlwedele! Küll sina, wennas, õpid minugi eest. Si-le-dat teed pidi, si-le-dat teed pidi...“

Anfissa raputas ainult pääd.

„Oled ikka õgar, Saschka! Aastate poolest juba suur poiss, aga weel päris laps. Mõni kruvisul ikka pääs lahti on.“

Üldiselt oli ta aga Saschkaga rahul.

„Pole wiga, küll sinustki inimene saab.“

Esimene suurem tüli tekkis Saschkaga palgasaamise päewal. Palka anti suure hiljaksjäämisega. Ühes teiste teenijatega käis ka Anfissa tihti rahwahariduse osakonnas, küll palumas, küll söimlemas. Tagasitulles aga urises:

„Pole raha, pole raha! Aga minul on? Nõukogu lõunal ja pajukil tõmbad warsti jalad sirgu! Leidsin weel omale armuleiwasõoja kah! Kuule, poiss, sa küll hoiad Petkat, aga ega's ma sind sellepärast toida. Küll see kaswab ilma hoidjategi. Saad raha, osta omale ise pajuki lisa!“

Saschka pingutas asjalikult püksirihma, patusas sõbralikult Petjuschkale selga ja wastas jämeda häälega, et see soliidsemalt kõlaks, rahustades:

„Hää küll! Teenime meiegi.“

Palgasaamise päewal aga kadus kella ühe-teistkümmne paiku raamatukogust. Anfissa ootas teda õhtul kaua asjata, puhkes lõpuks waljusti wanduma ja tahtis juba magama heita, kui korraga all tugewasti uksele koputati. Anfissa tegi ukse lahti. Sisse tormas Saschka — higine, punane, lõbusas tujus; ajas rinna ette, sirutas omi laiuid õlgu, trampis oma lühikeste jalgadega ja sõnas:

„No, sai aga täna pummeldud!“

„Pummeldud! Kas näed? Agu saad wõmmi selga, küll siis pummeldusegi unustad. Käi magama, põngerjas. Purjus oled wõi, mis?“

„Ei, wiinaga tegemist ei teinud. Tahad, nuusuta? Istusime kohwikus, kostitasin punawaelasi. Tõin sulle kinki ja Petkale ka.“

Ladus taskust wälja nikerdatud sarwest juukse-nõela, tüki hüule pummatit ja wäikese wäljaõmmeldud taskurätiku:

„See on sulle, wõta aga wastu.“

Hiljem ilmusid weel pränikud, mustad kokkukleepinud kompwekid, wõristaja ja klaasist silmadega ja ühe korwaga flanelist janes.

„Teist kõrwa küll ei ole, aga sest pole wiga, õmbled riidelapi asemele. Selle eest sai tublisti odawamalt.“

Anfissa nagu läks pilwe, ta surus huuled kokku ja küsis tagasihoidlikult:

„Palju sa siis raha ära raiskasid?“

„Kõik, tädikene, läks minema! Olen puhas poiss!“

Tõenduseks pööras taskugi pahempidi.

„Ah, sa kaltskaabakas, häbematu armuleiwasõoja! Nüüd hakkad jälle minu oma õgima? Pole kedagi, kes sulle nahatäie annaks! Niipalju raha, niipalju raha ühe päewaga ära raisata!“

Saschka laskis pää norgu ja jäi wait. Lühikese kaswuga, laiaõlaline, patajalg, kuid tugew, terve poiss seisis kui kümneaastane laps. Niisugune alandlikkus ajas Anfissal hinge täis. Tombas korra rusikaga mööda kõrwu. Ta ei olnud tige, ei ka ihnus, kuid Saschka saksik pillamine paistis talle liig olewat.

Saschka raputas pääd, põikas eemale ja wastas tuseselt:

„No-o, ära liiale mine! Mis ülemus sina's õige oled? Waat' kui wirutan wastu...“

„Sina mulle? Ah, sa kutsikas!“

Lükkas Saschka wälja trepile, sääli ukse taha. See pani nõrgalt wastu, ei tahtnud nähtawasti tõsiselt tüli norida. Kui aga uks kinni pandi, siis hakkas rusikatega ja jalgadega ust taguma ja ki-sendama:

„Lase sisse, libu! Sul pole õigust!“

Anfissa laskis ta aga alles siis sisse, kui Saschka wait jäi ja alandlikult palus:

„Lase sisse, tädikene! Külmal on...“

Tegi wäikides ukse lahti ja läks oma tuppa. Saschka magas raamatukogus. Hommiku rääkis Anfissa Saschkaga külmal, kuid ei söimanud. Saschka muutus wagusamaks, tõsisemaks ja püüdis weel enam tööd teha. Järgmise palga ja pajuki andis terwelt Anfissa kätte. See ostis täitu-

rult peaaegu uued saapad ja peetud kuue. Pea kõik Saschka raha kulutus ta Saschka enese päale. Kuid Saschka alandlikkusega jäi rahule.

„Ole aga hoolikas poiss! Ja et sa libudesse ei puutu! Waat' tuleb parem aasta, wõtad naise.“

Saschka muigas ja silitas põidlagi tärkawaid punakaid wurrusid. Kahe kuu jooksul jõi ainult korra wana tuttawa Filatowna juures purju. Sõimas siis kolm päewa end weel tagant järele; ja enam „õigelt teelt“ kõrwale ei kaldunud.

Siis sai Anfissa mehelt kirja: koligu ühes Petruschkaga isa juure külasse, ta ise tulewat sinna warsti neid waatama. Kolme päewaga olid kolid koos ja Anfissa sõitis minema. Jumalaga jättes patsutas Saschkale õlale:

„Püüa aga edasi, poiss! Wõib olla, saame kunagi weel kokkugi.“

Saschka upitas Petkat woorimehe päale, endal pisarad silmis. Kõhatas, naeratas kurwalt, sunnitult, ja sõnas pool sosinal:

„Olin poisiga nii harjunud! Jumalaga, wenas...“

Anfissa asemele tuli takuskulmuline pahur puujalaga inwaliid. Wiskas pilgu Saschka päale ja kähistas:

„Sina, poiss, ära asjata minu kõngi roni! Kaob weel misgit ära.“

Saschka elu muutus järsku õudseks, ta isegi nagu wajus kõssi. Iwan Aleksejewitshil pölnud aega temaga tegemist teha — oli lugejate juures, käis seltsimeestega koosolekutel. Wahest möödmindes silmas Saschkat — see oli kõik. Saschkal hakkas igaw. Seinadki muutusid wastikuks. Kolmandal päewal pärast Anfissa äraminekut kruuwis raamatukogus kõik elektrilambid wälja ja kadus ühes nendega. Kuu aega hiljem, rahwahariduse osakonda minnes, kohtas Iwan Aleksejewitsh ootamatult Saschkat: kaks tugewat miilitsameest tassisid toast, kus alaealiste kurjategijate asju arutati, käterätikuga kinniseotud Saschkat. See rabeles kõigest jõust ja kisendas:

„Mina ei lähe türmi! Mina olen alaealine... Ei lähe... Mina olen inwaliid...“

Elatanud laiade palenukkidega miilitsamees seletas Iwan Aleksejewitshile:

„Toime alaealise pähe siia. Wäikse kaswuga küll, aga siia enam ei kõlba! Pannud toidupoes murdwarguse toime...“

Saschka metsik kisa seisis iwan Aleksejewitshil weel kaua kõrwus.

SÜGIS

Nüüd wilud tuuled jälle lõõtsumas on maad —
Boreuse kurjad pojad, joobund bakhanaalis...
Puult lehed närbund, kolletanud langewad
ja mööda aia weeri weerlewad spiraalis.

On muremõttes jälle mustendamas muld
ja kesas leinamas kõik laaned, põllud, luhad.
Teeb karjus hoolsalt jälle metsas ehatuld
ja wihma taewasõelast jälle uhab, uhab...

Nüüd päikse kiirte kulda päris harwa näed,
sest taewas tarretanud tusapilwi pale, —
mis ähwardab, et warsi walged lume mäed
toob aedasse ja tuisku lagedale.

On läinud suwi nagu õnne unistus,
talt palju oodetud, ent saadud siiski wähe.
Ees pikk ja painajalik talwe nägemus,
mis rammestusena lõõb lihha, luusse, pähe.

Oktoobris kümme pauku annab Aastakell,
on pikad, mustad ööd ja lühikesed päewad
ning südawalwel hälbib suwe mölgend hell
ja aiju pärreldama kewad-ooted jääwad.

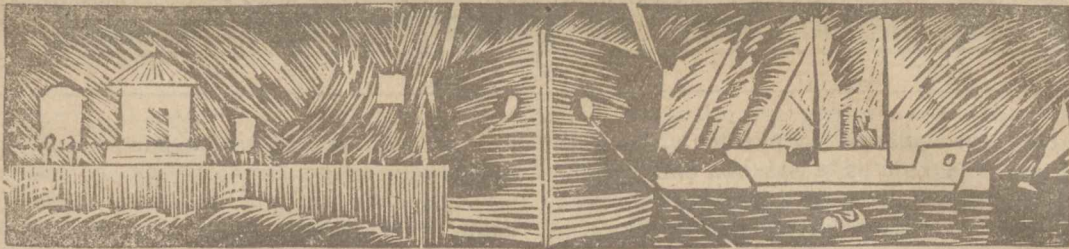
Toob sügis kaasa rasket tuimust, roidumust
ja mitmeid muresid... Neid waewalt keegi märkab.
Kuid seda selgem märkab rõõmu pakitsust,
kui talwe lõpul jälle uueks eluks ärkab.

Nüüd wilud tuuled jälle lõõtsumas on maad —
Boreuse kurjad pojad, joobund bakhanaalis.
Puult lehed närbund, kolletanud langewad
ja mööda aia weeri weerlewad spiraalis.

On pikad, mustad ööd ja lühikesed päewad
ja aiju pärreldama kewad-ooted jääwad.

Ed. Jürgenfeldt

AÄREMÄRKUSTE ASEMEL

Ilmub „Draze“ 5–6 nummer. Ei ole veel kuigi pikk see kogemuste rida, mida toimetusel tulnud läbi elada, aga mõnede erialgsete märkusteks neist siiski ainet jatkub. Märkused aga tikuvad paberile eriti selle a'la kohta, mis pidi saama „Draze“ filmapaistvamaks ja kandvamaks põlluosaks — ilukirjanduse kohta nimelt.

Ei või ütelda, et „Draze“ kutse, seda esimest katset iseiseisva kirjanduse- ja kunstiajakirja väljaandmises võimalikult laialiselt kaastööga toetada, vastutajata oleks jäänud. Ennem võiks ütelda, et sõrdlemise vähe on neid tuleliigutajaid, keda ilukirjanduse ala huvitab, kes jäävad suudavad midagi forda saata, ja kes veel ei ole nii või teistiti „Draze“ kaasa astunud. On ju muidugi ka neid, kes ainult „arvustada“ armastavad, iseenesest mõista leides, et „Draze“ puha üts rämpis on, mis midagi väärt ei ole; sest nende tarkade meelest on ju ainult see tõeline kunst, mida n e m a d loovad, ja et nende meelest see pühaduse teotamine oleks, kui toimetuse n e n d e tööde kohta mõne parandusi nõudva märkuse teeb või koguni julgeb — välja praakida, siis jätmavad nad oma kunstipäikese parem kummuli keeratud poti alla.

Kui võrd maailma kunstivara niisuguste „kaotuste“ läbi vaesemaks jääb, on muidugi raske aimata, sest hindamiseks puudub tarvilik materjal. Võime kõnelda vast ainult sellest osast, mis toimetusest küll läbi on käinud, kuid mitte trükimusta alla läinud. Kuna sisseaadetud tööde arvustamine ja kaalumise, iseäranis esimestel kuudel, laiemas kogus sündis, millest päale toimetuse kolleegiumi ka mitmed teised asjast huvitatud sünd osad võtsid, siis võib küll vaevalt sellele süüdistus tõusta, nagu oleks midagi väärtuslist väärata taha heidetud; ennem ümberpöördukt: sisseaadetud materjali vahetusel tuli mõndagi trüki avalbada, mis kaugeltki küps ei olnud, või mida ifegi suurte paranduste järele ei võinud kõigiti rahuldawaks pidada. Neist koosolekute osawõtjad peaksid aga küll ühel häälel tõendada võima, et kaugelt suurem osa kirjatööde „arvustamisest“ just selleks on sündinud, et selgitada puuduseid, mille parandamise kaudu töö vastuwõetawaks, avaldamisele kõlblikuks teha.

Agas seda ainult mõõdamines — märkuste päris ülesanne oli teine: käsitada küsimust, mida suudab anda meie proletariaate kirjanikkude noor jõud — wägnemat ju meil, teadupärast, peaaegu ei olegi — ilukirjanduse alal. Kui selle küsimuse päale wastust ta-

hakime otsida „Draze“ ilmunud töödest, millele lisaks võtame veel needki tööd, mis toimetuse sarja sisse kinni jäänud, siis leiaksime ilukirjanduslise tööwälja äärmiselt kitsa ja wilja siuliselt wäga ühetülgse olewat.

Silmapaistew pöud walitseb jutustawas proosakirjanduses, kus päale paari kehwa katse algupärandid täiesti puuduvad. Ülemäärset waldaw osa kõigest tööjõust on kulutatud luulele või sellele, mida luuleks proosas võime nimetada; aga siingi ei walitse käsitatawal alal awaldumise wiis, mis näitaks, et ümbritsew elu kirjaniku hinges p i l t l i k u k u j u t u s e n a kajastub, waid suuremal osal on tegemist meelisklemisega, mõlgutamisega, tihti koguni labases, lameda ja miljonitel kordadel tallatud targutusega. Tõtkib neid lugeses tunne, nagu istuksid kufagil ammutuntud koosolekuruumis, kus ammutuntud kõne-wäntorel kuulajatele ammutuntud kõlksu „poliitilise momendi“ üle ette leierdab: wäljas keeb ja kihab elu ja tõusewad tuhanded tegelikud küsimused, kõneleja aga wäntab ammu ajast ja arust läinud odawat agitatiooni.

Kewade, meri, noorus, torm, sügis, õö — muidugi, need igawesti wanad ained jääwad küll ka igawesti uueks, aga ainult siis, kui kirjanik nendes tõesti uusi helide wariatsoonisi, uusi wärwide warjundisi, uusi liikumise wõnkeid suudab kinni püüda, kui ta nendest oma hingelistes läbielamistes juudab kajastusena luua kujutusi, mis oma aja ühiskondlikkude woolude tagawõhjal wõiwad teed leida hullade hingesse ja jääll helisema panna needsamad keeled, millest nad lähetsid kirjaniku riinast. Muidu tunneb lugeja toitu mäletsetuna ja talle ei paku mingit huwi jälgida kirjaniku meelisklemisi ja mõlgutusi, või kuulata ta targutamist tallatud „poliitilise“ momendi üle.

Agas elu ise oma miljonites wariatsoonides, ifka uutes kujudes, ifka muutuwates wäljendustes — kuhu jääb see? Suur küsimus: kuidas kajastub elus wägnemata ühiselupõõre, misjuguiseid laineid löõb laiate töörahwalikkude elus, töös, mõtlemises Suur Oktoober — sellest kõigest leiad wägnemata mõne märgatawa jälse meie noorte ilukirjanduslikes esinemises. Miks? Millega seletada seda e l u k a j a s t u s e puudust? See küsimus tõuseb tahtmatalt keelele.

See e l u l a g e meelisklemine ja mõlgutamine rewolutioonikewadest, ühiskondlikest tormist, samase ühiskonna sügiseporist — mõned wängema maitsega kirjutajad ütlewad ifka: rrrrwoojuss! — see kõik jätab lugeses tunde, nagu oleks see ainult elutu, p a-

berline ottoobritajastus, mis kaugel on tõelisest elust enesest, mida kirjanik näha, mille sisse ta süveneda ei jassa, mille ühiskooni, helisid ta uulitsalt, kodust, peretonnast, ühiskonnast, kõige päält aga töö juurest kinni püüda, neist elulisi kujutusi luua ta ei suuda.

On selle nähtuse põhjusel kirjutajate võimetus? Tahaks usuda teisi põhjusi, seda, et ka meie proletariaadis riigis meie noored kirjandusearmastajad oma julge liigitavad enamasti koolipingil ja oma otsetoheiseid elumuljeid mitte ei kogu tööpingi juurest, et uad kooli seinte varjul võdraks on jäänud otsetoheisele töörahvale ja, võib olla, teatud piirini ka töörahvale enesele; et ka kool ei juhi nende tähelepanekut käesoleva ajajärgu elu iseäralduste ja nende sügavate muudauuste päale, mis ümbruses sünnivad, et puudub, ühe sõnaga, ühiseluline ja hingeline kokkõla selle ümbrusega. Tahaks usuda seda, mööda minnes W. Buki „Künnilinnust“, kel „ohatas kurgus“, sest et — wili juba walmima hakkab; niisama ka neist ühiskooni häältest, millest kostab — pettumus, sest ka see pettumus ise on elust arusaamatuse wili. Aga misjulgune põhjus ka iganes mööduandew oleks, ikka puudub see, mis kirjaniku selle lihi või klassi kirjanikult teeb, selle ideaalisi, püüdeid, puudusi, libedusi jne. ta esitama ja kajastama peab, mille tõttu kirjaniku töö töörahwa hullades seda hingelisi wastutõla ei või leida, mida ta leiaks, kui kirjanik ja lugeja oleks üks luu ja üks liha.

Selle võõrdumise või wahe üheks tõenduseks ja osalt ka kaasaaitajaks on juure osa noorte wale arusaamine wälise wormi tähtsusest, mis esineb muu seas keelega alpmises: tõelisest elust sündivate motiivide puudusel, moodsa sissu puudusel püütakse oma moodust — mõni peab seda koguni selleks ehtsaks revolutsioonilikkuseks! — sellega wäljendada, et wõimalikult kõige uuemaid keele worme tarwitatakse, mis aga, keeleteooria täielisel puundumisel või ainult selle ladwikul tundmisel, mitte ainult moodi nara rufeks ei kujune, kus rumalast päält kõljugu rumalaid wäärwormi järele ahwitakse või isegi luuakse, waid — ja see on tähtsam — ennast seelugusesse ühiskonda topitakse, milles töörahwas waevalt wahet ostab teha mõne Eesti härraswõrute ja ennast proletariaatskirjanikust nimetawa noore wahel, liiati ja eriti kui sääl ka sissu puudub või nõrk on, mis teda töörahvale omasena laseks tunda. Wahemal juhtumisel tundub seelugune worm lugejale töölisel wasti ja hakkab arusaamata wormi pärast ka sissu põlgama, kuigi see wast teisel kujul talle wastuwõetaw oleks.

Ligikaudu sedasama, mis keele kohta, võib ka reatamise wormi kohta ütelda: ka sel alal patustatakse sellega, et ilma iseseiswa armustujeta omaks wõetakse see wormiline „õfimine“, milles kõdunewa ko-

daluise wiimase aja kirjanikud arwawad pääseteed leidwat oma ühiskonna ummistawast õhust. Proletaarskele luuletajale peaks ometi selge olema, et kirjandusline revolutsioon mitte uues wälises vormis ei sesja, mitte selles, et pikemate ridade asemel ühesõnalised või isegi ühesilbilised read kirjutatakse. Ja kui kodanlikud luuletajad selles revolutsiooni pääollust nägid, siis ei ole proletaarne luuletaja, kes samu jälgi sammub, midagi muud kui iseseiswujeta ahwija.

„Draas“ ei ole ei põhimõtteliselt ega tegeliselt ei keeleuuduse ega wormiwabaduse wastu, tõendusi selleks leiab lugeja igast ilmunud numbrist. Kuid kibe-dalt arwustab ta igatahes seda, kui ühte või teist moodi nara tarwitatakse. Peame täiesti wastuwõetawaks, loomulikult ja mõju ning wäärtust tõstmaks selle, kui ühes luuletöös sedamööda, kuidas sissu seda nõuab, või kuidas wäljendamise tehnika sissu kujutamalt võib edasi anda, kord ühte, kord teist ja kolmandat wärsimõõtu, rütmust, riimitust tarwitatakse, aga näit. mõne „kuulsa“ eestlugu jälgil iga sõna ise ritta ladudes ja neid koguni weel riimidesse toppides, seega tööle galopiratsutaja tempo antakse isegi sääl, kus selle mõte, võib olla, wast hefsameetri raudrulli nõuaks, — see tähendaks wormi kõige ülemaks säades ja wormimoodi tagaajades tõeliselt aga wormi wäärutuse wäljendamist mõtte wäljendamisel, mida kindlasti tuleb hulka mõista. Wormi wabadus ei tohi üle aisa lüües wormilialdamiseks minna; kõiskammitsast päitese-des ei tohi meie ise raudahelasse jooksta. Mõõd ei ole harilikult mitte maitse arendaja, waid lamendaja, ja kõige kõljem ori on alati — moodori. See matjab ka keele ja wormi kohta, nii mõnegi juures isegi sissu kohta. —

See ei käi ühe või teise isiku kohta, waid puudutab ainult ühte ja teist puudust ja wäärkaldumust. „Draas“ toimetuse koosolekul on neid käsitatud ja tunlatud kitsama kogu ees, sissu puudutamine mõnda neist ka kaugemate kaastööliste ja lugejate jaoks, et näpu-näiteid anda edaspidiseks ja kaasa aidata meie noorte kirjandusliste katsete wäärtuste tõstmiseks, mis üks „Draas“ ülesannetest on.

Lõpuks tahaks eriti „Draas“ ilukirjandusliste kaastöölistele kõigest südamest soowitada lastiste filmadega ja kõrwadega tähele panna kihawat ümbristewat elu ja sellest lugejale pilti luua. Lugeja ei hooli teie meelisklemistest ja mõlgutustest, ta tahab kujusid, piltsid, mis talle elawat keelt kõnelekid, arusaadawat keelt, mis temast paneks helisema uinuwad keeled ja kutsuks ellu kaafakiskuwad pildid. Seltsim-bel leiab kirjanik ja kunstnik teed rahwa hingesse, võib sääl oma ülendawat mõju awaldada ja leiab tänuliku tööpõllu. Sest ta ostas luua kokkõla enese ja lugeja wahel.

H. P.

KASUTA SILMAPILKU!

Noorena õpetas meile ühiskond elu juhtnõõriks: Kes kopikat ei kogu, see rublat ei saa.

Ja Uuest Ilmast tuli sellele täiendus:

Aeg on raha.

Meie tegime ühiskonnakorras rewolutsiooni ja wiskasime mõnegi wananenud töö kolikambrisse. Meie elueesmärk ei ole enam kopikatest rubla kogumine selleks, et rubladega teisi kurnates palju rublasid saada, nagu seda tegi kodanlik ühiskond.

Aga nii mõnegi töö olemine omandanud oma eelkäijateilt jalgealuseks, mille pääl uut ühiskonda kõrgemale upitada. Meie õnnetus ja kaotus on, kui seda jalgealust küllalt ei kindlusta, kui minewikust tarwilikku õpetust ei taha wõtta.

Aeg!

Tuhandetes teisendites, miljonites warjundites manitseb minewik oma õpetustega meid silmapilku kasutama, sest nad lendawad mööda ja ei tule iial, iial enam tagasi. Ja on nad kadunud kasuta, siis ei tule iganes enam juhust neid kinni püüda.

Silmapilkudega aga lendab mööda — elu.

Niikaua kui ühiskond andis elule ainult isikliku otstarbe, isikliku mõtte, oli ka silmapilgu kasutamine ainult isiku enese huwi. Meie uuem arusaamine, mille järele üksiku isiku huwi järgneb ühiskonna üldistest huwidest ja teostub ühiskondlikkude saawutuste kaudu, näeb ka ajas — ühiskondlikku wäärtust. Aja tarwitamine peab sündima ühiskondlikkude nõuete järele. Ja ühiskond hüüab meile käskiwalt:

Kasuta aega otstarbekohaselt, ratsionaalselt (mõistlikult), et olla tululik ühiskonnale ja selle kaudu iseendale.

* * *

Oleme asunud õhinal uue ühiskonna ülesehitamisele. Oleksime pidanud küll tegema seda „kõigi uuema aja tehnika nõuete järele“, nagu harilikult üteldakse. Kahjuks ei saa see mitte alati õigeks tunnistada. Eriti aja tarwitamise mõttes.

Kui jänki ütleb: aeg on raha, siis peab tema silmas aja võimalikult kasulikku kasutamist. Ta püüab iga raasukest ajast nii kasutada, et see võimalikult suurt tagajärge annaks, kui nii ütelda wõime, aega kondenseerida.

Tunneme ju kondenseeritud piima; see on sama sisukas, kui kaks wõi kolm korda sama palju harilikku piima. Ka aja kasutamine ratsionaalselt peab olema ja wõib olla mitu korda tululisem ja tagajärjerikkam, kui harilik siiaaegne aja tarvitamine.

Ei ole see leidus muidugi tänane ega eilne; iga organiseeritud töö kannab eneses kondenseeri-

mise mõtet. Tööstuse arenemise ajalugu kõneleb meile, kuidas lihtne tööjaotus töö mitu ja mitu korda wiljakamaks tegi. Masinate kaudu läks see wiljakus weel palju suuremaks — sadasid ja tuhandeid kordi, wõrreldes lihtsa käsitsi töötamisega.

Kuni wiimaste aastakümneteni kandis see arenemine aga nii ütelda loodusjõulist laadi, ja alles paar aastakümnet tagasi hakati teaduslikult küsimust uurima, töötamise enese üksikasju teaduslikult järele katsuma. Wiimasel ajal on sel alal palju materjaali kokku kantud, palju katseid tehtud, mitmesugused „süsteemid“ üles säetud ja määratu kirjandus loodud (wist mitte vähem kui 10 000 kirjatööd).

Niikaua kui see uurimine jäi kapitalistliku ühiskonna aluspinnale, pidi ta loomulikult ühekülgset iseloomu kandma. Kapitalistliku ühiskonna eesmärk ja ülesanne seisis selles, et töölise tööjõudu võimalikult kasulikult ja täielikult ära tarwitada: tööjõu ostja, ettewõtja, kapitalisti kasuks. Kas see kasutamine tululik oli ja kokkukõlas seisid ühiskonna ja töölise enese huwidega, sellest ei olnud juttugi. Seepärast leiamegi kapitalistlikkudes süsteemides, mille hulgas Taylori (Teilori) oma laialisemalt tuttawaks on saanud — vähemalt nimepidi — tähelepanu juhitud olewat eeskätt ja pääasjalikult tööjõu võimalikule pingutamisele, intensiivsemaks tegemisele.

Tõeliselt töö teaduslik organiseerimine, aja ratsionaalselt kasutamine astub küsimuse juure sootuks teiste ülesannetega; igit töötajat teha teaduslikuks lülaks ja liikmeks ühiskonna määratus aparadis, mitte ainult ta ametitöös, waid üldse kõigis ta liikumistes, kogu ta elus. Siin, nõukogude maal, tähendab see ühiskonna, iga ühiskonnaliikme elu üldist ratsionaliseerimist, iga jõukübeme, iga ajapilgu mõistlikult kasutamist, kusjuures sugugi ei ole mõeldud, et iga silmapilk aina tööle pühendatud peaks olema; wastupidi: mida enam töö aeg on kondenseeritud, mida wiljakam tööle pühendatud aeg, seda enam jääb aega teistele ülesannetele, muu seas ka inimese eneseharimisele ja — puhkusele, lõbudele, mida samuti ratsionaliseerida tuleb.

Selles seisab sisuline wahe meie ja kapitalistliku ilma töö ratsionaalse kasutamise wahel. Sääl kondenseeritud tööjõu eksploateerimise ühe ühiskonna kihi kasuks, siin ratsionaalne tööjõu kasutamine ühiskonna üldistel huwidel ja kõigil aladel, alates ametitööst ja ulatades elu peenamate üksikasjadeni. Sääl töölise muutmine mehaaniliseks masinalülaks, olgugi teaduslikult wäljatöötatud alustel; siin iga töölise enese teaduslik osawõtmine ja otsustamine.

* * *

Kuidas kasutada aega ratsionaalselt? Kuidas seda kondenseerida?

Ajakirja ruum ei ulata selle küsimuse üksikasjaliseks vastamiseks: kuulsime ju, missugune päratu kirjandus sel alal on elusse tõusnud. Mõnda üldist joont tahaksin siiski puudutada, mis oleksid sissejuhatuseks ja aluseks küsimuse üksikasjalisel lahendamisel koha pääl, kohaliste olude ja töötingimiste kohaselt.

Kui üldse organiseeritud tööd vaatleme, olgu see missugune ehk mis alal tahes, siis paistab silma kaks põhiollust ehk elementi: juhtiw ja täidesaatev, ehk loow töö ja mehaaniline, igapäewane töö. See maksab kõige suurema ja täielikuma organisatsiooni ja organismi kohta niisama kui üksiku inimese kohta.

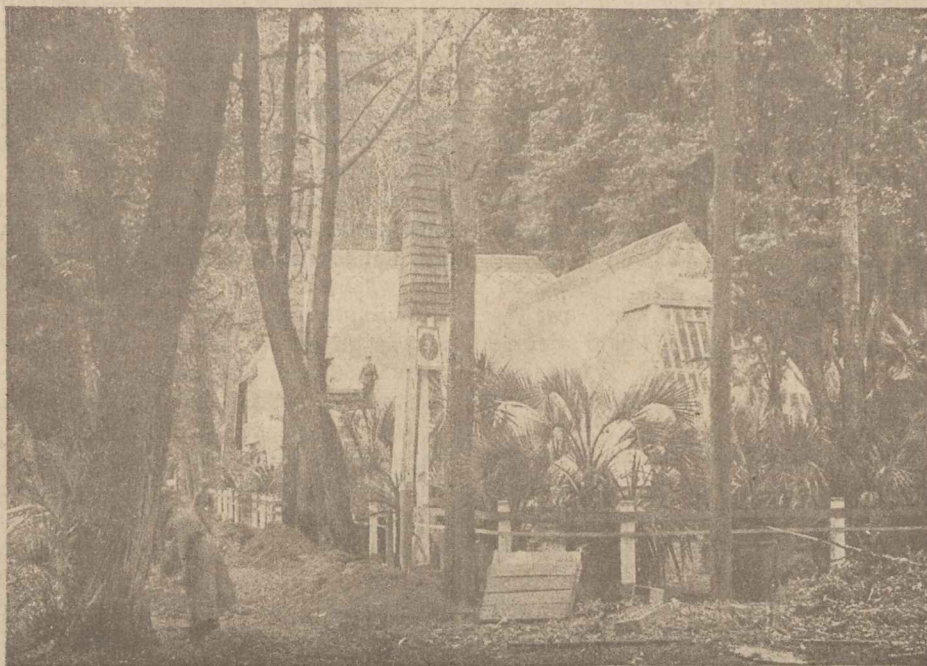
koguni elusa jõu aset masinaga täita, ühe sõnaga tööd wiljakamaks teha.

Selle täiendusega võib vastu võtta van Deventeri süsteemi, mille mõte selles seisab, et juhtiwat tegewust ja mehaanilist tegewust segada ei või, ehk, teiste sõnadega: tööle asudes peab olema kindel kawa walmis, kuidas ja mida teha, et mitte ühe töö juurest teise juure hüplemist ei tuleks, et iga liigutus oleks juhitud kawa järele teatud otstarbeks.

Tegeliku täidesaatmise juures argneb see põhimõte kolmes pääjoones edasi.

Esiteks — mehaanilisel ajakasutamisel, see on, tähele pannes ja nõudes, et aeg, mis teatud töö või ülesande tarwis määratud, selleks ka tõesti saaks tarwitatud, aga mitte asjata ära wiidetud. Kui palju

S. N. W. Liidu põllumajanduse näitus Moskwas

Abbaasia wabariigi pawiljon

Töö ise võib koos olla ühes organisatsioonis või isikus, kuid ta peab eraldatud olema tegewuses, funktsiooniliselt.

Selle tööjaotuse süsteemi on huwitawalt lõpule wiinud Ameerika kirjanik van Deventer, aluseks ja eeskujuks wõttes kõige täielikumad ja paremini töötawat mehhanismi looduses — inimest. Van Deventeri süsteem, nõndanim. „kahe pinna süsteem“ (*Two-plane system*), eraldab need kaks tööollust täielikult. Kuid selle juures tuleb silmas pidada tema kapitalistlikku iseloomu — töölise mehhaniseerimist; teaduslik töö organiseerimine nõuab, et ka kõige lihtsam masinlik või mehaaniline töö oleks teaduslik, et ka säääl juures inimene toimetaks liigutusi teadwusega, loowa jõuga, mis tihtigi wõimaluse annab neid liigutusi lühendada, wähendada, või

wiimast meil veel igal sammul ette tuleb, selleks on küll waewalt näitusi tarwis otsida, neid leiab igaüks oma ümbrusest. Ametikohtades on ühest ruumist teisi kõndimine, tööliste oma wahel jutuaajamine, mis kuidagi töösse ei puutu, kõrwaliste asjadega sekedamine igapäewane nähtus, rääkimata sissekaswanud teejoomisest töö ajal, mis äärmiselt wõorastawalt silma torkab igaühele, kes töö juures seesuguse ajaraiskamisega harjunud ei ole,

Niisugustel tingimistel ei ole ime, et sünniwad kurikuulsad sabad, see ajaraiskamine kõige inetumal ja ülekohtusemal kujul. Tõesti wäga harwa leidub juhtumisi, kus sabade tekkimisest tarwiliku korralduse juures mööda ei saaks. Kui näituseks ütleme, et New-Yorgi City Halli jaamas kõrgete liinide lõpupunktis, kuhu mitu teeliini kokku käib, igaüks päewa jooksul kümnete või koguni sadandete rongidega, ja

et sääil ainult kaks kassapidajat ja üks piletikontrolöör need sajad tuhanded sõitjad, kes sääilt läbi lähevad, suudavad läbi lasta, siis peavad harilikud sabad meie piletikassade ees loomulikult imestust äratama. Tagajärg on see, et Ameerikas raudteele minnes oma aega minuti päält võib korraldada — ma räägin enese igapäewasest praktikast — ilma ainustki minutit raiskamata, meil aga isegi suwistel linna ümbruse rongidel pool tundi enne rongi ärasõitu waksalisse pead rühkima. Missugust ajaraiskamist see tuhandete sõitjate kohta tähendab, ei ole raske enesele ette kujutada.

See on üks näitus, aga samasuguseid leidub igal sammul, kui ringi waadata, ja niisuguste nähtuste, niisuguse asjata ajaraiskamise wastu tuleb woidelda, tuleb seda kaotada, kõrvaldada igal pool, kuhu juure ulatab, eestkätt muidugi oma toimetustes.

Ei saa siinjuures mööda ühest walusast paisest sel alal — koosolekute, pidude jne. alguse hiljaksjäämisest. Kui sel kombel raisatud tunnid kokku wõtta — kohutaw oleks see summa, mis wälja tuleb. Ja kes tahaks tõendama tulla, et sellest mäda-paisest wähegi korraliku tahtmise juures üle ei pääse! Siin on paratamata parandust waja, kindlat kätt, mis pühiks selle logerdamise jäänuse meie ühiskonna organismist ja terwendaks teda aja ratsionaalse kasutamise poole. See on ülesanne kõigile meie tegelastele, kes ja kus nad iganes töotaksid. Tuleb tarwitada kindlaid abinõusid, kuni awaliku arwamiseni. Kui koosolekule hiljaksjääjaid ajalehe kaudu musta tahwli pääle tõmmata kui logerdajaid ja teiste aja raiskajaid — wististi ei jätaiks tarwilikku mõju awaldamata. —

Teine sihtjoon on aja sisulik kasutamine. Ei ole ju haruldane asi näha inimesi, kes paistawad ihust-hingest tööd teha lõhkuwat; näib, nagu ei oleks neil silmapilkugi waba aega, aga tegelikku tagajärge nende tööl siiski kusagil wälja ei paista. Põhjus seisab tihti selles, et tööjõudu siia-sinna pillutakse, mitte sinna, kuhu seda kõige rohkem tarwis, plaanita kord ühest, kord teisest kinni hakates, mõnigi kord mitte sellest, mis kohane, jõudu sinna kulutades, kus see wõrdlemisi wähe tulu toob, ehk suurewäärtuslikku jõudu kulutades tühiste tööde pääle.

Ka see alal ei ole patustamine haruldane nähtus. Iga töö jaoks kohase jõu walimine on meil weel küsimus, mida teaduslikult lahendada pole katsetudki. Säälsamas mehaniseeritud Ameerikas, mida kord juba näituseks tõime, leiame aga erilisi õpetusi, kus ette walmistatakse erijõude, kelle ülesandeks on suurtes ettewõtetes tööliste wastuwõtmisel otsustada, missuguse töö pääle kohasoowijat kõige tululisemalt wõiks kasutada. Paarikümne minuti wõi poole tunni wältel, mis niisugune erijõud kohatsijaga mööda saadab, on ta selle kohta täiel selgusel ja saadab ta sinna, kus ta töö kõige wiljakam.

Kuidas meil tööjõudude määramine sünnib, sellest ei maksa rääkidagi. Ei wõi siis ka juttu olla sellest, et see jõud kõige tululisemat kasutust leiaks. Ja see maksab ühtewiisi suuremate organisatsioonide, kui iga üksiku inimese oma tegewuse kohta, milles wäga palju sarnast leiame, mida teisiti korraldada tuleks. Raiskame meiegi otsatu palju aega asjade ja tööde pääle, mida teisiti ja teiste jõududega palju odawamalt ja hõlpsamalt saaks toimetada.

Kolmas joon töö ratsionaalses kasutamises on teaduslik käsitus. Waewalt keegi meist mäletab, kuidas ta on õppinud ühe wõi teise töö juures, mida ta toimetab, liigutusi tegema; harilikult on need kas juhuslikud wõi traditsioonilised — nagu teised enne on teinud. Kunagi aga ei ole nad teaduslikult järele katsunud, kas neid lihtsamaks ei wõi teha, mis wõimaldaks kiiremini ja kergemini liigutada.

See ala on meil sootuks söödis ja alles wiimasel ajal on katseid tegema hakatud ühe wõi teise tegewuse lihtsustamiseks. Ülemaalisel põllutöö näitusel Moskwas pakub põllutöö akadeemia wäljapanekute hulgas sellekohane katsete kogu wäga hüwitawat materjaali. Sääil on wõetud katse alla wäga lihtne töö — kraawikaewamine. Igat liigutust teaduslikult järele katsudes on jõutud kaewamisetööd mitu korda wiljakamaks teha, ilma et tööline oma energiat rohkem kulutaks, ilma et tööline lõpul rohkem wäsinud oleks, kui endise käsitamisewiisi juures.

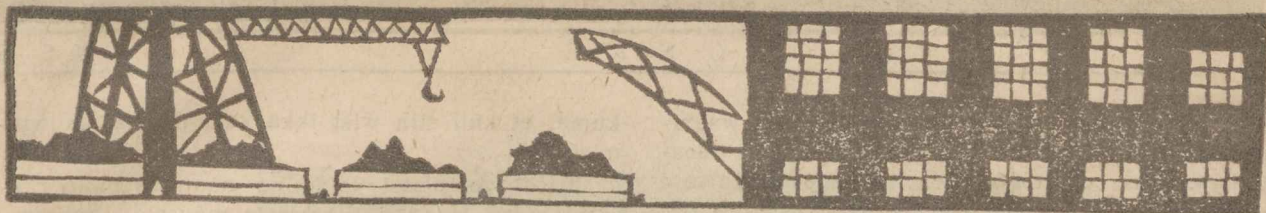
Samasugune parandamine, hõlbustamine, täiendamine on wõimalik kõigi teiste tööalade juures, ja selles pääasjaliselt teadusliku töö organiseerimise ülesanne seisabki. See on äärmiselt laialine tööala ja ulatab lihtsast töö mehaanikast kuni peenemate hingeeluliste uurimiste ja tähelepanekuteni, mille juures igasuguseid abinõusid tuleb tarwitada, tundelisematest kaaludest kuni kinematograafini.

* * *

Sellest, mis eespool üteldud, selgub, et aja ratsionaalse kasutamise ala piirita lai on. Ei ole töölist, kes siin, teadlikult ringi waadates ja iga oma tegewust, iga oma ajakulutust arwustawalt läbi katsudes, ei leiaks kohta, kus parandust ette wõtta. Niisamuti nagu iga tegelane, kelle tööpiir laiemale ulatab, laiemates piirides paremaid korraldusi tööjõu ja ajakulutamise alal wõib teostada.

Ainult alla kriipsutada ja korrata tuleb weel, et see ei sünniks mitte mehaaniliselt, waid iga uus wõte oleks teaduslik talitus, kui see ka kõige mehaanilisem liigutus oleks. Ainult niisugusel teel kaswame üldiselt teaduslikuks ühiskonnaks ja muutub iga ühiskonna liige, ükskõik mis tööd ta ka ei teeks, teaduslikuks teguriks ühiskonna üldise ratsionaalse ajakasutamise ülesande teostamisel.

H. Pöogelmann

LOOWTOO PARAAD

(Üleltiduline põllumajanduse näitus)

Meie eesmärk on luua sidet, näidata talupojale, et meie algame sellest, mis temale arusaadaw, tuttav ja praegu kõige ta waesuse juures kättesaadaw, näidata, et meie oskame talle abiks olla, et kommunistid wiletsusse sattunud wäikepõllupidajat ta seisukorra raskemal silmapilgul tegelikult aitawad.

N. Lenin

Nende sõnadega väljendas sm. Lenin IX nõukogude kongressil 1921 aasta lõpul esimest korda mõtet korraldada laiajoonelist põllutöö näitust, mis aitaks suuresti kaasa ühenduse loomisele maa ja linna wahel, mis ligendaks üht teisele, selgitaks põllupidaja ja wabrikutöölise ühistöötamise vajadust.

siis vähemalt kauge tulewiku muusikana. Ja tõesti, ka kõige julgem fantaasia oleks sel ajal, kus igalpool wiletsus ning uputaw mustus walitses, tõrkunud uskumast, et kõige lähemas tulewikus Krimmi plats — Moskwa mustuse wäljaweokoht — sarnasena wälja näeb, kui ta seda nüüd on.

Kuid tulewiku muusika muinasjutulised helid

S. N. W. Liidu põllumajanduse näitus Moskwas

Pääsissekäik

Kuipalju ka nõukogude wabariigi hää käekäigule kaasatundjate meelest neis sõnades tõde ei peitunud, kuid et nad olid öeldud sel ajal, kus waewalt lõppenud laastawale kodusõjale oli järgnenud teine majandust wapustaw hoop: emake Wolga jõe kaldal, wabariigi wiljarikkamates kubermangudes — surid tuhanded nälga, siis tundusid nad peaaegu kõikidele kui just mitte utoopiana,

on üllatawalt olewikus kõlama hakanud — uskumata fantaasia on ilma imestama panewaks tõeasjaks saanud.

Üleliiduline põllumajanduse näitus on awatud.

Siin tuleb kahtlemata silmas pidada seda rewolutsiooni ajal Wenemaal ilmsiks tulnud nähtust, millest hiljuti „Edasis“ kirjutati. See on iseloomustaw tundelikkus iga uue mõtte tekkimisel,

mis end awaldaab kõikide uute püüete kiires vastu võtmises ning inertsiialikus edasikandmises, teostamises. See on töötawates hulkades walitsew loowtöö tung, tung luua uut, paremat, täielikumat. See töölisele hingeliselt omane tung, mis end kogu oma täiuses ilmutada saab loomulikult ainult sääl, kus töolisteklass ühtlasi ka töö walitseja, ta organiseerija ja mis sisaldab eneses tagatise, et töolisteklass on suuteline looma paremat ilmakorda kui see, mis seni walitsenud, on end kõnesolewa näituse korraldamisel kõige puhtamal kujul awaldanud. Mitte mingi muu ei oleks suutnud seda walitsewa majandusliku seisukorra juures korda saata. Kuipalju ka mõni wäljamaa ajakirjanik igasugu „majandusliku kursi muutmisi“ ja „kommunistist loobumisi“ näitust wõimaldawate teguritena ette ei too, kuid siiski on ta sunnitud tunnistama, et näituse idee ja ta elluwimine — ja just selles seisabki domineeriw osa — on kahtlemata nõukogude walitsuse teenus.

Näituse praktilisele teostamisele asuti umbes aasta pärast sm. Lenini sellekohast mõtteawaldust. See oli möödaläinud aasta sügisel. Me tähendassime alguses siis walitsewa seisukorra pääle, kuid wõib olla, et just see seisukord iseenesest mitte ainult ei paraliseerinud Wene töötawate hulkade loowtöö tungi, waid teda ümberpöördukt weel wõimsamaks, elujouliisemaks, intensiivsemaks muutis. Nähes nälja laastawat häwitustööd, tõusis hinges instinktiivne sund hüüda üle kõige häda ja wiletuse: „Me siiski elame, wõidame.“ P. L. kirjutab „Ekon. Shisni“ näituse numbris selle kohta järgmist: „Näituse idee kerkis üles kui wastukaja tsõngasse surewate raioonide hüüetele. Häwinemise hädaoht, kutsus töolisteklassi terwes mõistuses esile kõige loowtöö tagawarade mobiliseerimise waja-puse. Surma wäljakutse leidis elu poolt wastulöögi. Majandusliku surma hädaoht pidi proletariaadi tahtejouul wastupidiseks muudetud saama. Sellest järgnes — kogu riigi loowate jõudude mobiliseerimine, mis oma tagajärjena andis esimese ülelõidulise põllumajandusliku näituse ühes wäljamaa osakonnaga.“

Enne kui aga praktiliste raskusteni, millest kubiseb kogu näituse korralduse ajalugu, jõuti, tuli wõidelda igasugu „teoreetiliste“ raskendustega. Oli walitsemas rida igasugu wanu eelarwamisi; sõna näitus — see kõlas nii wõõrastawalt. Ettekujutusse ilmusid seda kuuldes kodanliste maade niinimetatud ilmanäitused. Sellepärast oli näituse initsiatiiv-grupil esimeseks tööks igasuguste majanduslikkudele ja teistele asutustele, akadeemilistele ringidele jne. selgeks teha, et näitus peab olema kooliks, peab olema seni Wenemaa laialistel nurmedel sammutud põllutöörajal teenäitajaks, mis juhatab käijat kitsalt ja konarliselt radakeselt laiale manteele, peab olema tööliste ja talupoegade riigi walmistujõudude paraadiks. Need seletused panid ka wiimaks rahaasjanduse rahwakommissariaadi, kes olude sunnil iga rahatarwitawa ettewõtte — ja seda tarwitab iga ettewõtte — juures kahtleb, us-

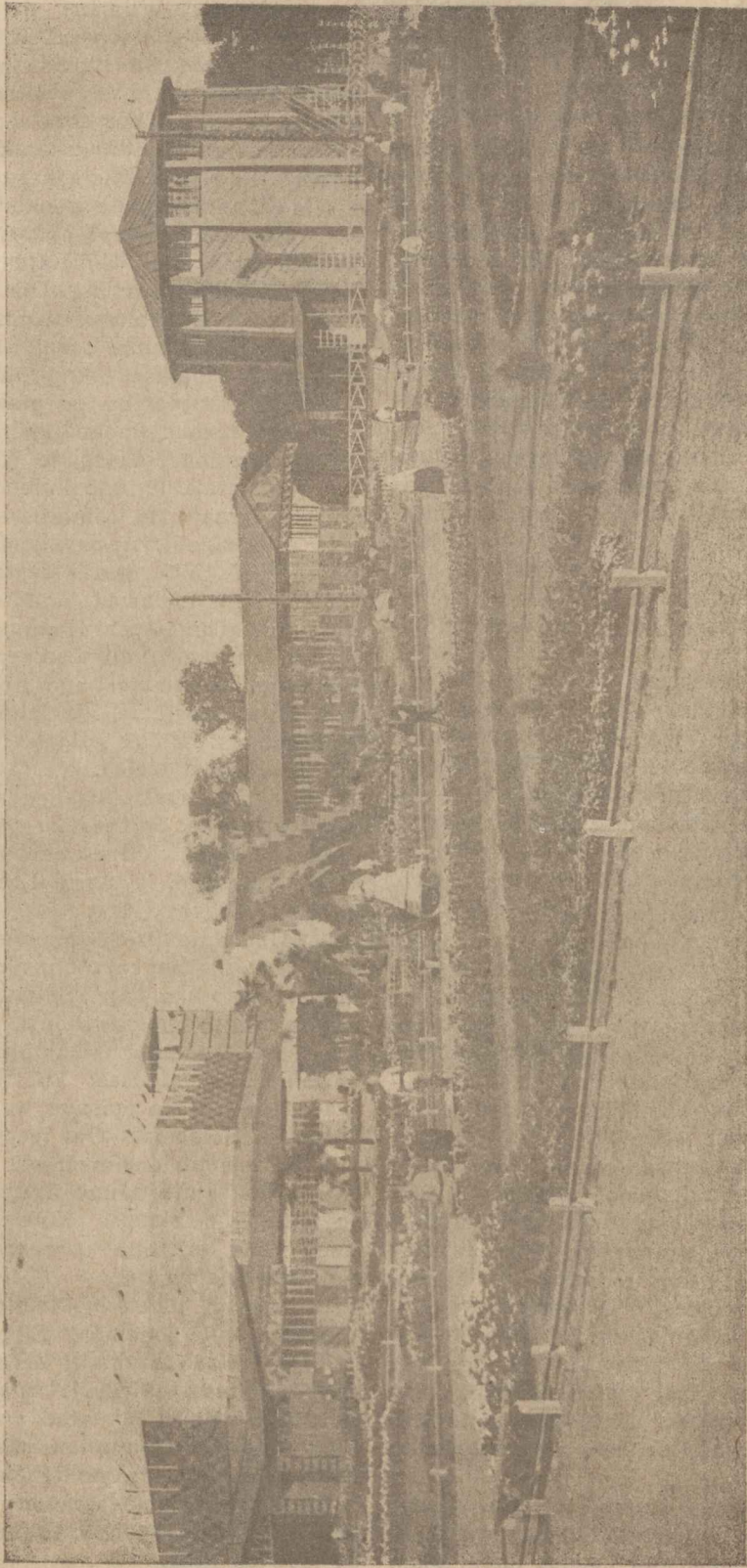
kuma, et küll siin wist ikka kasuliku asjaga tege-mist on.

Kohase platsi leidmine sünnitas palju raskusi. Küll waadati Warblaste mägesid, Sokolnikowi, Hodõnkat jne., kuid kõik need ei wastanud nõuetele. Jäi üle, wõtta näitusekohaks Krimmi platsi — Moskwa elupolist prügikasti. Nimetatud koht wastab kõigiti näituseplatsi nõuetele nii ruumi, loodusliku külje, kui ka linnaga ühenduse pidamise mõttes. Akadeemik Sheldowski poolt muudeti kuuluse prügikast muinasjutuliseks linnaks, kuid — ainult alles paberil.

Nüüd (oktoober 1922) algas töö koha pääl. Ehitajate ees seisis ülesanne ära lõhkuda platsil olewad wanad majad, niweleerida (tasandada) 50 kuni 60 tiinu platsi, mille juures tulid mitmed tuhanded kubiksüllad maad ümber paigutada, kanalisatsioon ehitada ning siis nii ettewalmistatud platsile ühe ehitushooaja jooksul terve näituse linn, mille üldine mahutus umbes 60 tuhande kubiksüllaga ümber, üles ehitada. Et ülesannet täita, selleks tuli ehitada ligemale 400 kubikjalga päewas. Aja tarwitamises tuli kõige suuremat kokkuhoidmist silmas pidada. 25 päewa jooksul ehitati Kanatshikowi jaamast näituseplatsile 3½ wersta pikune raudteeharu, mida mööda hakati ehitusmaterjaale kohale toimetama. Metsatõustuse keskwalitsusega sõlmiti leping 2 miljoni kubikjala metsamaterjaali kohale toimetamise kohta. Talwel töötasid ehituseplatsil muude kõrwal nooresoo organisatsioonid, töölisfakulteedi, Swerdlowi ülikooli jne. kuulajad. Üle saja tehniku ja joonistaja olid joonistuste wäljatöötamise kallal kibedasti ametis. Kõige kihawam tegewus tuli aga käesolewa aasta märtsikuul; siis algasid ehitustööd.

Wene arhitektuura ja agronoomia wäljapaistwamad jõud, kes esialgul põllumajanduse näituse korralduse pääle raskete majanduslikkude tingimiste juures õige skeptiliselt waatasid, wõtsid sellest pärast õige energiliselt osa. Töö tehnilisteks täitjateks olid töölised kõikidest nõukogude wabariikide Liidu nurkadest; nende arw ulatas juulikuus üle 7 tuhande. See aeg (juulikuu) oli kõige ärewam: et näitust määratud ajal awada, selleks tuli ehitustöösid otse meteorilise kiirusega edasi wiia. Seda enam, et eelplaanile oli lisa juure tulnud — wäljamaa osakond. Näituse pääkomitee oli tuhandete töödega üle koormatud. Siin ei olnud küsimus mitte ükski hoonete ülesehitamises, waid ka nende täitmises ja — siin peitub kogu raskuspunkt — näituse korraldamine nii, et ta tõesti wastaks ülessäetud ideaalile — olla mitte jalutuskohaks, waid kooliks. Ja wiimane oli kahtlemata kõige raskem ülesanne, sest seda ei olnud võimalik korraldada ainult Moskwa jõe kaldal, waid selleks oli tarwis hiigla tööd kohtade pääl, et laiemad hulgad näitusest saaks osa wõtta. Näituse pääkomitee esimees, sm. Scheffler, ütles selle kohta järgmist: „Kõige keerulisem ja raskem on mitte näituse ehitamine, mitte näituse platsil teede ja teekeste sillutamine, ja ka mitte eksponaatide

S. N. W. Liidu põllumajanduse näitus Moskwas

Paremalt pool — pääpaviljon, Keskel — elawatset illedest sm, Leulnat pilt, Paremal pool — pääauditoorium

(väljapanekute) ettevalmistamine, waid ta ärakasutamine laiate tööliste ja talupoegade hulkade tarwis, ta ärakasutamine rewolutsiooniks põllutöös, organiseeritud töö wõiduks pimeduse ja harimatuse üle.

* * *

Kui linnast tulles Krimmi silla juure jõuad, siis silmad jõe teisel kaldal wäikest linnakest, mille wärskest wärwitud ehitused omapärase stiili ja lipuehtega tähelpanu kütkestawad. Esimest korda näituseplatsile jõudes waldab kohe hinge suur pettumustunne: ajalehete teadete ja teiste rääkimiste põhjal oled enesele näitusest õige laiaulatusliku ettekujutuse loonud ning arwad, et näitust tegelikult nähes tuleb sellest ettekujutusest nii mõndagi kärpida, kuid — oh üllatust! Su fantaasiast jatkub waewalt ühe nurga täitmiseks pääpawiljonis. Seitsekümmend tiinu maad on täis igasugu ehitusi, mis oma arhitektuuriliste iseäralduste poolest harilikus elus ettetulewatest suuresti erinewad. Imestades kõnnid pawiljonides ning loomusunniliselt tõuseb küsimus: kui palju on see tarwitanud tööd ja energiat? Kui palju on pidanud inimese mõttelend töötama, et seda kõike korda saata ainult paberil?...

Wähe ümber waadates ning esimesest joo wastawast muljest wabanedes näed, et näitus täielikult oma nimetusele wastab. Kõik on juhitud selle poole, et talupojale üheltpoolt ära näidata isaisade põlluharimise wiisi kõlbmatust ning teiselt poolt selgitada põllutöö mehaniseerimise, maaparanduse, küla elektrifitseerimise ja teiste uuenduste tarwitusele wõtmise wäajadust ning kasulikkust.

Esimesena jõuad pawiljoni juure, mille sisu tutwustab rahwa elu-oluga — павильон народного быта. Missugune kirju panoraama täis igasuguseid küla primitiivsusi. Teiselpool platsi, eelmisele peaagu wastu, on koduse käsitöö pawiljon. Nende kahe wahelkohal algab — küla: ja, mitmetest kubermangudest on terwed külamajad kõigi kõrwalhoonete, inwentaari ja elanikkudega ära toodud ning näituseplatsil neist terve küla üles ehitatud. Siin on kauge Põhja suitsuonnidest kuni Dooni kasaka wõrdlemisi korralikkude ehitusteni. Siin on silmas peetud eesmärki anda näitusel käijatele pilti laialdase Wenemaa talupoegade mitmekesisest majapidamisest, mis tingitud looduslikust, ajaloolistest ja teistest põhjustest. Ja tõesti, linnaelanikud, iseäranis aga wäljamaalased, waatawad huwitusega külamajasid ja laotawad ühe õige uue maja juures imestades käsa: sawist seinad, õlest katus ja — puust korsten! Mis imewägi teda põlema minemast hoiab, sellest mina ka aru ei saanud.

Sellele praeguse aja külale on ehitatud kõrwale teine, tulewiku küla. Milline kontrast! — Ilusad puhtad ning meeldiwad hooned tulekindlast materjaalist katustega ja ratsionaalselt paigutatud kõrwalhoonetega. Õues leiduwad uema põllutehnika nõuetele wastawad põlluharimise abinõud; ruumisid walgustab elekter. Majade hulgas paista-

wad silma katsejaam (агрономический пункт) ja küla waimlise elu keskkocht „Talupoja maja“ (Дом крестьянина). Wiimane pakub palju huwitawat, iseäranis temas leiduw „Lenini nurk“, milles piltide, ajalehete, kunstitööde ja teiste sarnaste abil terve Wene töörahwa wõitluse ajalugu waatleja ette asetatud. Wähe edasi on elektri populärisseerimise hoone, kus tutwustatakse elektrijõu kui sarnasega ning selle hiigla kasuga, mida tema tarwitusele wõtmine külale annab.

Keskkocht näituse platsist (umbes 3 tiinu) on katsepõldude all. Nimetatud maatükil leidub 26 mitmesugust katsepõldu, kus tegelikult näidatakse neid teaduslikke abinõusid, mis wõimaldawad põllusaaduste rikkalikuma saagi. Põldude keskel paisab silma ilmajaam ning wähe eemal triiphoone. Teiselpool katsepõlde on pawiljon, kus aset leidnud meliratsioon (maaparandus) ja metsaasjandus. Hoone ees on Nõukogude Wabariikide Liidu teritoriori miniatüüriline kujutus kõige tas ettetulewate geograafiliste iseäraldustega.

Pääle üleüldiste pawiljonide kütkestawad tähelpanu N. W. Liidu osariikide iseloomustawad pawiljonid. Siin leiduwad ehitused samojeetide telkidest kuni Turkestaani Hommikumaa rikkusega täidetud Mauritaania stiilis paleeni; on esitatud taimekasw tundra samblast kuni tropika palmideni. Kõnnid kui muinasjutus ühe laiuse alt teisele: Saksa kommuunast Wolga kaldal Turkestaani, Turkestaani Kirgiisi wabariiki, säält ronid üles mägestikku — Kaukaasia, waatled kiwide wahelt kiiresti alla wulisewat mägestiku jõekest ning sammud mäeküljesse raiutud astmeid mööda alla orgu palmide, kaktuste ja teiste Lõunamaa taimede keskele — Abhaasia...

Udishimulisena sammud ka korra üle wiaduki (üle uulitsa käiw õhusild, mille kaudu pääseb wäljamaa osakonda). Selle juures tuleb mööda minna riigipanga pawiljonist; sää on muude hulgas wälja pandud kõik rahamärkide kujud, mis rewolutsiooni algusest kuni senini nii nõukogude walitsuse, kui ka igasugu walgete walitsuste poolt liikwele on lastud. Oh, leegion! Wäljamaa osakonnas mängib domineeriwat osa Saksamaa. Kõik Wenemaal enne tuntud ärid, nagu H. Lanz, Wolf ja teised on platsis. Kõik wäljapanijad on peaaegu ilma erandita esinenud automobiilidega ja põllutööriistadega.

Nii on tähelpanematult päew möödunud ja pimedus kätte jõudnud. Siin leiad nüüd aga jälle midagi, mida senini ei ole märkanud — see on masinaehituse pawiljon, mis iseäranis õhtul oma masinate käigust tekitatud muusikaga ja waheldawas walguses särawa purtskaewuga nii meelitaw on. Wäsimatalt sammud masinate wahel ja nii mõnus on mõlgutada mõtet: suitsewad korstnad, weerewad rattad, tähendab sammume ülesehitamise ja loowtöö rada.

Kesk näituseplatsi aga demonstreerib sügisõo pimeduses elektritrust Wene rewolutsiooni ajalugu elektri efektides...

* * *

Näituse süstemaatiliseks tutvustamiseks ja ta üksikosade selgitamiseks on terve rida sellekohaseid juhatajaid.

Alalõpmata liiguwad ekskursantide salgad waatawad ning kuulawad tähelepanelikult antawaid seletusi. Näituse vaatamine sarnases korras tarwitab umbes 5 — 6 päewa.

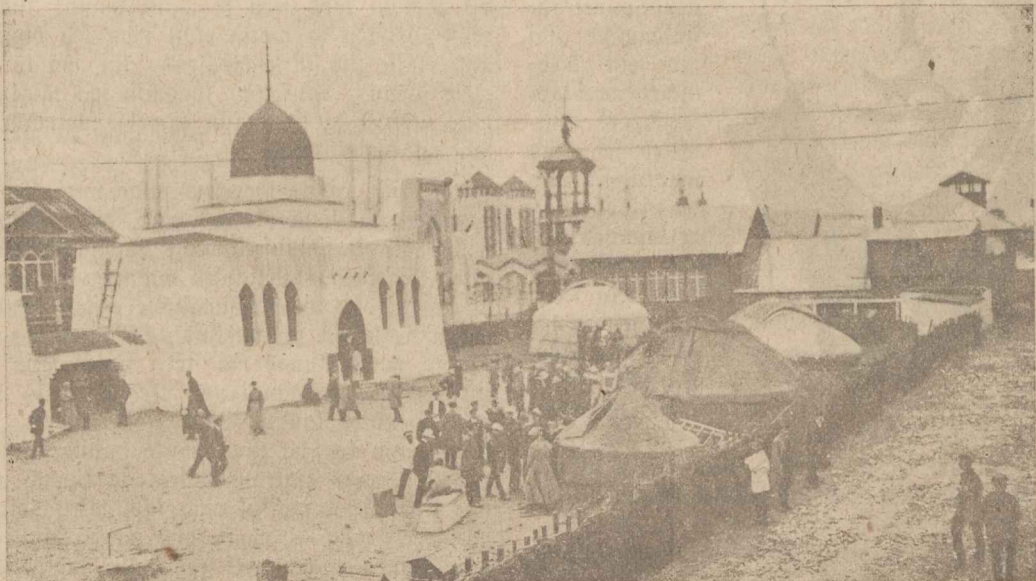
Waadates näitust nädala päewad, tekkib tõsine kahtlus: näitus on korraldatud üllatawalt suurepäraliselt, annab elawat tunnistust tööliste ja talupoegade riigi loowtöö wõimest, kuid kas on ka täiesti saawutatud eesmärgi tähtsam osa — näitus peab olema kooliks? Kahtlus ei kao. Siin ei ole küsimus enam sugugi korraldamises, wõi selle puudumises, waid meie riigi ulatuses; niiwõrd lai on Nõukogude Wabariikide Liidu maa-ala, territoorium ning nii suur elanikkude arw, et kui näitusest kümned ja sajan-

harkisid kahekümnennda aastasaja tehnika nõuetele wastawate põllutööriistadega ning ühe kui teise töötamise tagajärgedega.

Kui wäsitawalt näitus ka oma laialduse ja mitmekesisusega waataja pääle ei mõju, pole siiski tühimuse ilmet kusagil märgata. Jsegi näituse platsil olew teater, mis waheldust, kergemat meelelahutust peab pakkuma, nähti alati suuremalt jaolt tühi olema. Muu on huwitawam. Nii meelitaw — hää on kõndida kruusatud teedel kesklopsakalt kaswawaid katsepõlde ning maitseda esteetilist lõbu, waadeldes igalpool õierikkusega uhkustawate lillede meeliwaldawat puna. Ja kui wiimist korda näituse wärawast wälja sammud, siis kurwalt tuksatab rinnas, et millegist ilusast lahkuma pead...

Weel sind eemale wiiwa tamwai aknast waa-

S. N. W. Liidu põllumajanduse näitus Moskwas

Kirgiisi wabariigi pawiljon. Hoowis — kirgiiside jurtaid

ded tuhanded kaugematest prowintsidest tulnud ekskursandid osa wõtawad, siis see üleüldises ulatuses ikkagi wäga wäike protsent on. Teiseks on näitus niiwõrd rikkalik, et inimese mõistus, kui seda nii wäljendada wõib, keeldub kõike seda lühikese aja jooksul wastuwõtmast, mille tagajärjel 5—6 päewase näitusel wiibimise juures — ka kõige paremate juhatajate puhul — ikkagi õige pääliskaudse pildi saad. Mitmed kümned pawiljonid nendes leiduwate miljon wäljapanekutega, kõik see nõuab põhjalikuks tutvustamiseks palju ja palju rohkem aega.

Kuid näituse hiigla tähtsust see ei wähenda. Kõikidest S. N. W. Liidu nurkadest on — kuigi wähe, kuid on — talupoegi näitusel käinud, kus neil wõimalus on olnud wõrrelda isa-isade aegseid

tad õhtuämarikku mahajääwaid näituse tulesid ning mõtted liiguwad uuesti ühelt nähtult pawiljonilt teisele — peatudes silmapilguks punawäe eluolu kujutawate telkide juures, kus häwitawate tapariistade asemel aset leidnud agitatsiooni granaat, milles hariliku shrapnelli kartetshi asemel peitub paberist sisu, mis teisel pool traadtõkkeid olijaid mitte ei häwita, waid neile teadustab:

Inimene on inimesel welleks, Ainult inimloom — kodanlane — ei kõlba selleks.

Ja põue täidab jälle mõnusam tunne — suitsewad wabrikute korstnad, weerewad rattad, tähendab, sammume ülesehitamise ja loowtöö rada...

Wäike Walter

KUIDAS MA ELU PÄÄLE WAATAN

Jack London

idotas aina puudust ja wiletsusi. Siin, sellel ajal, kannatas ihu ja hing ühetaoliselt toidupuudust ja kandis piina.

Kõrgemal minust oli ühiskonna määratu ehitus. Et muud väljapääsu polnud, otsustasin ma tungida ülespoole. Sääal ülewal kandisid ju mehed targeldatud pesu ja muste kostüüme, ning naised — kaunid riideid. Waitsewat toitu oli sääal külluses. See ehiteks — ihu tarwiduste rahuldamiseks. Kuid ta waimlised nõuded wajasid rahuldamist. Sääal, minust ülalpool, seltstonnas, lehwis inimarmastuse waim, puhas ja ülew mõte, kõrgesti intellektuaalne elu. Ma teadsin seda kindlasti, sest olin lugenud Supelusranna Biblioteegi romaaniidest, et sääal kõik mehed ja naised, wäljaarwatud äraandjad ning kelmid, omawad puhast mõttewiisi, kõnelewad kaunil keelel ja teewad tangelasmeelseid tegusid. Sama kindlalt, kui päikesetõususe, uskusin ma, et sääal seltstonnas, mulle kättesaamatus, on kõik olemas, mis ilmas iganes kaunimat, paremat, suurtsugusemat wõib olla, kõik, mis inimese elu kõlblikseks teeb, talle wäärtuse annab, kuulsust toob ning inimestele nende tegude ja ta pisarate eest wäärilist tasu määrab.

Ent pole kerge töölisoludest wälja rabeleda, iseäranis siis, kui sind takistamas ideaal ja pettefujud. Ma elasin Kalifornias mõisas ja minu seisukorras oli

Ma olen sündinud töölispekkonnas. Juba warakult mõistsin ma, mis tähendab edasipüüd, auahnus ja ideaal, ja nende püüete rahuldamine sai mu elu ülesandeks weel lapsepõlwes. Inimesed, kes mind ümbritsesid, olid wastikud, ümberkäimised toored ja harimatud. Ma waatasin nende pääle ülewal alla. Ma olin ühiskonna kõige alamal astmel, elu

rase leida parajat tõusuteed. Kõige päält katsusin ma teada saada, palju kasu toob protsentide pääle antud kapitaal ning ma murdsin oma lapsepääd, et taipada keeruliste protsentide tulusust. Selle järele katsusin ma teada saada kui suur on harilikult mitmesugustes wanadusjärfudes olevate tööliste päewapalk ning elatis-miinum. Meid teadmisi kogunud olles, jõudsin ma otsusele, et kui ma praegusest algades kuui 50 aastani tööd teen ja wara kogun, siis wõin ma tööst loobuda ja wõtta elust oma osa õnne ja rõõmu, mis mulle siis kättesaadawad, kui ma kõrgemale astmele jõuan. Muidugi loobusin ma täiesti naisewõtmise mõttest ja unustasin arwesse wõtmata töölistklassi igawest komistuskivi — haigust.

Kuid minus woogaw julge weri ei wõinud ometi rahulduda wiletsa olemasoluga, mille juures oli wõimalus ainult jäänuseid ning raase laua alt üles korjata. Kümneaastaselt olin ma juba uulitsa lehemüüja ja leidsin end uute wõimaluste eest. Mind ümbritses sama orjalikkus ja wiletsus, kuid sama paradüis sääal ülewal ootas, tunas ma teda saawutan. Ja nimelt siis leidsin ma koguni uue tee ülesse — kaubandusoperatsioonide kaudu. Mis jaoks teenida ja kopitaf kopita otja koguda ning panta panna, kui ma 5 kopitu eest paar ajalehte ostes, ja kümne eest müües, ühe filmapilgu jooksul oma kapitaali kahetõdseks teen. Arimeheks olla — waat, mis passis mulle ja ma kujutasin juba end wanas eas palja lagipäaga rahakuningana.

Ah, küll mu wäseid unistusi! Kui ma 16-aastaselt sain, olin ma juba „kuningas“, ent see aunimi oli antud mulle wargate ja kõrdõikajate poolt, kes mind nimetasid „Austriwõwmlite kuningaks“. Ja tõepoolest olin ma tol korral ärimehe ahtmeistikul ühe astme wõrra tõusnud. Ma olin kapitalist. Mul oli laewate, mis warustatud austriwõwmlite tarbeasjadega. Ma hakkasin omajärguseid eksploateerima. Mul oli ühest inimesest koosseiwew laewakomando. Kui kapten ja peremees, wõtsin ma kaks kolmandikku saagist omale, jättes komandole waid ühe kolmandiku, olgugi, et ta töö minu omast kergem polnud ja ta samuti riskeeris oma elu ja wabadusega.

Ültsord wõwel tungisin ma Hiina kalameestele kallale. Nende wõrgud ja püügiriistad maksid paljud dollari. See oli muidugi kõige harilikum wargus kuid wõin teile tõendada, et selles just seisab kapitalismi põhiolu. Kapitalist omandab ligimese warandust kuritahtlike bankroti läbi, ehk usalduse kurjasti tarwitamise, wõi senaatoritele ja kohtunikkudele altkäe-

matju audmise läbi. Ma läksin osjemat teed: kasutama piisi. Muud wahet siin ju polegi.

Kuid mu komando awaldas sel õhtul säärast teguwõimetuit, mida harilikult siinawad kapitalistid, sest et see tõepoolest kasusid wähenõud ja waljamine-tuid suurendab. Ta tegi seda kui teist. Omas hooletuses pani ta põlema grootmastii, mis täiesti hütustski. Järgnewalt ei toonud see õõ mingit fissetulekut, Hiina kalamehed aga said hulga rikkamaks, sest et meil nende wõrkusi ära warastada korda ei läinud. Ma olin majanduslikult täiesti häwitatud, mul ei olnud 65 dollaritki uue mastii ostmiseks. Pidin panema oma laewa ankrusse ja palkama end jõeõõwli laewale, mis Sacramento'sse sõitis. Minu äraoleku järele rööwis teine rööwliite falk minu laewa paljaks. Hiljem oma laewa jäänuseid maha müües, sain kõigest 20 dollarit. Seega olin ma sadanud alla sellelki ainukeselt astmelt, kuhu ronida mul suure waemaga korda oli läinud ja iialgi enam ei katsunud ma tõusta ärimehe astmestiku mödda. Sellest ajast pääle eksploateerisid mind halastamatult teised kapitalistid. Mul oli füüsilist jõudu ja sellest tegid nad raha, kuna mul endal aga waewalt korda läks ennast toita. Ma olin madruselks ookeani laewade pääl, sõitsin ranna laewadel, olin ka hulgukselks; ma töötasin konserwivabrikutes, pesumajades, tehastes, olin kärneriks, kloppisid pörandatekksid, pesin kaupluste aknaid. Ja iialgi ei jaanud ma täit taju oma töö eest. Ma waatasid töllas sõitwale konserwivabriku omaniku tütrele järele, ja ma teadsid, et osalt minu musklite jõud aitas sel töllal weereda kummiratastel. Ma nägin, et wabriku omaniku poeg toolis käis ja teadsid, et minu musklid osalt tasusid seda.

Kuid ma ei tunnud wiha nende wastu. See oli ka loomulik, sest wõim oli ju nende käes. Ets saa ju minagi kord jõulaks ja wõimsaks. Ma murran endale tee, et wõtta platsi nende keskele ja muuta kõljewaks kullaks teiste inimeste lihakselks. Töö mind ei kohutanud. Mulle meeldisid rüüda rasket tööd. Ma hakkasid töötama pinewamalt kui kunagi ennem ja wõib olla, saab minust seltskonna tugi.

Barajasti sel ajal kohtasin ma peremeest, kes poolbas säärajeid waateid. Mul oli tahtmine töötada, temal aga — tahtmine mind töötama sundida: Ma arwasid, et õpin ametit. Tegelikult aga lasti minu pärastid katsid meestid ametist lahti. Ma mõtlesid, et peremees teeb minust elektro-tehniku, ent tegelikult tegi ta minust 50 dollarit igakuulist fissetulekut. Katsid töölist, kelle aset ma täitsid, said kokku 80 dollarit, mina aga tegid mõlemi töö ära 30-ne eest. Wähe puudus, et ma ei kärwanud seejuures. Wõib küll austrite pääle maias olla, ent kui neid süüa palju, wõib lõpulikult kaotada himu neist. Minuga sündisid see. Ülleliigne töö tegi mind haigeks. Ma ei tahtnud enam kuulda füüsilisest tööst ja hoidsid taht kui tattu eest. Ma hakkasid hulgukselks, kogu Ühisriike äärest ääreni läbi käies ja werise higiga türmidid ning politsei-jaoskondade pörandaid niifutades.

Ma olin sündinud tööllistklassis ja ometi olin ma nüüd 18. eluaastal omast lähtepunktsid madalamal. Olin sattunud seltskonna jätiste tilda, kõige

alamale ajimele, millest seltskonnas harilikult rääkida ei armastata.

Ma olin inimsoo solgiaugus, kuristikus — meie tsiwilifatsiooni hauastikul. Ja nimelt seda osa ühiskonna ehitusest ignoreerid teadwalt inimfond. Ruumi puudus ei luba mind pikemalt peatada sellel, küllalt, kui ütlen, et see, mida nägin, täitis mind hirmu- ja dõdustundega.

See hirm arenes minus mõtteks. Ma nägin mind ümbritsewa tsiwilifatsiooni katmatut lihtsust. Et elada, wajatakse toitu ja ulualust. Et aga omada neid, peab õstma-müüma. Kaupmees müüb saapaid, poliitiline tegelane oma inimwäärtust, rahwaesitaja, mõned erijuhumused muidugi wäljaarwatud — oma häält, ja peaaegu kõid kauplewad oma auga. Naisterahwad uulitsail, eht abielu sidemetes müüsid oma ihu. Kõik oli müüdan, kogu ilm õstis ja müüs. Tööline aga müüs ainult tööjõudu. Tööliste aul polnud miskiõugust wäärtust. Töötegemiseks on tarwilik ainult füüsiline jõud ja ainult seda aga peabki müüma.

Ent kõiges selles oli ometi eluline wahet. Saapaid, häält, au wõidi uuendada. Need olid kadumata wäärtused. Mis puutub aga füüsilisse töösse — teda ei saa uuendada. Mida enam tööline oma lihakselks müüs, seda wähem temale neid jäi. See oli tema ainuke kaup ja igapäewaga wähenesid selle tagawarad. Lõpuks, kui teda just surm ei wõtnud, lihwideeris ja julgus ta oma poe. Ta oli füüsiliselt pankrott ning tal jäi üle waid seltskonna tahatuppa pugeta ja sääal armetult känguda.

Muu seas sain ma weel teada, et ka aju on kaup, kuid see erines muskulatuurist. Nadete müüja nooruspõlv oli 50—60 aastates, mil ta kaup omas täie wäärtuse, kuna aga tööline oma tööjõu juba 40—50 aastateks surmani wälja oli kurnanud. Ma elutsesid seltskonna jätiste hulgas ja see elamiswiis ei meeldinud mulle pörmugi. Maitseid ja eluviisid olid sääal ebamäärseid ning hingamine sääal raske. Kui mul korda polnud läinud elada mitmetoalistes korterites, wõib olla, oleks pidanud katsuma elada katusekambris. Sääal on küll toitmine puudulik, kuid selle eest õht puhas. Rõnda siis, ma õstustasin kaubelda mitte enam musklitega, waid ajuga.

Eiis algas hullumeelne teadmiste tagaajamine. Ma pöörasin Kaliforniasse tagasi ja hakkasid palawikuliselt raamatuid sorima. Ja kuna ma end tahtsin warustada kõige selle bagaashiga, mis ideede müüjale tarwilik, pidin ma süwenema fotioloogiasse. Siin leidsid ma jällegi reas raamatuis neidsamu fotioloogilisi mõisteid, mida ma juba enim ise olin üles leidnud, — nad olid siin waid teaduslikult wormuleeritud. Tähenõud, enne mind juba olid teised seda — ja enamgi weel — läbi mõtelnud, mida mina läbi mõtelnud olin. Müüd teadsid ma, et olen fotiialist.

Sotsialistid olid rewolutsionäärid, ses mõttes, et wõitlesid olewa ühiskonna purustamise ja tulewiku parema ühiskonna eest. Ka mina olin sotsialist ja rewolutsionäär. Ma liitusid intelligentide ja tööllisterewolutsionääride gruppi ja alles nüüd — esimest korda oma elus, wõtsid ma osa intellektuaalsest tööst.

Säält leidsid ma eest sügawa ja paenduma mõttega inimesi, ning wälkselgeid mõtteid. Kõik need olid töölistlassti esitajad, tööt kõrwatanud kättega, ametist tagasi astunud jutlustajad, kes ristiusu ideesid mõistsid liig laialatuluslikult ja seepärast ei soowinud jääda kuldwasilate kummaridajate kilda, professorid, selle elutee ülikooli alistumisel walitsewale klassile purunenud ja keda seepärast kõrwaldatud, et nad liig selgelt näha oskasid ja omi teadmisi kogu inimsoo hääts käekäiguts kasutada püüdsid.

Ma kohtasin weel palawat usku ideaalisse, altruismi, eneseohwerdamist ja kangelasmeelt, kõiki neid imelikka ja ülendawaid waimliisi reaalsusi. Elu siin oli puhas, kaafastikow, elaw. Ta oli aatelistelt õigustatud, jai kauniks ja wäärtuslikuks. Ma olin õnnelik, et elan. Ma olin liitunud inimestega, selle ihu ja mõistus — tänu nende suuremeeliste hingedele, polnud paelustatud dollarite ja centide jahist, sellele aguli haige lapse nõrk hoige oli enam wäärt kui kogu maailma kaubanduse ja imperialismi kisedaw toredus. Ma nägin end ümbrisetud kaunidest sihtidest, kangelaslikest jõupingutustest, ja walgus säras mu eel päewal ja ööl. Ma olin süttinud leegil ja mu silme ees hülgas alalõpmata Büha Groat*), jumalinimese kuum weri, kui abi ja lunastuse pant pääle kauaseid kannatusi ja farme piinlemisi.

Ja mää, meeletu, mõtlejin, et see kõik on waid — nende naudingute eeldused, mida elu anda wõib, ja mida ma leian jää, minugi kõrgemal afuwas seltskonnas, kuhu ma püüdsin. Palju pettetufusid olen ma kaotanud sest saadik kui lugesin Mereranna Bibliotheegei romaane. Ent ma pidin weel paljugi kaotama pettetufusid.

Kui ideega kauplejal oli mul edu. Hõlpsasti awanesid mu ees seltskonna ufjed. Ma astusin salongesse ja — pettusin. Istusin ühes lauasa seltskonna härradega, nende naiste ja tütardega. Wõin tõendada, et naised siin küll kandis imetoreid riideid, ent mu suuremaks imestuseks leidsin neid sama hingeliselt mustadena ja poristena kui alamaist seltskonna sihtest naisedki. Volkowniku proua ja Judy O'Grady (mustemate tööde tegijate naiste nimetus) olid õefesed, kes üksteisest erinefid ainult wälkspidi — riiete poolest.

Kuid mitte see ei heidutanud mind nii, waid nende materialism. Tõsi, need kenafesed, ehtisfe poewinud naisterahwad, lobisefid omaft kallist wäikseft ideaalist ja sama kallist ning wäikseft moraalist, kuid just wastuoksa nende lobisemistele, oli nende elu juhtiwamaks tendentsiks labaselt katmatu materialism. Nad olid sentimentaalsed egoistid. Nad wõisid osa mitmesuguseft wähetähtsast häätegemuseft ja sõnul rääkifid paljugi, kuna aga kõik nende walitud road ja toredad ülikonnad olid ostetud diwidendide eest, mis tmääritud tööstkurnatute laste ja eksploateeritute weregaga, ning lõbuneidude wärwipulbriga. Kui ma nende tähewpanu farnaste asjaolude pääle juhtisin, arwasin

ma naiwseft, et need Judy O'Grady õefesed kofe oma wäärtasjad ja werihinnalised siidid jeflast maha puistawad; nemad aga wihastasid ja lugesid mulle tõblifi jutlusi pillamistest, wiinajoomistest ja loomulikuft ritutud olekust, mis alamalseiswate seltskonnas sihtide wiletsufe põhjuseks olewat. Ma tähendasin neile, et ma aru ei saa, kuidas nimelt 6-aastase näljast surewa lapse pillamine ja loomulik ritutud olek wõisid teda sundida lõuna-õfariitide puuwillawabrikutes 12 tundi päewas töötama. Wastuse afemel tungisid nad minu iflikule elule kallale ja nimetasid mind „agitatoriks“.

Ei olnud mul suuremat edu meestegi juures. Ma arwasin leida puhtaid, suuremeelseid, elawaid inimesi helgete ideaalidega. Ma käisin läbi inimestega, kel seltskonnas teatud seisukoht: poliitiliste tegelastega, äriinimestega, professoritega, kirjastajatega ja jutlustajatega. Ma sõin ja jõin ühes nendega, sõitsin nende autodes ja waatlesin neid. Ma leidsin küll mõnegi waimliselt puhta ja suuremeelse inimese, kuid erandid wäljaarwatud, polnud nad teguwõimjad. Täiesti õfekoheftelt wõin welda, et erandid sõrmede pääl üles lugeda wõin. Kui nad ka labast elu ei elanud, kui nad ka korjused polnud, olid nad ometi elawad suruufehad — hästi alalhoidunud muumiad.

See mõttes on tähewpanu wäärt professorid, kellega mul tegemist oli, ja kes oma töös laqunewas iflikoolides kehastasid „erapooletu tõe“ õfimiist.

Pääle nende nägin ma inimesi, kes oma sõjawastase meelusega rahufuninga nime ära teeninud olid, kuid kes Pinkertonidele pistfid peosse tapariistu, et oma kodus, — wabrikutes, streike sumbutada. Nägin inimesi, kes eitafid rufikawõitlusi, kui ajast maha jääanud metsikusi, ja samal ajal wõltsifid toiduaineid, mis iga aasta rohkem lapsi surmas, kui werejanuline Heroodes.

Hotellides, klubides ja korterites, magamiswagunites ja laewafajutites kõnelesin ma tööstuskuningatega ja ma olin üllatatud, nähes, kui wõhifud nad olid mõttewallas.

Teisest küljest aga nägin ma, et ärialal oli nende mõistus ebamääraselt kõrgele arenenud, kuid nende tegewuses polnud põrmugi tõblust.

Üks — peenete aristokraatlike näjoontega awäärt gentelman kujutas endast ainult filti, andes oma nime seltsidele, mis salamahti rööwisid leski ja waeleidlapsi. Teine — hääde raamatute austaja ja kirjanduse sõber, andis altkäemafsu pafkufsnurmatud ametnikele. Kolmas — lehetoiwetaja, kes lehte mahutas kuulutusi nõiarohutudeft ning kuulutajate kaotamist kartes, ei julgenud lehes paljastada nende rohutude wõltsust, lehetoiwetaja, kes mind nimetas alatuks demagoogiks, kui ma talle ütlesin, et tema majandusteadeus wananenud ja ta bioloogia Pliniuse aegadest pärit on.

Ja wõtke senator, — see on samafugune furnud tööriist, ori ja nukk kirjaoskamatu ja toore poliitilist kombinatfiooni esitawa ifanda käes, nagu kuberner ja ülemkohtunik; ja kõik need kolm sõidawad mafjuta raudteil. Mõni arutab tähtsast ja tõsifelt ideaali ülewuseft ning jumala helduseft, eile aga weel pettis ja

*) Öndsate paik, kus ristiusu muinasjutu järele alal hoitakse karikas, millest jeesus jüngritega pühaõhtusõomaa ajal joonud ja kuhu hiljem Joosep Arimaatiast kristuse were lasknud jooksta, kui kristus ristil rippus.

nülgis ta oma äriosanikke. Mõni on kuulus kui kiriku edendaja ja helde misjonäride toetaja, aga oma müüjannaid sunnib ta igapäev 9 tundi armetu taju eest töötama, ja isiklike osavõtuga ergutab ta prostitutsiooni; teine annetab rikkalikult ülikoolide hääks, aga kohtus wannub raha pärast walet. Ja sääl on — lõpuks — raudteewürst, kes ülbelt oma sõna murrab — aumehe ja kristlase sõna, salaja andes kergendusi ühele neist tahest tööstuswõttele, kes tarmupidi kottu läinud surmawas heitluses.

Igalpool, kuhu waatab, oli üks ja seesama: kuritegu ja äraandmine, äraandmine ja kuritegu; inimesed, kes küll olid elawad ja teguwõimsad, kuid olid alatud ja kelmid, ning teised, kes küll olid auvad ja laitmatud, kuid polnud elawad ja teguwõimsad. Siis oli veel määratu, lootusetu mäss, kes polnud ei elaw ega aus, waid lihtsalt laitmatu. Ta patustused polnud teadlikud ega sihilikud, waid olenesid lihtsalt ta leidusest ja teadmatusest, ning ta oli rahul oma eba-woorusega. Oles ta olnud aus ja juuteline, siis poleks ta olnud harimatu ja oles hoidunud osawõt- mast neist saawutusist, mis põhjenesid pettuse ja ära- andmise pääl.

Kui selgus mulle, ei mul salongides elamiseks tahtmist pole. Waimlikelt ma aina kaotasin, kõlbliselt tundsin wastikuse wõõrastust. Ma tuletasin meele idealiste, mõistuse inimesi, ametist tagandatud jutlus- tajaid, professorid ja selge ilmawaatega töölisi, kes kehastasid endas klassi kõlblust, elumõtet. Ma tuletasin meele walguft, mis alataja helkis mu ees, kui mu elu oli veel nõibuslik muinasjutt, inimlikkude

püüete waimline paradüis, mistisugune kõlbline ro- maan. Ja uuesti säras mu ees Püha Graal.

Ma tulin tagasi tööliklassi, kus ma sündinud ja kuhu ma kuulun. Ma ei igatse enam tungida ülespoole. Ühistonua mõjuarataw ehitus, mis pääl- pool mind, ei weetle mind enam. Müüd hurvitab mind ainult selle hoone wundament. Siin wõin ma õnnelikult töötada, haamer peos, õlg õla kõrwal mõis- tufeinimestega, idealistidega, teadwuslikkude töölis- tega, aegajalt hoonele wapustawaid hoopu andes. Sõnab kord päew, mil meid on rohkem, mil on ta haamreid rohkem. Siis purustame pihuks selle hoone, ning ühes ka selle a l a t u elu, ta kõndiwate kor- justega ja piiramata enesearmastusega. Siis puhas- tame keldrid ja ehitame uue hoone inimespoole, kus pole enam salonge, ega ülemisi kordi, waid kõi ruu- mid on walged ja lõbuküllased ning kus puhast, ter- wendawat ja ergutawat õhku wõib hingata.

Mõnda waatan ma tulewiku. Näen tulemas aega, mil inimese lähtetohaks on midagi wäärtusliku- mat, kõrgemat, kui ainult kõhuhuwid, mil ini- mene tegutseb palju ülewamail sundidel, kui praegu. Ma ei loobu omast ujust inimese loomuhäädusesse. Ma usun, et nüüdisaja wastiku egoismi asemele tuleb kord inimarmostus, altruism. Kuid mu wiimane sõna on — mu uft tööliklassisse. Nagu keegi prantslane kord ütles: „Ma astmed kõmifewad raskete jaabaste all, mis neid mõbda ülespoole sammuwad, kuna la- teeritud kingad aga allapoole lastuwad“.

November, 1905.

Jack London

SUPLEMAS

Kaob wilksatades wette keha waba, lööb rõngaid wirwendawaid lainetesse.

Külm woog toob wärsket wilu liikmetesse, wett lõhub wahwalt walge jala laba.

Kui selge klaas on ümber madal wesi, ees kauge kallas kutsub rohendam, ja läbi pilliroo näib juukseid kohendam näkk taga ajawat kuldkalakesi.

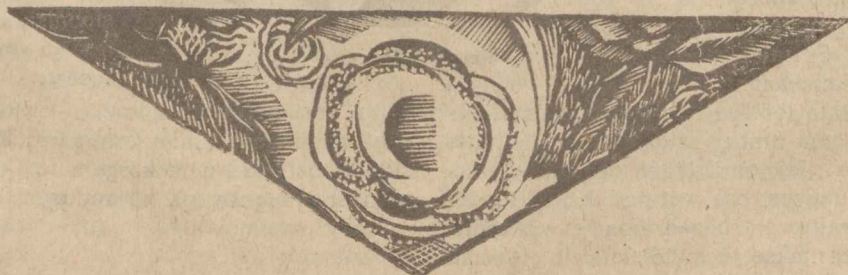
„Ai, Ats! Näkk tuleb, tuleb...“ „Mis sa kilkad, weel ise tahab olla julge mees...“

Suur walge kiwi ainult paistab wees ja ümber tillukesed maimud wilkad.

„Ai, kardan, Ats... brrr... — wesi tuli suhu!...“ Jõelt kõlab poiste süütu, rõõmus naer.

Lööb sulpsu wahest käsi nagu aer, ja laine wallatult wett liiwa uhub.

Ain Rannaleet

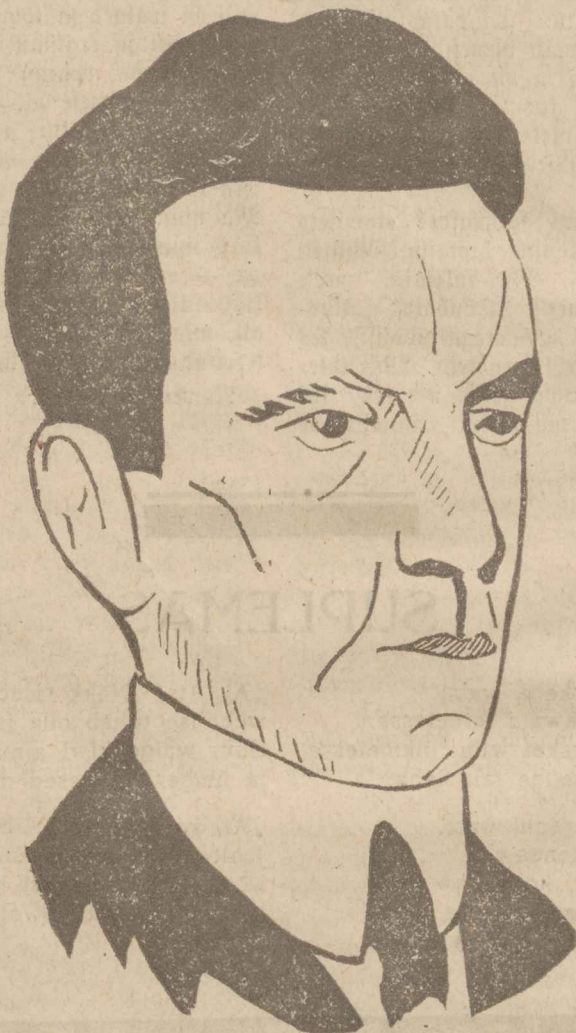

ERNST TOLLER

Wiimastel aastatel awaldab Saksamaa erikorralliselt tugewat tõusu kunsti alal. Kümned noored kunstnikud ja kirjanikud omawad enesele kuulsuse, sadasid töid omal alal produtseerides. Kõik nad on ühinenud „ekspressionismi“ lipu all, sellega end vastu säädes wiimastel aastakümnetel walitsenud „impressionistlikule“ kunstiwoolule. Wastandiks impressionisti dele, kes ainult silmapilkseid wäliseid muljeid wäljendasid, ja kõlblikku hindamist kunstis eitasid, nõudsid ekspressionistid kunstitöölt sisemist wajađušt ja jõudu. Nad walisid oma tööde aineks sotsiaalsed wahekorrad ja neist järelduwad tulewiku wäljawaated. Suuremalt osalt on ekspressionistid Saksa haritlased, kes küll wõitlewale proletariaadile kaasa tunnewad, kuid siiski nende ilmawaadet täielit omandada ei suuda ja seepärast utopilistes unistustes eksiwad. Kuid nende hulgas on ka tõsiseid proletariaadi kirjanikke, kelledest kõige silmapaistwam ja anderikkam Ernst Toller on.

Ernst Toller sündis 1. dets. 1893 a. Brombergi lähedal kaupmehe pojana. Öppis Preisi reaalkoolis, pärast Pariisi ülikoolis. Siis rändas mitmed aastad Lõuna-Prantsusmaal ja Põhja-Itaalias. Ilmasõja algul 1914 astus ta Münchenis sõjawäkke. 13 kuud teenis ta kaitsekraawides. Teda wabastatakse, kui wäeteenistusse kõlbamatut ja läheb enne Müncheni, pärast Heidelbergi. Sel ajal omab ta kindlama ilmawaate ja hakkab osa wõtma töölite rewolutsioonilisest liikumisest, kogudes oma ümber salga rewolutsioonilist noortsugu. 1918 a. jaanuaril läheb ta Berliini, kus suurest töölite liikumisest osa wõtab. Kurt Eisneri wangistuse järele waliwad töölised teda streigikomiteesse. Teda arreteeritakse ja süüdistatakse „isamaa

äraandmises“. Türmist wabastab teda nowembri-rewolutsioon. Ta tõttab Müncheni, on üks Baieri rewolutsiooni juhtidest ja määratakse nõukogude walitsusse sõjaasjade rahwakommissariks. Baieri töölitewalitsuse langemise järele sattub ta uuesti kinni ja mõistetakse 5 aastaks kindlusse wangi, kus ta praegust istub.

Ernst Toller

E. Toller on kirjutanud neli rewolutsioonilises waimus näitemängu (kaks wiimast neist wangimajas).

Esimese draama „Rändamine“ (Die Wandlung) teemaks on noore proletaarlaste hingelised eksimused, kes unistab sõja wõitudest, kuid sõjas läbielatud koleduste tõttu rewolutsionääriks muutub. Teine draama „Masinate purustajad“ kirjeldab rewoluts. liikumist ajast, kus töölised masinates oma waenlasi nägid ja neid purustades enese elujärke parandada lootsid.

Järgmine draama „Massinimene“ on kirjutatud kohe päälle Baieri rewolutsiooni ja selle teemaks on mainitud rewolutsioon.

Wiimane teos „Saksa lonkur“ (Der deutsche Hinkemann) käsitab inimsoo õnne probleemi ning on palju sügawam ja laiemates raamides kui eelmised. Siin ei kirjeldata enam üksiku riigiosa ülestõusu, waid siin kujutatakse juba kogu Saksa-maad neljandal aastal päälle Versailles rahulepingut. Julm pilt waesusest ja spekulatsioonist, lootusetast meeleheitest ja meeleheitlikust lootusest.

Tõsine rewolutsiooniline waimustus, kuid ka sügaw inimsuse tunne kannawad E. Tolleri draamasid ja tõstawad neid kõrgemale keskpärasest tasapinnast praeguse aja kirjanduses.

LOOMULIKKUS JA EBALOOMULIKKUS KUNSTIS

(Tolge „Oras'ele“ saadetud käsikirjast)

Kunstis pole kõik korras! Niisugune on üldiselt mulje, ka vähem tähelepanelikul vaatlejal. Millest aga see „korratus“ tekkinud, mis ajast ta pärit, ja millega teda seletada? Umbes nii väljendub püüd sellesse probleemisse tungida, ning teda nii ehk teisiti selgitada.

Ülewaade kogu maailma kunstist, ehk õigem üleilmselt tooniandwa Euroopa ja Ameerika kunstist, niipalju kui säärane ülewaade praegu võimalik, näitab meile siiski, et kõige edukamalt tegutseb kunst meil „kodus“, Nõukogude wabariigis, kus rewolutsiooni püsimatu laine ergutab kunstnike uue elukorra uute wormide otsimisele. Ameerika, kus kogu kunst ainult kinematograafis suuri tagajärgi on annud, kus sel kunsti alal saawutatakse tähtsaid omapäraseid wõtteid — sammub kõiges muus Euroopale kaugelt järele. Wõiks ehk weel nimetada väikest kirjanikkude rühma — Jack Londoni, Upton Sinclairi, Henryt, — kuid see on ka kõik, mida Ameerika pakkuda suudab. Muidugi, ei pea ka unustama määratud pilvelõhkujaid, raadiojaamu ja Thomas Alwa Edisoni ülesleidusi, kuiwõrd tehnika ju ka teatud määrani wajak loowust, järglikult kunsti.

Euroopa on sõja järele nagu sattunud wasingusse: eklektism, mis juba enne sõda juuri ajas, on hoogsalt wõrsumas. Prantsusmaa prätendeerib endiselt olla esikohal, kuid puudub endine „puhas“ joon. Wõib olla, wiib wõidu pühitsemine ja Prantsusmaa wõimsuse-juubeldus paljudi paremaid kunstnikke tagurpidi, sest kuidas seletada muidu Engres traditsioonide taastärkamist Picasso'l ja kompromissilise wormi otsimist paljudel teistelgi. Tuntawalt on ka langenud huwi maalikunsti wastu — isegi hiljutiste publikumi pailaste pildid on märksa hinnast läinud. Ei ole ainustki „Versaille'i wõitjate“ monumentaalsuse wäljendajat! Inglismaal on kunsti mõttes täielik waikus, pole kihkugi kuulda ei uemate kunstnikkude ega poetide töist, — õieti öelda on ta küll alati olnud konserwatiivselt umbne. Saksamaa aga, hoolimata raskeist materjaalseist kui ka moraal-seist tingimustest, ja, wõib olla, osalt wiimaste tõttugi, on loonud uue woolu kunstis — ekspressionismi, s. o. seesmiste, müstitsismisse küündiwate tundmuste wälise wäljenduswiisi, mis teatawas ühenduses hiljutise dekadentsismi ajaga. Eks-

pressionism on kerge kohanema, oma elastiliste wormide ja igas kunstiharus tarwituselewõtu võimaluse poolest. Selle uue woolu waimus töötab terve rida maalikunstnikke, nagu Gross, Kleinmann, Pechstein, F. Mark ja teised. Ka muusikas on katseid tehtud selle stiili tarwituselewõtuks (Schönberg), samuti teatris, kinos, kus juba kaks selle tüübilist filmi olemas — „doktor Mabuso“ ja „Kaligatsa“. Rõhutatud waim otsib teed saladusteilma ja püüab neile otsimistele anda wastawat wormi. Ei saa puudutada palawa Lõuna, ei ka kauge Põhja maid — wähe me teame säälest kunstist, ent siiski, kui säääl oleks midagi jõulist, uut, siis kanduks ta üle maailma.

Mis aga sünnib meil? Ühest küljest näib nagu oleks „pahempooluse“ kiire rüsiiri peatama jäänud, jõudes teatud piirini kunstis, ja osalt isegi loksudes üle serwa, — konstruktivistid, kes kunsti küll ei „tunnusta“, ise aga ometi midagi joonistawad ja paberit määriwad; — teistes küljest aga weereb selle wastu uue, rewolutsioonilise, proletarilise elukorra naturalismi laine. Ja selle kahe laine wahepaigus kihab elaw töö kunstiwallas. On „lef“ — pahempoolne wäerind ja on „ak“ — „akademism“ — parempoolne wäerind. Ent weel „parempoolsem“ on praegu ideoloogia, mis wäljendub skeemis: mida tehti kodanluse ju mõisnikkude jaoks, tehke seda ka tööliste jaoks — kajastage ta elu-olu. Asi pole ju kujutluses ükski, mitte selles, „mis“, waid „kudas“ ja ons üldse wõimalik praegu seda kujutleda ja on seda kellelegi üldse waja? Tingimata on — kui agitatsiooni, kui mõtte pildistust, s. t. kui abinõu millegi saawutamiseks. Ja kas siis ülesanne — uut asjade olukorda esile manada, neile uut wormi anda ja ühes sellega ümber luua kogu elu-olu — pole ülewam, tähtsam?

Küsimus on praegu waid ses, kuidas peab tegutsema kunstnik — kas pildi läbi, et päält-waataja looks häid, ilusaid asju, pildist selleks kujusid wõttes, wõi peab kunstnik ise wormima tegelikkust, häid, ilusaid asju luues. Ennem niisuguseid küsimusi polnud ja kui juba nende üle juurdletakse, tähendab, puudub seesmine tegutsemis- ja loomistung. Wiimasel juhtumusel aga, olgu see wäljamõeldud pilt wõi wäljamõeldud asi, on nad ühtemoodi wõimetud mõlemad praegus-ajale wastawate wormide meelelist tunnet pak-

kuma. Ja päale üksiku erandi peab tunnistama, et kõik kunstitegewus on wormitahte otsalõppemise tagajärjel inimese aiju asenenud. See asi-olu andiski mulle põhjust nende ridade päälkirjaks panna: „Loomulikkusest ja ebaloomulikkusest kunstis.“

Peab tunnistama, et elame murrangu ajal, mil kunst wanult wormelt üle läheb uutele, kuna alles selgunematud uued wormid leitakse loogikaliste mõttejuurdluste teel, — kunsti intuitsiooni-walda tungib mõistus ning kunst muutub tundmustega tuntawast — mõistusega mõistetawaks, arusaadawaks. See „mõistetawus“ on tingimata olemas igas kunstiajajärgus, igas kunstiteoses, ta on aga ainult wäline koor, päälispind, mille all peituwad loomissügawused.

Esimest märgatawat mõistuse tungimist kunsti-walda näeme Renaiissansis — Ärkamisajal — liinide perspektiivi käsitamises, mis on puht-mõistuse tegewuse saadus. Eriti terawalt wäljendus kunsti murrang XIX a. s. 40—50 aastais, mil mõistus ning ta saawutused — mehaanika ja tsivilisatsioon hakkawad inimese muude loomujõudude üle wõimu wõtma. Tol ajal tekkib esiteks impressionism — osalt kui protesti tol ajal ülesleitud fotograafia wastu, pääasjaliselt aga kui teaduslik kontroll silma ja nägemis-suute üle, kui puht-teaduslik wärwide tõlgitsus. Impressionismi wormel — meie ei näe mitte asju, waid ainult nendest tagasipõrkawat walguskiirt, häwitas täiesti wormi, massi, ja materjaali tundmise.

XX. a. algul ärkab uuesti jälle püüd „asjastamisele“. Juba ennem tarwitab Sesanne wal-

gust-wärwi kui plastilist materjaali, ning teeb tegemist asjade mahutusega. Iseloomustaw seejuures, et ta kõik wormid sarnastas geomeetrilistele wormidele — kerale, koonusele, tsilindrile. Päril selgesti tungib siin mõistuse abstraktsioon kunstis märgatawate wormide walda. Kubism koondab wormi weelgi enam, kuid geometriseerib juba täiesti kõiki kujutawaid asju. Futurism, mis tekkinud järjest kaswawa elu-tempo kiirenemisega linnas — autode, lennukite, ekspresside j.m. edenemisega — kannab ellu ja kunstisse üldse teatud dūnaamikat, liikuwust, mis osalt wäljendub ka kino ülesleimises.

Ilmasõda omakord sundis kunsti tuntawalt loobuma ratsionaliseerimishoost, — uuesti tuli meele „teine“ pool ilmast — küla ja loodus, kus wärwitu mõistuse töö nii suurt osa ei mängi, kui tööstuse keskkohas. Ning tagajärg — waadete lahkumineku kunstis. Üks wool, mis nõuab, et kunst lõpulikult saaks arusaadawaks ja mõistuse asjaks — on kunstlik wool kunstis, niipalju kui temas kaalu on wäljamõeldus, teine wool aga — on praegu nõrgalt weel hõõguw loomulik kunst, mille lähtepunktiks on loodus ja mis loodusega ühes areneb ning muutub.

Prof. N. Lapschin

Toimetuse ei ole nõus autori wäitega looduse ja ühiskonnaelu lahkumise wast tähtsusest „loomuliku“ kunsti lähtekohana, aga annab ruumi kirjutuse huwitawale kujutusile kunstiwoolude arenemisest.

KEWADEL

Samobõtnik *)

Keeb raske töö nii rutulik,
Et paindub seljaroog;
Ent hinges helin imelik,
Kui kewad-tuulehoog.

Mu ümber winge weerlewaid
Ja leekiw lõõtsa-lõõm;
Kuid kõiges selles kuulen waid,
Kuis rõkkab kewad-rõõm.

Ja teras raske haamri all
Lõõb laulu tehases:
„Nüüd ärka kõik, mis pole hall,
Ju kewad ukse ees!“

Tõlkind Oskar Kullerkupp

*) Samobõtnik (Maschirow) on üks wanemaist praegusaja Wene proletarseist luuletajaist. Luulewalda ilmus ta juba 1912 a. ja sest ajast on ta sammunud proletarseste poeetide esirinnas, pühendades oma laulud rewolutsiooni õhutusile ja proletariaadi tegewusele üldse. Siin awaldet tõlge on juhuslik.

PÄIKESE SÜSTEEM

II

Miks liiguvad planeedid ümber päikese?

Eelmine kord kõnelesime meile kõige lähemast päikese süsteemist ja teda ümbritsevatest planeetidest, langewatest ja kaastähtedest.

Kuid nüüd katsume piltlikult ära seletada, mis sunnib neid planeetisid ümber päikese käima?

Nagu teada, kõnelewad astronoomid — tähe-teadlased, et planeetisid, mis ilmaruumis liiguvad, tõmbab päike, millel suur külgetõmbamise jõud, oma poole. Kuid nüüd tõuseb küsimus: mikspärast ei kuku nad päikese külgetõmbamise mõju tõttu sellesse leekide keerastikku, mida päike enesest kujutab?

Wanaaegsed õpetlased ja filosoofid kujutasid ette ja seletasid seda sellega, et planeetisid hoiawad kinni ja panewad liikuma — mingisugused ettekujutatud taewa waimud wõi olewused.

Arwamist wõi mõtet, et planeedid ilma ühegi toetuseta wõi kellegi poolt kinnihoidmata liikuda woiwad, peeti tol ajal hullumeelsuseks.

Paljud wanaaegsed õpetlased ja filosoofid teadsid väga hästi, et taewawaimusid kui niisuguseid olemas ei ole, kuid ometi ei mõistnud nad aga midagi paremat selle asemel wälja mõelda.

Ainult astronoom Köpler, kes planeetide liikumise sääduse üles leidis, awaldas arwamist, et jõud, mille mõjul planeedid liiguvad, tuleb päikesest. Kuid ta ei suutnud seda tõelikult ära näidata.

Hiljem arwas aga matemaatik-geomeetrik Decartes, et ümber päikese liigub iseäraline eetri-taoline ollus, mis planeete endaga ühes kisub, nagu teeb seda kuiwa puutükiga merelaine wõi jõgi.

Arusaadaw, et ka see arwamine täiesti wale oli.

Üksnes Inglise matemaatik-astronoom Newton (1643—1727 a.) tuli õiglasele otsustamisele selles küsimuses ja tal läks korda sellega taewa mehahnismile põhialust panna — awaldada õpetuse taewakehade liikumise kohta.

Wanaaegne muinasjutt kõneleb, et sellele arwamisele wiinud teda puust mahakukkuw õun, ajal, mil ta aias jalutanud.

Wõttes seda tõeliselt, küsime: missugune jõud sunnib siis õuna puu küljest maa päälle kukkuma, aga mitte ülespoole ega kuhugile kõrwale? Mispärast kukub kiwi, mis müüri küljest lahti tuleb, maa päälle? Ja mispärast langeb ka suurtükist wäljalastud kuul maa päälle, aga ei lenda mitte kuhugile mujale?

Seepärast, — wastab Newton, — et looduses

on olemas hiigla suur nägematu jõud. Ta nimetab seda üleilmseks ligi- wõi külgetõmbamise jõuks.

Iga keha, seisku ta koos millest iganes tahes, tõmbab teist keha külge, samuti nagu magneet nägematult rauda külge tõmbab.

Päike kisub enese ligi maa, maa — kuud ja inimest, ning isegi inimene tõmbab enese külge teist inimest, kuid see külgetõmbamine on liig wäikejõuline, et seda ilma iseäraliste abinõudeta märgata wõiks.

Kui nüüd kõik kehad üksteist külge wõi ligi tõmbawad, siis on arusaadaw, et suured kogud palju suurema külgetõmbamise jõuga on, kui wäikesed ja et külgetõmbamise wõim ju ometi siis wähenema peab, kui kehade waheline kaugus suureneb ja siis suurenema — kui kehade kaugus lähem on.

Newton on selle omas teatud sääduses ära märkinud, kus lausutakse, et külgetõmbamise jõud suureneb proportsionaalselt kogudes, mis üksteise päälle mõju awaldawad ja — wäheneb samuti proportsionaalselt keskkohdade ruutkauguse järele. Ehk lihtsamalt öeldes, kui kaks keha üksteisele mõlemad liginewad, suureneb külgetõmbamise jõud neljakordselt, liginedes aga neljakesi, suureneb külgetõmbamise jõud 16-kordselt jne.

Newton ei leidnud üles mitte ainult selle sääduse, waid ta näitas ühtlasi ka ära, et see nõnda õige on, wõrdlusi tehes maa ja kuuga, mis tõele wastawad tagajärjed andis.

Ent kui nüüd suuremad kogud wähemaid oma suure jõuga ligi tõmbawad, siis peaks ju ometi päike, mis suuruse poolest kõige tugewam, külge tõmbama meie maakera, mille tagajärjeks oleks maakera kukkumine päikese päälle. Kuid mispärast aga see ei sünni?

Ja mispärast ei kuku ka kuu maakera päälle ning ei juhtu seda ka planeetidega?

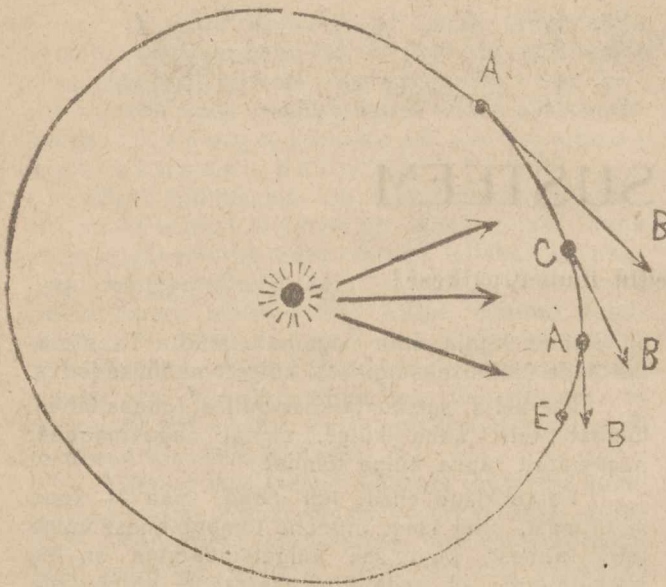
Et seda selgitada, toome siinkohal joonistuse maakera käigu kohta ümber päikese (pilt 1).

Kesk joonistust on päike. Must ümargune joon kujutab ellipsi (ringjoont), see on maakera tee ümber päikese, mis külgetõmbamise jõu mõju-piirkonna all asub.

Waatleme nüüd seda teed.

Oletame, et maakera onpunkt „A“. Nooled päikese juurest näitawad ligitõmbamise sihti.

Füüsika sääduste järele on teada, et iga keha, mis esialgse tõuke saab ja ei ole teiste kehade

Pilt nr. 1

külgetõmbamise mõju all, liigub alati otsejoonelisel.

Järjekult, kui nüüd maakera päikese külgetõmbamise mõju all ei oleks, peaks ta sekundi jooksul punkt „B“ juure jõudma.

Kuid maakera päale awaldawad oma mõju kaks jõudu: inertsiooni ehk esialgne tõukejõud, mis keha otsejoones edasi tõukab, ja päikese külgetõmbamise jõud, mis teda enese poole kisub. Tagajärjeks on see, et maakera läheb nende kahe jõu wahel asuwat teed, tehes kõwera joone ja liikudes sekundi jooksul mitte punkt „B“, waid punkt „C“ juure. Oiles mitte sellesama külgetõmbamise jõu mõju all, liiguks maakera teise sekundi jooksul nüüd otsejoones punkt „C“ juurest järgmise „B“ punkti juure, kuid külgetõmbamise jõud sunnib teda minema järgmise punkti „A“ juure. Siit läheb ta punkt „E“ juure, aga mitte punkt „B“ juure jne.

Inertsiooni ehk liikumapanewa wõi külgetõmbamise jõu tagajärjel teeb maakera täielise ringi ja tuleb sama punkti juure tagasi, kus ta olnud.

Sellest näeme, et iga keha, mis saab esialgse tõuke, liigub alati nende kahe jõu mõjul nende wahel olewas ruumis, ümber külgetõmbawat keha ja ei saa millalgi sellelt teelt kõrwale minna.

Taewakehade liikumise uurimine annab wõimaluse tähele panna, et mitte kõik nad ei liigu õiges ringjoones.

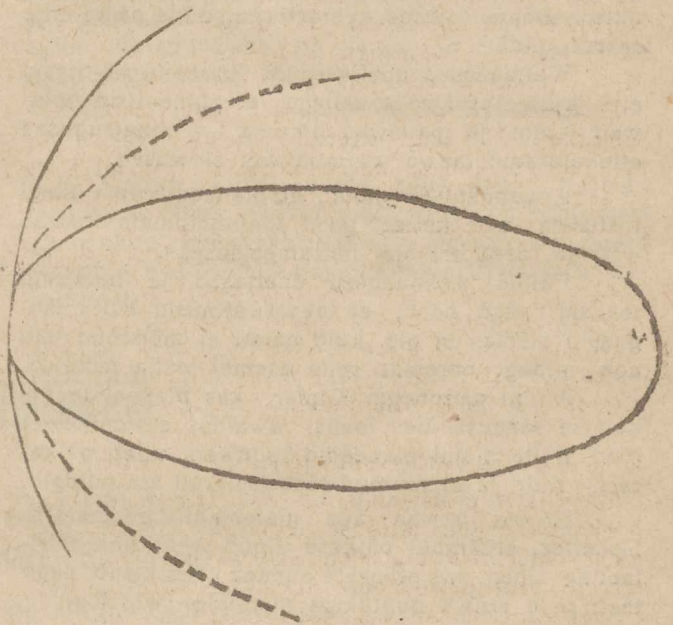
Komeetid ja langewad tähed liiguvad hoopis teisi kõweraid jooni mööda, niinimetatud paraboole ja hüperboole mööda (pilt 2).

Selle põhjus seisab mitte ühetaolises külgetõmbamise jõus ja kehade liikumise mitmesuguses kiiruses.

Mida lähedamal on taewakeha päikesele ja kõwem külgetõmbamise jõud, seda rohkem läheb tema tee rõngale lähemale, mida keha kaugemal ja kõwem tema liikumine, seda õigejoonelisem ta tee:

Komeetid, mis ilmaruumi põhjatusest meie päikese süsteemi sattuwad ja määratu kiirusega päikesest mööda tormawad, liiguwad alati wähe kõweras joones — paraboolis ja hüperbolis.

Ainult sel juhtumisel, kui komeet päikesest mööda juhtub minema ja juhuslikult mõne suurema planeedi lähedusse sattub, näit. Jupiteri, siis sunnib wiimane oma külgetõmbamise jõuga teda õigelt teelt kõrwale minema; ja kui juba tema tee wähe kõweraks saab muudetud, siis on ta sunnitud uuesti päikese poole tagasi pöörama, mille ümber ta siis jälle perioodiliselt käima hakkab.

Pilt nr. 2

Kõweraid jooni nimetatakse: üht parabooliks, teist, jakulist — hüperpooliks; rõngakujulist — ellipsiks

Kuid niisuguseid komeete on wähe. Suurem osa neid tormawad päikesest mööda, ja kui nad teel planeetidega kokku ei puutu, siis kaowad igawesti ilmaruumi lõpmatusse.

A. W. Solowjewi järele A. L—n.

UUEMAD TEATED TEADUSE JA TEHNIKA ALALT

Raadio-telegraafi alalt.

On ammu teada, et metsad ja mäed elektri laineid nende liikumises takistavad. Kuid on maakeral veel kohti, mis nähtavasti ilma mingi põhjuseta takistavad raadio laineid edasi liikumast. Niisugune punkt on Siinop Mustal merel. Soja ajal võis Konstantinoopoli linna raadiojaam 5 kilowatine, wabalt kõneleda ristlejate „Gebeni“ ja „Breslauga“ igasuguste kauguste pääle. Ühendus katkes aga alati, kui ristlejad olid ida pool Siinopi, nõnda et tuli tarwitada 35 kilowatist sõjawäe raadiojaama. Samasugune on ka üks maanina Kiao-Tschau lahes ja üks koht Donau jõel, Braila läheduses. Hiljuti on sama omadus leitud ka Ricksheftil Danzigi lähedal. Laewa Ricksheftile lähenemisel katkeb raadio ühendus Danzigiga ja ollakse sunnitud tarwitama palju kaugemal olewat Liibawi raadiojaama.

On tähele pandud veel wastupoolset nähtust: teatud aparadi ulatuswõime suureneb. Nii võis soja ajal wäike Saksa raadio-aparaat, mis oli määratud 100 kilogrammi ulatuse pääle, arusaamata põhjusil lühikeseks ajaks ühendust leida Kreutznachi ja Konstantinoopoli wahei (2000 klm.).

Riiklik portselanitehas Petrogradis.

Riiklik portselanitehas, mis waremalt tsaari õuekonna tujude täitmise töökojaks oli, muutus pääle oktoobrirewolutsiooni rahwa omanduseks. Et tehasel pääasjaliselt suur kunstiline wäärtus, wõttis rahwahariduse kommissariaat ta oma alla.

Algades 1. jaanuarist 1922 a. töötab tehas majanduslikul alusel. 1922 a. jooksul laskis tehas wälja kunstiwäärtuslikke serwiise ja asju 60 000 tükki ja tehnilisi asju 115 000.

Et töörahwa laiemat massi portselaanitehase töödega laiemalt tutvustada, awati tehase juures wäljanäitus, kus õige rohkesti proletaarlasid waatamatas käib.

Tehase töödest on eriti silmapaistwad Tshonini, Stshekotihina, Adamowitshi, Kobõletski, õekeste Danjkode, Lebedewi ja Wilde tööd.

Loomade pää ja silmade ümberpaigutamine.

Seniajani näis, et ühe loomade liigi kehasõade ümberpaigutamine teisele loomade liigile peaaegu wõimata on. Oli wõimalik ainult näärmete ümberpaigutamine, mis ühe ja sama organismi küljest wõetud: nii näiteks pandi sõjas wi-

gastada saanud sõrmede asemele jala warbad, käe osadest tehti uus nina jne. Ainult wõrdlemisi hiljem on awaldatud terve rida huwitawaid uurimusi, mis wõimaluse annawad ühe loomade liigi näärmeid ja terveid keha osigi koguni teisele loomade liigile ümberpaigutada.

Koige huwitamad katsed sellel alal tehti Wiini eksperimentaal-instituudis (kust ka Steinachi noorendamise tööd pärit).

Wõeti miskisuguse looma (putuka, roti j. t.) silm ühes silmalihastega wälja ja paigutati endisele kohale mingisuguse samast liigist looma silma auku, kellel ennem silm wälja wõetud. Mõneks tunniks pandi silma pääle side, wõi õmmeldi silma lauged kinni ja õõ-päewa ehk tihti weel wäheama aja pärast oli silmas eluawaldusi märgata, mis tõendas, et ümberpaigutatud silm uutesse oludesse täiesti kohaneb. Sel teel on wõimalik loomadele nägemist täiesti tagasi anda. Kõige tähelepanuwäärilisem on aga see, et wõimalik on mitte ainult sama liigi, waid ka koguni iseseltsi loomade silmi ja muid kehaosi ümber paigutada. Nii näiteks, on tritoni silmi salamandrale, halli hiire silmi walgele hiirele jne. ümberpaigutatud ja alati rahuldawate tagajärgedega.

On korda läinud isegi putukate päid ümber paigutada. Putuka pää lõigati otsast maha ja pandi asemele sellest samast liigist teise looma pää.

Neid putukaid hoiti 2—3 nädalat niiskes ruumis, millise aja järele nende pää ja rinna wähele uus kude kaswas, kuna 1—2 kuu pärast pää jälle korralikult tegutsema hakkas. Tehti muu seas ka katseid emaste päid isastele, ja wastuoksa ümber paigutada, kuna isased putukad selle järele emaste tundemarke awaldasid ja wastuoksa. Nõnda muutusid ühes pää ümberpaigutamiseega ka putukate suguinstitkid.

Genfis on Wene doktor Kobsarew näärmete ümberpaigutamise alal huwitawaid tagajärgi saawutanud. Ta paigutas inimese näärmeid wähhjatõbe põdewatele loomadele. Kui ümberpaigutamine õnnestas, siis tuli huwitaw nähtus ilmsiks: loom oli edaspidiste wähhjatõbe haiguste eest garanteeritud. Nii on näärmete ümberpaigutamine samal ajal ka wähhjatõbe wastu woitlemise abinõuks.

Liikuwad kõnniteed.

Et maaaluse raudtee liig suurt publikumi juurdewoolu wähhendada, on New-Yorgis, südalinnas, otsustatud liikuwaid trotuaare käima panna, mis

kolmest, igaüks isesuguse rutuga edasi liikuvast platwormist koosnewad. Paigal seiswale trotuaarile kõige lähemal olew platworm liigub 4,8 kilom. tunnis, selle kõrwal olew — 9,6 klm. ja äärmine — 14,4 klm. tunnis. Wiimasel on ka istepitsid. Mingisugust wahet nende platwormide wahel pole ja üks on teisest ainult laua paksuse wõrra kõrgemal.

Puuwilla loomulik wärwimine.

Et tulewikus mitmewärwilisi puuwilla sortisi olemas on, siis on tulewikus puuwilla kalliks minewast wärwimisest wõimalik mööda saada, tarwis ainult mitmewärwilisi puuwilla teatud proportsioonis kokku segada, et ilma täiendawa wärwimiseta mitmewärwilisi ja pleekimata riideid saada. Mis puutub puuwilla sortide loomulikusse wärwisse, siis kaswab näiteks, Ühisriikides walge puuwilla, Perus — on üks sort punane, teine tume pruun, nagu Egüptuses ja Hawai saartelgi. Hiinas kaswab kollane puuwilla, Indias — must, lõunapoolses Karoliinas — roheline ja Mexikos — must. On kindlaks tehtud, et taimede sellekohase pookimise ja seemnewaliku tagajärjel koguni uusi sortisid saada võib. Nii on walge ja punase puuwilla pookimise läbi roosat puuwilla saadud. Sedasama võib teha ka kõigi teiste puuwilla sortidega.

Endise ilmasõja tegewuspiirkonna puhastamine mahajäetud sõjamoona.

Põhjapoolses Prantsusmaal ja Belgias, kus ilmasõda kõige ägedamalt kees, on pääle rahulepingut mahajäetud sõjamoona korjamist alustatud. Puhastamise tööd alustati juba kolm aastat tagasi ja sellega on alles hiljuti lõpule jõutud. Kokku korjati üle 22 milj. puuda teras- ja metallmaterjaali, mis kui tehnilisteks otstarbeteks kõlblikud mitmesuguste tööstus-ettewõtetele edasi anti. Tööd tehti 5000 inimesega, misjuures iga kuu umbes 1 miljon laengut ja 500 tuhat granaati jne. kokku koguti, mis üldsummas 1 miljon 250 tuhat puuda kaalusid.

Kõige hädaohtlikum oli lõhkemata jäänud laengute kahjutaks tegemine. Selleks ehitati raudtee liipritest ja liiwakottidest iseäralised ruumid, kuhu laeng sisse asetati, kuna tööline väljaspoolt iseäralise instrumendi abil lõhketorusid wälja keeras. Selle järele leotati lõhkeaine weega wõi põletati lihtsalt ära. Saksa 42 tsentim. laengud, millel toluol sees, jäeti terweks ja toluol kasutati ära.

Ilmatu hulk suitsuta lõhkeainet põletati merekaldal 2500 puudalise mahutusega ahjudes lihtsalt ära.

Kõige raskem aga oli lämmastawate gaaside häwitamine, mida laengutes ja tsilindrites kuni 2 1/2 miljoni puudani leidis.

Kõige suurem pommiwedaja.

Kõige suuremaks sündmuseks õhusõidu alal on wiimasel ajal aeroplaani ehitamine 1000-hobuse jõuga; see on kõige tugewam ühe mootoriga

aeroplaan maailmas. Ta on ehitatud kaugemaa sõidu tarwis ja tal on kaks lage, pea täieliselt metallist, küttenõud mootori jaoks ei saa milgil tingimusel ka siis plahwatada, kui aeroplaan kuulidega läbi lastakse.

Üherattaline mototsiklet.

Põhja Ameerikas, Marioni linnas, on professor Kristy hiiglasuure üherattalise mototsikleti ehitanud, mis üle 400 wersta tunnis sõidab. Ratta läbimõõt on 2 1/2 sülda, keskpaignas on wõlli, mis ühe sülla wõrra keskpaignast kumbagile poole ulatab ja kodarad on paigutatud ratta otstele. 250-hobusejõuline mootor on rippuvalt wõlli külge kinnitatud. Keskpaignast eemal wõllil on kaks girooskoop — kaks 15-puudalist ratas, mis kogu mototsikleti tasakaalus hoiawad.

Juhtija istekoha ees on tüür, mida pöörates ta ühe girooskoobi kõrwale kääneb, mille tagajärjel tasakaal muutub ja mototsiklet oma sihti muudab. Niisuguse juhtimise tõttu võib ratas wäga järskusi pöörakuid teha. Wõiduajamistel on prof. Kristy ratas kõige kiirematest wõidusõidut autodest mööda ajanud.

Kirjawastused.

K. W., O.-s. — Saadetud pala on liig labase ja talutatud aine käsitus. Selle järele ei tahaks weel Teie wõimise üle otsustada; otsus wõiks liig lootuseta tulla. Pidage meeles: saaki ei hinnata mitte oraste järele; ja Teil on walmimiseks weel aega ja wõimalust küllalt.

A. U. — Soowitame kõige päält loobuda sellest keelesodist, millega keksleb Eesti kodanlus-noorsugu, otsides selles „waimlise suurtsugususe“ wõõpa, mis teda eraldaks töölisnoorsoost — plebsist. — Aine ise on liig „tehtud“, et teda „meeleolusildiks pidada, midagi muud temast wälja lugeda ei luba aga käsituswiis.

A. R. Siin. — „Warjud“, ja päälegi „minewikust“... Mis nendega pääle hakata?! On tarwis neist wabaneda ja elu näha — tõsist elu. Warjuriigi jätame parandamata sonijatele. Küsige eneselt ise — mida pakub see proletariaadile? Luuletused kõik nõrgad.

R. N., Siin. — Proletariaadil on nii paljud pudukaupmehed juba oma kraamiga nina weristanud, et imeks ei tohi panna, kui ta nüüd uute kaupapakkujate wastu umbusklik on, seda enam, et need rohelist wiisnurka oma lipul kannawad. Meie tunnistame ainult punast. — Luuletus on metssotside waimuilmast — „Orasele“ kõlbmata.

„Orase“ lugejatele.

„Orase“ nr. 7 hakkab ilmuma René Maran'i algupärane huwitaw neegri romaan „Battouala“, mis kirjeldab neegrite elu käesolewal aja järgul. Töö Prantsuse tähtsama kirjandusliku auhinnaga kroonitud. — Tõlge prantsuskeelsest originaalist.

Toimetus.

Rariteet

• ENSV

Riiklik Avalik Raamatukogu

12064 ✓

Kõik S. N. W. Liidu kodanikud
peavad
„Dobroletis“ aktsionärid olema.

Awatud on tellimine „DOBROLETI“ SELTS

2. väljalaske

EESÖIGUSTATUD AKTSIATE PÄÄLE

Eesõigustatud aktsiate müügist saadud summad on määratud
AWIOTÖÖSTUSE EDENDAMISE PÄÄLE WENEMAAL.

OBLIGATSIOONI HIND: üks ja viiskümmend rubla kullas kotiweerimise komisjoni
kursi järele. Tellimisi aktsiate pääle wõetakse vastu „Dobroletis“ juhatuses, Tööstuse ja
Riigipankades ning nende osakendades S. N. W. Liidu kõigis linnades.

Iga S. N. W. Liidu kodanik peab
„Dobroletis“ eesõigustatud aktsia
omanik olema.

Piltidega illustatud kirjanduse, teaduse ja kunsti kuukiri

„ORAS“

Ilmub korralikult üks kord kuus proletaarsete kirjanikkude rühma „ORASE“
väljaandel.

„ORASE“ toimetamisest wõtawad osa: Hans Pöögelmann (wastutaw toimetaja), Karl Treu-
feldt, Walter Klein, August Lukin, Juh. Hurt, Oskar Kullerkupp, Eduard Jürgen-
feldt, Rudolf Wasmi, Walter Rätsepp.

Kaastöölised: Ain Rannaleet, prof. Lapschin, P. Peterson, Joh. Wiedemann, Elise Tenter,
kunstnik A. Blum, W. Buk, J. Mägi, Fr. Liblikmann, Ferd. Klimberg, Ed. Tabaja j. t.
Pääle nende on kaastööd lubanud mitmed Wene kunstnikud, kirjanikud ja poetid.

ÜKSIK NUMMER 40 RBL.

TELLIMISHIND: 3 kuu pääle postiga 80 kop. kullas (päewakursi järele arwates).

„Orase“ müügikohad Petrogradis:

„Edasi“ talitus — st. Andreson.
Sm. W. Kingissepa nim. Harmajas — raamatulaual,
E. T. Ülikoolis — sm. Ed. Päll.
L. T. K. Ü. Eesti sektoris — sm. Tuusker.
Pet.-Wiliburi poole klubis — sm. Rähni.
„Külwaja“ raamatuladu.
End. Kominterni raamatukauplus.

Prowintsis:

Nowo-Nikolajewskis — sm. Pöldema.
Nowgorodis — sm. M. Rebans.
Pihkwas — sm. M. Kulbach.
Moskwas — sm. Oja.
Oudowas — sm. J. Rebans.
Simititsas — sm. P. Lindweet.

Tellimised tulewad saata: Петроград, Фонтанка, 27, конт. газ. „Эдаси“, для „Орас“.

Toetage „Orast“! Kaswatage temast kultuurwili!

Seda teete teie kaastööga, ostmisega, tellimisega ja laialilaotamisega.

SOOME, SAKSA, INGLISE, PRANTSUSE, ITAALIA, HISPANIA, POOLA, LÄTI
ja teistes keeltes igasugused

õperaamatud ja ilukirjandus

alati suures väljawalikus saadawal

Rahwuswahelises Raamatukaupluses

Wosnessenski pr. № 8

Staatszuckerindustrievereinigung

„Zuckertrust“

Vereinigt sämtliche Zuckerindustrie der Sowjet-Republiken.

Besitzt 235 Kristallzuckerfabriken, 18 Raffinerien, musterhafte landwirtschaftliche Güter.

Nebenproduktion: Melassespiritus, Mehl etc.

Exportiert: Kristallzucker, Raffinade, Melassespiritus, Roggen, Weizen, Viehfutter, Melasse, Rübensaamen höchster Kultur etc.

— ■ —
Verwaltungsbureau:

Moskau, Iljinka, Juschkow Per. 6.

Filialen

in Kieff, Charkoff, Kursk, Winnitza und Odessa.